

Goedkoop populisme?

Een onderzoek naar PVV- en SP-aanhangers en de
communicatiestijl van Wilders en Roemer.

Master thesis Media en Journalistiek
Anne-Marie de Groot
Erasmus School of History, Culture and Communication
Erasmus Universiteit Rotterdam

Begeleider: Dr. Chris Aalberts
Tweede lezer: Prof. Dr. Susanne Janssen
Studentnummer: 350042
E-mail: anne_marie_dgr@hotmail.com
Datum: 22 juni 2012

Samenvatting

Populistische partijen geven aan 'het antwoord' te hebben op de problemen die in de samenleving spelen. Doordat de populistische partijen in deze tijd van onrust een ander beleid willen, worden deze partijen steeds populairder. Binnen het populisme wordt er vanuit gegaan dat de macht van de elite af moet nemen en de burger meer macht moet krijgen. Populisme wordt in dit onderzoek gedefinieerd als een politieke communicatiestijl waarbij de nabijheid van politici met het volk wordt benadrukt. Populisme als communicatiestijl heeft als basiskenmerk anti-elite. Andere kenmerken die het populisme versterken zijn voluntarisme, een volkse stijl en charisma. Zowel de SP als de PVV zijn populistische partijen. Juist bij populistische partijen zijn individuele politici erg belangrijk. Zij vormen een belangrijke reden dat stemmers op die partij stemmen. Dit onderzoek richt zich op de aanhangers van de PVV en de SP.

Er zijn drie focusgroepen gehouden met PVV-aanhangers en drie focusgroepen met SP-aanhangers. Aan de respondenten zijn twee fragmenten van PVV-leider Wilders en twee fragmenten van SP-leider Roemer getoond. De SP-aanhangers zijn negatiever over Wilders dan de PVV-aanhangers dat zijn over Roemer. De PVV-aanhangers erkennen dat de communicatiestijl van Wilders en Roemer op elkaar lijkt, al vinden zij dat Wilders sterker overkomt dan Roemer. De SP-aanhangers daarentegen kennen Roemer en Wilders wel enkele dezelfde kenmerken toe, maar vinden dat de communicatiestijl van beide politici niet op elkaar lijkt, omdat zij vinden dat de SP idealen heeft en de PVV niet.

Kernwoorden

Populisme
Personalisering
PVV
SP
Wilders
Roemer
Communicatiestijlen

Voorwoord

Voor u ligt mijn master thesis. Na een hbo-opleiding, schakeljaar en het masterjaar is het zover. Tijdens het vak politieke communicatie wist ik gelijk dat ik mijn master thesis wilde schrijven over populisme, want wat een boeiend begrip is dit. Ik werd gefascineerd door het feit dat het begrip vooral wordt toegeschreven aan rechtse politieke leiders en veel minder aan linkse politieke leiders. Daarnaast of juist daardoor is populisme een gevoelig onderwerp. Hiermee werd ik dan ook tijdens mijn focusgroepen geconfronteerd. Gelukkig bleek dat wanneer je het begrip op de juiste manier uitlegt, het ook op een positieve manier gezien wordt. De focusgroepen leverden interessante resultaten op en ik heb dan ook met veel plezier aan deze scriptie gewerkt.

Naast het onderwerp was voor mij ook al snel duidelijk dat ik Chris Aalberts als begeleider wilde. Chris hierbij wil ik je enorm bedanken dat je mijn begeleider wilde zijn. Je kritische, maar rechtvaardige feedback en onze gesprekken waren heel leerzaam, maar ook altijd gezellig!

Ik wil hierbij ook alle respondenten van Leefbaar Rotterdam en SP Rotterdam bedanken voor het deelnemen aan mijn onderzoek. Zonder u kon deze scriptie niet tot stand komen. Om de anonimiteit te waarborgen, kan ik de respondenten hier niet noemen, maar ik ben jullie erg dankbaar. In het bijzonder wil ik hier 'mijn buurjongen' bedanken die ervoor heeft gezorgd dat ik bij de eerste focusgroep terecht kon waarna ik de andere focusgroepen kon benaderen.

Tot slot wil ik natuurlijk mijn familie bedanken. Met mijn broer als voorbeeld wilde ik ook studeren. Papa en mama, jullie motiveerden me, steunden me en jullie zijn er altijd voor me. Nick, dank je voor je steun en dat je zo lief was om met de koptelefoon televisie te kijken zodat ik gezellig in de woonkamer kon blijven werken!

Na al deze dankwoorden wens ik u veel plezier met het lezen van mijn scriptie! Dit is voor mij een afsluiter van een mooie en leerzame periode.

Anne-Marie de Groot,
Rotterdam, juni 2012

Inhoudsopgave

Samenvatting	p.	2
Voorwoord	p.	3
Hoofdstuk 1: Inleiding	p.	5
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	p.	8
2.1 Populisme als communicatiestijl	p.	8
2.2 Populistische partijen	p.	12
2.3 Personalisering van de politiek	p.	19
2.4 Conclusie	p.	23
Hoofdstuk 3: Methoden van onderzoek	p.	24
3.1 Focusgroepen	p.	24
3.2 Respondenten	p.	25
3.3 Fragmenten	p.	28
3.4 Topiclijst	p.	31
Hoofdstuk 4: Resultaten	p.	33
4.1 De SP	p.	33
4.2 Emile Roemer	p.	39
4.3 De PVV	p.	45
4.4. Geert Wilders	p.	53
Hoofdstuk 5: Conclusie	p.	61
5.1 Onderzoek	p.	61
5.2 Conclusie	p.	61
5.3 Discussie	p.	63
5.4 Vervolgonderzoek	p.	67
Hoofdstuk 6: Literatuurlijst	p.	69
Bijlagen:	p.	75
Transcript focusgroepen		

Hoofdstuk 1 Inleiding

Er lijkt in Nederland politieke onvrede te heersen. Al jaren heerst er bijvoorbeeld onvrede over het integratiebeleid. De komst en de dood van Fortuyn en ook de moord op Theo van Gogh hebben deze debatten versterkt (Slegers, 2007). Fortuyn speelde in op de gevoelens van onvrede over allochtonen, criminaliteit en de eenwording van Europa en won daarmee vele stemmen (Van Holsteyn & Galen, 2003). Er heerst in Nederland nog altijd onvrede over allochtonen en criminaliteit, concludeert het Centraal Bureau voor de Statistiek (2010). De kloof tussen burger en bestuur wordt groter, zo stelt Veenhoven (2012).

Populistische partijen geven aan de oplossing te hebben voor de kloof tussen burger en bestuur, zij hebben 'het antwoord' op de problemen. Binnen het populisme wordt er vanuit gegaan dat de macht van de elite kleiner moet worden en de burger meer macht moet krijgen (Vossen, 2009; Mudde, 2007; Derks, 2005). Zoals Jagers en Walgrave (2007) aangeven, heeft de opkomst van de extreemrechtse partijen in Europa ervoor gezorgd dat er veel discussie is ontstaan over de relatie tussen populisme en extreemrechts. Toch zijn het niet alleen rechtse partijen die gebruik maken van populisme. Ook linkse partijen maken hiervan gebruik en laten zien dat zij tegen de gevestigde orde zijn.

Populistische partijen zijn vooral protestpartijen die het niet eens zijn met het huidige politieke stelsel (Veenhoven, 2012). Populistische partijen zijn in opkomst en zij hebben grote invloed op de samenleving en de politiek (Abts & Laermans, 2010). De belangrijke populistische partijen in Nederland zijn de Partij van de Vrijheid, PVV, en de Socialistische partij, SP (Pels, 2008). De PVV wordt veelal gezien als een rechtse politieke partij, terwijl de SP eerder als een linkse politieke partij wordt beschouwd (Pels, 2008). Deze twee populistische partijen zijn als communicerende vaten: momenteel is er veel verloop van PVV aanhangers naar de SP, zo blijkt uit een recente opiniepeiling (De Hond, 2012). Dit suggereert dat er gelijkenis tussen deze twee partijen is.

Populisme is in feite kleurloos en kan worden gezien als rechtse en als linkse stroming (Jagers en Walgrave, 2007; Canovan, 1999; Pels, 2008). In dit onderzoek wordt gekeken naar rechts populisme als de PVV en links populisme als de SP. De PVV wordt door de standpunten op het gebied van immigratie gezien als een rechtse partij. Het populisme van de partij komt tot uiting in de uitspraken van Wilders waarbij hij laat zien tegen de gevestigde politiek te zijn. De SP is van oorsprong een socialistische partij en komt op voor de zwakkeren in de samenleving. Deze linkse partij is een populistische partij, omdat de partij tegen de gevestigde politiek is, tegen het kapitalisme en strijdt voor een eerlijke verdeling. Het populisme van beide partijen komt tot uitdrukking in hun communicatiestijlen. Populisme

wordt in dit onderzoek gedefinieerd als een politieke communicatiestijl waarbij de nabijheid van politici met het volk wordt benadrukt (Jagers en Walgrave, 2007). Deze communicatiestijl richt zich op de gewone mensen en bestaat uit een gevoel tegen de elite te zijn.

Populistische partijen geven aan de oplossing te hebben voor de kloof tussen de burger en het bestuur, zij hebben 'het antwoord' op de problemen die in de samenleving spelen. Populistische partijen zijn vooral protestpartijen die het niet eens zijn met het huidige politieke stelsel (Veenhoven, 2012). Doordat de populistische partijen in deze tijd van onrust een ander politiek beleid willen, worden deze partijen steeds populairder. Door de komst van personalisering binnen de politiek worden de leiders van de partijen steeds belangrijker. Uit onderzoek van Van Holsteyn en Andeweg (2008) is gebleken dat juist bij populistische partijen, zoals de PVV en SP, de individuele politici erg belangrijk zijn. Zij vormen voor een groot gedeelte de reden dat de stemmers op die partij stemmen. De politieke leiders komen hierdoor met populaire standpunten en proberen deze op een manier te verkondigen die zoveel mogelijk mensen aanspreekt. Dit onderzoek richt zich dan ook op de aanhangers van de PVV en de SP. Hoe geven zij betekenis aan debatoptredens van de politieke leiders Wilders en Roemer? De debatoptredens worden uitgezonden op televisie en zijn te bekijken op het internet en hierdoor toegankelijk voor iedereen. De onderzoeksvraag die binnen dit onderzoek centraal staat, is:

<i>Hoe geven SP- en PVV-aanhangers betekenis aan debatoptredens van populistische politieke leiders?</i>
--

Relevantie van het onderzoek

Door de toenemende aanhang naar populistische partijen is dit onderzoek maatschappelijk relevant. Populisme wordt veelal gezien als een rechts fenomeen, maar populisme is een kleurloze stroming. In dit onderzoek wordt populisme als kleurloze stroming gezien en er wordt een vergelijking gemaakt tussen een linkse en rechtse populistische leider. Centraal hierbij staan aanhangers van de SP en van de PVV. In hoeverre ervaren zij de politieke leiders als populistisch? Dit is nog niet eerder op deze manier in de Nederlandse politieke context onderzocht.

Opbouw scriptie

In dit onderzoek wordt eerst de theorie omschreven omtrent het begrip populisme. Centraal hierin staan de verschillende vormen en opvattingen met betrekking tot populisme en welke kenmerken aan het begrip worden toegekend. Vervolgens worden de inhoudelijke overeenkomsten tussen links populisme als de SP en rechts populisme als de PVV

besproken aan de hand van een wetenschappelijk model. Er is onderzoek gedaan naar de betekenis de PVV- en SP-aanhangers aan deze uitspraken toekennen. Na het theoretisch kader in hoofdstuk twee komen de onderzoeksmethoden in hoofdstuk drie aan de orde. De resultaten van het onderzoek staan in hoofdstuk vier, gevolgd door de conclusie en discussie in hoofdstuk vijf.

Hoofdstuk 2 Theoretisch kader

De PVV en de SP met hun leiders Wilders en Roemer worden beschouwd als populistische partijen (Pels, 2008; Voerman, 1994; Voerman, 2003; Houtman & Achterberg, 2010). Maar, wat is populisme nu precies? Er is geen eenduidige definitie van het begrip. Populisme wordt vaak beschouwd als negatief en een belangrijk kenmerk voor populisme is dat de politieke leiders zich afzetten tegen de elite. In Nederland worden rechtse partijen veel meer met populisme geassocieerd dan linkse partijen (Jagers & Walgrave, 2007). Kenmerkend is voor populisme dat er vaak gesproken wordt namens 'het volk' (Vossen, 2009; Mudde, 2007). Daarnaast keren de populistische partijen zich vaak tegen de gevestigde politiek: zij denken complexe problemen eenvoudig op te kunnen lossen. In dit hoofdstuk worden de verschillende manieren beschreven waarop er binnen de wetenschap tegen populisme wordt aangekeken.

2.1 Populisme als communicatiestijl

Populisme wordt gezien als een stijl, ideologie, discours, mentaliteit, syndroom of als een dimensie van een politieke cultuur (Vossen, 2009). Ondanks deze verschillende benamingen wordt de kern van populisme veelal hetzelfde beschreven. Kenmerkend voor populisme is het onderscheid tussen de elite en het gewone volk. Er wordt vanuit gegaan dat de macht van de elite terug moet worden gegeven aan de gewone burger. Vossen (2009) beschrijft dat het populisme daarom een afspiegeling wil zijn van het gewone volk. Populisme wordt dan ook als politieke retoriek beschreven waarbij een beroep wordt gedaan op het volk om in te gaan tegen de gevestigde machtsstructuur. De populistische ideologie gaat er vanuit dat het volk is verlaten door de gevestigde politiek en dat deze schade hersteld moet worden (Canovan, 1999).

Abts & Rummens (2007) zien populisme als ideologie. Politieke mobilisatie, charismatisch leiderschap en het gebruiken van een eenvoudige taal beschouwen zij als kenmerken van de populistische ideologie. Naast het feit dat populisme ingaat tegen de elite, wordt de macht terug gegeven aan het volk. De populistische ideologie is voorstander van democratie, maar wel gezien vanuit het volk. Populisten verkondigen de mening van het volk en spreken niet voor het volk, maar namens het volk (Abts & Rummens, 2007). Abts & Rummens (2007) geven aan dat er geen partijpolitiek noodzakelijk is, maar enkel een charismatische leider die de mening van het volk duidelijk kan verkondigen.

Jagers en Walgrave (2007) definiëren populisme niet als een ideologie, maar als een stijl. Populisme wordt door hen dan ook gezien als communicatieframe waarbinnen wordt gesproken namens het volk. Dat het volk binnen deze stijl centraal staat, blijkt wel uit het feit

dat populisme voortkomt uit het Latijnse begrip 'populis' wat mensen betekent.

Bale et al (2011) hebben gekeken hoe Britse media het woord populisme gebruiken. In het onderzoek kwam naar voren dat de populistische verwijzingen zowel betrekking hadden op linkse onderwerpen als op rechtse onderwerpen. Deze uitkomsten sluiten aan bij het idee van de inhoudsloze stroming, zoals populisme ook wel wordt genoemd. Populisme is kleurloos en kan een links of een rechts karakter hebben (Jagers en Walgrave, 2007). De communicatiestijl wordt dan ook door verschillende politici ingezet om steun te genereren.

Gekeken naar populisme als politieke communicatiestijl, wordt deze stijl gekenmerkt door een charismatische politieke leider die zich richt op het volk en zijn onvrede met de huidige politiek benadrukt. Betz & Immerfall (1998) benadrukt het feit dat het populisme een stijl is die eenvoudig, direct en duidelijk is zodat zij zich onderscheidt van de ingewikkelde jargon in de gevestigde politiek. Ook Canovan (1999) benadrukt dat een populistische communicatiestijl gepaard gaat met een directe manier van communiceren waarbij wordt aangegeven dat complexe problemen eenvoudig zijn op te lossen.

De kenmerken van populisme

Populisme wordt in dit onderzoek gezien als een communicatiestijl waarbij het verheerlijken van het volk en de strijd met de elite een belangrijke rol speelt. Er worden in de literatuur verschillende kenmerken aan het begrip populisme toegekend. Hieronder worden deze kenmerken besproken.

Anti-elite

Het eerste kenmerk van populisme volgens Vossen (2009) is de strijd met de elite. Mudde (2007) beschrijft deze strijd als een moreel conflict tussen de elite en het volk, waarbij de populist het volk ziet als goedaardig en de elite als kwaadaardig. De macht van de elite moet volgens de populistenvervangen worden door de macht van het volk: "Het verwijderen van de door elite gelegde rookgordijnen (d'Anjou, 2005: 10)". De elite wordt volgens d'Anjou (2005) dan ook gewantrouwd, omdat de elite vooral haar eigen belang dient en niet het belang van het volk. Derks (2005) geeft aan dat de elite de directe invloed van het volk wil verhinderen.

Tegenover de corrupte elite staat volgens het populisme het gezonde verstand van de gewone burger. Een ander kenmerk van populisme is dan ook volksverheerlijking: "onder het volk zijn volgens de populist echte wijsheid, oprechte emotie, authentieke inzichten en op ervaring gebaseerde oplossingen te vinden" (Vossen, 2009: 439). De kenmerken

volksverheerlijking en anti-elite zijn de basiskenmerken van populisme (Vossen, 2009; Derks, 2005; Mudde 2007). In dit onderzoek worden anti-elite en volksverheerlijking gezien als één kenmerk.

Vossen (2009) geeft aan dat naast dit basiskenmerk er ook kenmerken aan populisme worden toegekend die niet exclusief populistisch zijn, maar wel binnen het populisme worden benadrukt. De mate waarin het populistische karakter naar voren komt, heeft te maken met de smaakversterkers (Vossen, 2009). Deze smaakversterkers zijn volgens hem vijf andere kenmerken, te weten: samenzweringstheorie, volkse stijl, voluntarisme, directe democratie en charismatisch leiderschap (Vossen, 2009).

Directe democratie

Een ander kenmerk dat aan populisme wordt toegekend, is directe democratie waarbij zonder tussenkomst van de elite, het volk meer zeggenschap heeft door bijvoorbeeld referenda en verkiezingen voor allerlei publieke functies (Vossen, 2009; Derks, 2005). Daarbij is op te merken dat populistische leiders claimen dat wanneer zij aan de macht komen het volk meer zeggenschap zal krijgen. Door de directe democratie krijgen de politieke partijen minder macht en het volk meer (Taggart, 2000).

Vossen (2009) is van mening dat directe democratie niet exclusief voor populisme geldt en daarom gezien moet worden als een kenmerk dat populisme versterkt. In dit onderzoek valt onder directe democratie de drang om meer invloed bij het volk te leggen en zo min mogelijk in de politiek. Dit kenmerk valt in dit onderzoek onder het basiskenmerk anti-elite. Doordat populistische leiders tegen de elite zijn en vertrouwen op het volk, streven zij automatisch naar een directe democratie. Ook Derks (2005) geeft dit aan: “De pleidooien voor directe democratie en verzuchtingen naar een autoritaire leider die de volkswil ‘belichaamt’ gaan hand in hand” (Derks, 2005: 532).

Samenzweringstheorie

Een van deze smaakversterkers is de samenzweringstheorie, dit betekent volgens Vossen (2009) dat de verschillende partijen onderlinge verschillen verzinnen om zo de gehele politiek in stand te houden. Dit wordt ook wel complottheorie genoemd: “Achter een rookgordijn van politieke schijngevechten, ingewikkeld taalgebruik en vage procedures heeft die elite echter slechts één belang: het handhaven van de eigen positie” (Vossen, 2009:4). Een voorbeeld van een samenzwering is het belastingstelsel dat door populistische leiders veelal wordt gezien als voordelig voor de rijken en dus voor de elite (Taggart, 2000).

Albertazzi en McDonell (2008) geven aan dat samenzwering een essentieel kenmerk van populisme is. Vossen (2009) vindt dit niet en ziet dit kenmerk als een smaakversterker. In dit onderzoek wordt het niet waarschijnlijk geacht dat politieke partijen onderlinge verschillen verzinnen om voor het oog van het volk schijngevechten te houden. De ideeën van de politieke partijen zullen niet altijd zo ver uit elkaar liggen als zij doen voorkomen, maar er zijn wel degelijk essentiële punten waarop politieke partijen van elkaar verschillen. Het kenmerk samenzweringstheorie zal in dit onderzoek dan ook buiten beschouwing worden gelaten.

Een volkse stijl

Vossen (2009) beschrijft een volkse stijl als een stijl waarbij gebruik wordt gemaakt van korte, krachtige termen, anekdotes en concrete oplossingen. Populisten doen hun best om niet over te komen als politicus (Houtman & Achterberg, 2010). Het taalgebruik van de populist moet vergelijkbaar zijn met die van de gewone man (Abts, 2004), dit wordt ook wel het taalgebruik van de straat genoemd (Vossen, 2009). Een andere manier om een volkse stijl te uiten, is het dragen van gewone kleding (Vossen, 2009). Populistische leiders kleden zich vaak 'gewoon' en willen zich hiermee afzetten tegen de elite.

In de Nederlandse politiek, droeg Jan Marijnissen zo min mogelijk een pak. Liever droeg hij een spijkerbroek, zoals ook de gewone man dat doet. Pim Fortuyn daarentegen kleepte zich juist niet gewoon. Hij zorgde ervoor dat hij opvallend gekleed was met luxe pakken en opvallende stropdassen. Zijn taalgebruik sprak een groot deel van het volk aan, omdat hij verkondigde wat de 'gewone man' dacht. Door het gebruik van een volkse stijl blijkt de overtuiging dat het volk superieur is (Vossen, 2009). Een politiek leider moet het volk kunnen belichamen (Derks, 2005). Abts & Laermans (2010) geven aan dat populistische leiders deze rol invullen door middel van argumentatiestrategieën, actierepertoires en stijlfiguren. Echter, Fortuyn liet zien dat hij aangaf wat de 'gewone man' dacht, maar hij was een opvallende persoon die duidelijk van de 'gewone man' afweek.

Voluntarisme

Binnen het voluntarisme streeft men naar het einde van de verdeeldheid (MacRae, 1969). Het besturen van een land wordt volgens Stoker (2006) door populisten beschouwd als bezigheid van de elite. Canovan (1999) beschrijft dat wanneer de wil van het volk als richtlijn wordt gehanteerd, de samenleving volgens de populisten het beste wordt bestuurd. Populisten geven aan dat wanneer het volk de macht van de elite overneemt, complexe problemen eenvoudig opgelost worden doordat burgers gebruik maken van hun gezonde verstand (Vossen, 2009).

Vossen (2009) geeft aan dat hij zich wil beperken tot voluntarisme dat aangeeft dat wanneer niet meer de elite aan de macht is, maar juist de populistische partijen, problemen worden opgelost. Populistische leiders hanteren hierbij de wil van het volk (Canovan, 1999; Vossen, 2009). In dit onderzoek zal voluntarisme worden beschouwd als het feit dat populistische leiders in staat zijn om complexe problemen gemakkelijk op te lossen door het 'gezonde verstand' te gebruiken (Vossen, 2009).

Charisma

Het laatste kenmerk dat aan populisme wordt toegekend is charisma. Charisma is een lastig definieerbaar begrip, er zijn dan ook weinig definities van (Hatscher, 2000). Iemand heeft charisma of heeft dat niet. Toch zijn er verschillende omschrijvingen van charisma. Zo vindt Vossen (2009) dat onder charisma het vermogen wordt verstaan dat een politicus heeft om aan het leiderschap te voldoen. Een politicus moet in staat zijn om het gewone volk te belichamen (Vossen, 2009). Volgens Adorno (1991) heeft iemand charisma als die persoon met zijn manier van doen veel invloed kan uitoefenen en Weber (1968) geeft aan dat een charismatisch politiek leider zijn kiezers persoonlijk benadert.

In welke mate het charisma van een politiek leider van invloed is op het aantal stemmen dat de betreffende politieke partij krijgt, daarover zijn de meningen verdeeld. Aan te nemen is dan ook dat charisma een rol speelt bij de manier hoe er naar een politicus wordt gekeken. In dit onderzoek wordt een politicus charismatisch gevonden als die persoon met zijn manier van doen veel invloed kan uitoefenen en persoonlijk zijn kiezers benadert.

Samenvatting

Populisme wordt in dit onderzoek gezien als politieke communicatiestijl waarbij politieke leiders hun onvrede over de gevestigde politiek uiten. Populisten zien de gevestigde politiek als de elite en zij benadrukken dit door hun volkse stijl. Populistische leiders spreken veelal namens het volk en moeten dan ook in staat zijn om het volk te belichamen. In dit onderzoek worden aan populisme de twee basiskenmerken anti-elite en volksverheerlijking toegekend. Omdat deze kenmerken in elkaar over lopen worden zij in dit onderzoek samengenomen. Daarnaast valt ook het kenmerk directe democratie onder het kenmerk anti-elite, omdat deze kenmerken op dezelfde manier tot uiting komen. Het kenmerk samenzwering zoals Vossen (2009) dit omschrijft, wordt buiten beschouwing gelaten. Naast het basiskenmerk anti-elite, worden in dit onderzoek ook de kenmerken: charisma, voluntarisme en een volkse stijl meegenomen als typische kenmerken van het populisme.

2.2 Populistische partijen

De populistische partijen presenteren zich vaak als een beweging en zijn voornamelijk

gegroepeerd rond een leider. Opvallend is dat deze partijen niet erg stabiel zijn. Een populistische partij legt vaak de nadruk op nationalisme en trots (Aalberts, 2011). Om media-aandacht te krijgen moeten leiders soms wat uitzonderlijk zijn in hun gedrag, stijl of in hun boodschap. Het meest nieuwswaardig zijn politici die tegen de bestaande orde ingaan (Bos, Van der Brug en De Vreese, 2011). Populistische partijen uiten zich in hun taalgebruik tegen de gevestigde orde. Kiezers stemmen erop om aan te geven dat zij tegen de gevestigde politiek zijn (Van der Brug, Fennema, Tillie, 2000). Een protestpartij legt een sterke nadruk op de schaduwzijden van de huidige politiek en zet zich hier tegen af (Van der Brug, Fennema & Tillie, 2000).

De politieke partijen

Tijdens de verzuiling maakten politieke partijen deel uit van maatschappelijke netwerken met een gemeenschappelijke ideologie. De samenleving en haar politieke bestel was overzichtelijk ingedeeld. Na de periode van verzuiling, kreeg Nederland een overlegcultuur, het poldermodel, waarin partijen samenwerkten aan de economische problemen (Delsen, 2001). Het was juist dat poldermodel waar Fortuyn in 2002 tegenin ging. Zijn partij had dan ook als missie dat zij Nederland “weer terug wilde geven aan de mensen” (Wansink, 2004).

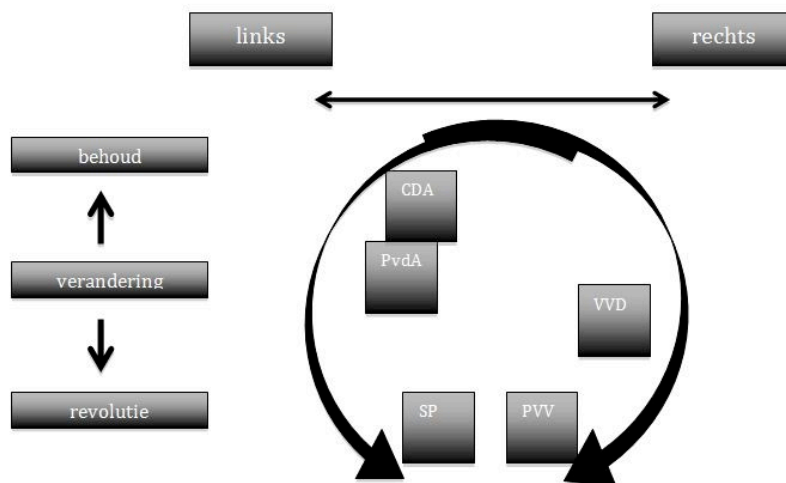
Ten tijde van de verzuiling konden de partijen er vanuit gaan dat kiezers op hun zouden stemmen, maar partijen kunnen dat nu niet meer. Een kiezer let niet meer op de achterban of de geloofsovertuiging van een partij, waardoor zij zich minder gebonden voelen met de partij. Doordat kiezers niet meer gebonden zijn aan een vaste politieke partij, kijken zij meer naar individuele politici dan vroeger. Amusement, emoties, charisma en persoonlijkheid spelen een grotere rol bij het maken van politieke keuzes (Aalberts, 2006: 29). Kiezers verlangen naar persoonlijkheden en de politici willen hun eigen, persoonlijke ideeën steeds meer kenbaar maken via hun website of eigen weblogs (Pels, 2008).

Het hoefijzermodel

Gekeken naar een recente opiniepeiling zijn veel PVV aanhangers overgestapt naar de SP (De Hond, 2012). Deze populistische partijen zijn als communicerende vaten. Hierdoor wordt gesuggereerd dat deze partijen op elkaar lijken. Wilders heeft zelfs wel eens aangeven dat hij de SP als een authentiek links geluid beschouwd en dat hij de SP dan ook niet ziet als een partij van de linkse elite (Vossen, 2009). De SP wordt veelal getypeerd als een linkse partij en de PVV als een rechtse partij. Pels (2004) heeft een model opgesteld waarin hij beschrijft dat links en rechts toch bij elkaar in de buurt komen.

In het model van Pels (2004) worden de verschillen tussen de politieke partijen in beeld gebracht. De horizontale as representeert de traditionele politieke denkbeelden: er wordt een onderscheid gemaakt tussen links en rechts. Maar doordat er ook een verticale as wordt toegevoegd, worden de verschillen ook gemeten langs een emotionele / sentimentele as. Deze as geeft ook de mate van gematigdheid en behoudzucht aan. Door de verticale as kunnen bepaalde specificaties niet meer enkel beschouwd worden als links of rechts. De plek van politieke partijen of politici binnen het model kan hierdoor in de loop van de tijd veranderen (Pels, 2004).

Volgens het hoefijzermodel is er ruimte voor een eventuele uitwisseling tussen extreme posities van links en rechts (Pels, 2004). Een voorbeeld van een politicus die langs het hoefijzermodel van positie is veranderd, is Hans Janmaat. Zo begon hij als lid van de PvdA en eindigde hij uiteindelijk bij de rechtse Centruumpartij. Ook waren zeven van de zestien fractieleden van Leefbaar Rotterdam ooit lid van de SP (Pels, 2004). “Nog in de aanloop van de verkiezingen van januari 2003 werden de LPF en de SP met elkaar in verband gebracht als mogelijk communicerende kiezersvaten” (Pels, 2004:32).

Figuur 1: Hoefijzermodel (naar Pels, 2004)

Pels (2004) geeft aan dat culturele factoren, levensstijl en identiteit niet af te lezen zijn bij een rechts-links model. Het hoefijzermodel biedt ruimte voor emoties.

Door de ontzuiling zijn mensen minder gebonden aan een politieke partij waardoor het verloop groter is. De SP en de PVV zijn beide anti-elite partijen die het volk verheerlijken, het zijn dan ook allebei populistische partijen. Voor steeds meer kiezers zijn de partijleiders bepalend, waardoor er een belangrijke rol is weggelegd voor Wilders en Roemer. Zoals te zien is in het hoefijzermodel van Pels (2004) liggen de PVV en de SP niet ver bij elkaar vandaan.

De PVV

De Partij voor de Vrijheid, (PVV) is geen traditionele politieke partij die afgeleid is van een specifieke politieke ideologie. De PVV gebruikt de taal van de straat, heeft geen leden maar donateurs en vrijwilligers en wordt door één persoon geleid (Lucardie, 2007). Deze persoon, Wilders, is een markante persoonlijkheid en speelt in op de emotie van de kiezer. Voordat Wilders de Partij voor de Vrijheid oprichtte is hij door de LPF benaderd om zich bij hen aan te sluiten. Wilders sloeg het aanbod af, omdat hij zijn eigen richting wilde bepalen (Lucardie & Voerman, 2012). Het doel van de PVV is een vrij, welvarend en onafhankelijk Nederland (Lucardie & Voerman, 2012: 164). Wilders is een nationaal-populistisch leider en strijdt tegen de invloed van de Islam. Hij geeft aan dat het Fortuyn is geweest die de gevoelige onderwerpen zoals veiligheid en de Islam op de politieke agenda heeft gezet. Lucardie & Voerman (2012) geven aan dat “de populistische democratie van de PVV niet gebaseerd is op overleg en consensus, maar op confrontatie” (Lucardie & Voerman, 2012: 185).

Volgens Aalberts (2011) hebben PVV-stemmers uiteenlopende redenen om op de partij te stemmen. De PVV-aanhangers vinden het goed dat de PVV laat zien waar de partij voor staat, maar kunnen zich niet altijd helemaal vinden in de standpunten van de partij en kunnen zich niet volledig met de PVV identificeren (Aalberts, 2011). Toch boekt de PVV electoraal succes.

Akkerman (2003) geeft aan dat populistische partijen die zich enkel richten op immigranten geen succes hebben. De populistische partijen die wel succesvol zijn, combineren hun anti-immigrantenpositie met een proteststem. Op deze manier worden meer kiezers bereikt. De populistische partij van Pim Fortuyn had succes doordat het een anti-immigranten partij was, maar ook een protestpartij. Ook de PVV is zowel een anti-immigranten als een protestpartij (Akkerman, 2003).

Anti-elite

Dat de PVV zich afzet tegen de elite, blijkt dan ook uit het partijprogramma: “Een volk dat geleid wordt door de verkeerde leiders moet afstand kunnen nemen van de heersende ideologie. Dat doen we, wij verklaren ons weer onafhankelijk van de elites en hun idealen” (PVV, 2010). In het verkiezingsprogramma staat ook dat de PVV aan de kant staat van de gewone man en vrouw en dat de macht moet worden teruggegeven aan de burger. Dit sluit aan bij het kenmerk anti-elite.

In de media wordt Wilders ook getypeerd als een politicus die tegen de elite is. Zo is in *de Groene Amsterdammer* te lezen: “Wilders laat geen gelegenheid onbenut om uit te halen

naar de zelfgenoegzame grachtengordel, de Haagse kliek onder de kaasstolp, wereldvreemde politici, vooringenomen rechters, multiculturele bestuurders in hun ivoren torentje” (De Groene Amsterdammer, 2011).

Voluntarisme

In het verkiezingsprogramma haalt de PVV grote complexe problemen aan, zoals de ‘islamisering’ en de democratisering. Volgens de PVV zijn deze problemen eenvoudig op te lossen. Een voorbeeld van een oplossing voor bijvoorbeeld de ‘islamisering’ is het plaatsen van een Nederlandse vlag op alle overheidsgebouwen en scholen (PVV, 2010).

Dit voluntarisme roept veel kritiek op. Hirsi Ali, voormalig VVD Tweede Kamerlid, benadrukt dat Wilders geen antwoord heeft op de problemen. Zo zegt zij: „Wilders is een populist die de symbolen van de islam zoals de moskee en het hoofddoekje gebruikt, maar hij lost niets op”. Zij vervolgt: “Massadeportatie van moslims is geen antwoord op de problemen. Wie gaat hij dan precies het land uitzetten en wie mogen er blijven? Zijn beleid is onuitvoerbaar” (Reformatorisch Dagblad, 2010).

Volkse stijl

Daarnaast is het gehele verkiezingsprogramma van de PVV geschreven in simpele en duidelijke taal. Wilders wil er voor de gewone man zijn: “Het Nederlandse volk heeft niet om massa-immigratie gevraagd en moet daar dan ook niet de prijs voor betalen. De schuld ligt niet bij Henk en Ingrid” (PVV, 2010).

De schrijver Kuitenbrouwer heeft in 2010 een boek geschreven, “*De woorden van Wilders & hoe ze werken*”. In dit boek staan woorden die Wilders gebruikt en die voor veel mensen herkenbaar of juist opmerkelijk zijn. Zo geeft Kuitenbrouwer (2010) in een interview met de website *nu.nl* aan dat Wilders vaak bijzinnen weglaat om de boodschap zo kort en kracht te laten overkomen. Daarnaast gebruikt Wilders veel metaforen, overdrijvingen en opsommingen die ervoor zorgen dat er emoties worden opgeroepen (Kuitenbrouwer, 2010).

Charisma

De invloed die Wilders heeft, is enorm. De Volkskrant heeft een heel artikel gewijd aan de invloed van Wilders op de agenda van links. Als voorbeeld wordt de website voor klachten tegen Polen genoemd die leidde tot een debat (Volkskrant, juni 2012). Over de manier waarop Wilders politiek bedrijft, bestaan verschillende meningen. Toch werd Wilders door de kijkers van *EenVandaag* uitgekozen tot politicus van het jaar 2010 om zijn lef, uitstraling en

doorzettingsvermogen (Eenvandaag.nl, 2011). Dit kan als bewijs worden opgevat voor zijn charisma.

Samenvatting

De PVV is tegen de elite en wil meer macht aan het volk geven. Daarnaast gebruikt Wilders om zijn kiezers te bereiken een volkse stijl, geeft hij eenvoudige oplossingen voor complexe problemen en wordt hij gezien als charismatisch. Al met al kan daarom geconcludeerd worden dat de PVV een populistische partij is.

De SP

De Socialistische Partij (SP) is in 1972 opgericht als “aanval op de heilige huisjes van de naoorlogse periode” (SP, 2012). De SP had een traditioneel marxistische kritiek op het kapitalisme en gaf het socialisme al snel een eigen vorm. In 1991 is de partij opengesteld voor iedereen die zich in de uitgangspunten van de partij kan vinden. Momenteel heeft de SP meer dan 46.000 leden en is na Jan Marijnissen en Agnes Kant, Emile Roemer de leider van de partij (SP, 2011).

De partij is van oorsprong maoïstisch en deze communistische achtergrond zorgt ervoor dat de partij zich met het volk wil vereenzelvigen (Lucardie & Voerman, 2012). Marijnissen gaf aan dat de SP uitvoert dat wat het volk eist en dat de partij zich niet boven, maar gelijk stelt aan de mensen. Marijnissen heeft zelfs een boek geschreven met als ondertitel ‘Rebel in Den Haag’ waarin hij de kloof tussen Den Haag en de samenleving beschrijft (Lucardie & Voerman, 2012). De SP is zich door de jaren heen steeds meer gaan profileren als protestpartij. Het symbool van de partij is dan ook een tomaat die zowel gezond is als gebruikt wordt als protestwapen (SP, 2012). De SP kan de stem van het volk laten horen: zij geven aan uit de praktijk te weten wat er in de samenleving speelt. De SP is voor referenda om zo een oordeel van het volk over specifieke kwesties te kunnen horen (Lucardie & Voerman, 2012).

Fractievoorzitter Agnes Kant gaf aan dat wanneer populisme betekent dat de SP een volkspartij is en weet wat er in de samenleving speelt, zij het hiermee eens is. Zij wil echter niets van populisme weten wanneer het betekent dat de partij zomaar iets beweert om stemmen te winnen. Gekeken naar populisme, zoals omschreven in dit onderzoek, kan de SP als populistisch worden aangemerkt. De SP strijdt tegen de kloof tussen de burgers en politieke elite en de partij wil de mening van het volk verkondigen (Lucardie & Voerman, 2012). Hieronder wordt aangegeven in hoeverre populistische kenmerken, zoals deze in het vorige hoofdstuk zijn besproken, bij de partij naar voren komen.

Anti-elite

Het basiskenmerk anti-elite, zoals Vossen (2009) dit omschrijft, is bij de SP aanwezig. Zo gaf een voormalig SP-Kamerlid aan: "De soevereiniteit is eigendom van het volk, niet het parlement" en voormalig partijleider Marijnissen zei: "Het volk heeft gesproken" (Pels, 2008:2). De SP geeft aan dat zij de stem van het volk verkondigen. "Politici hebben gefaald, nu bent u aan het woord" en "Nooit eerder zagen we een zo pijnlijke ontmaskering van de politieke en economische elite" (SP, 2011). Op de website van de lokale SP in Tilburg staat een dossier 'Directe democratie' (SP, 2009). In dit dossier staan voorstellen van de SP waardoor de burgers meer zeggenschap krijgen over hun leefomgeving. "Gewone mensen moet veel meer grip krijgen op hun eigen leven en hun leefomgeving" (SP, 2009).

Voluntarisme

Het voluntarisme van de SP komt tot uiting in het verkiezingsprogramma. De SP stelt daarin dat zij complexe problemen eenvoudig kan oplossen. Zo wil de partij meer veiligheid creëren door het inzetten van meer politieagenten en de wijkagenten niet meer inzetten voor andere politietaken (SP, 2011). Daarnaast pleit de SP voor integratie door middel van gemengd onderwijs en gemengd wonen. De economische crisis is een enorm probleem in Europa en is niet eenvoudig op te lossen, terwijl de SP dat wel in het verkiezingsprogramma suggereert. Zo geeft de SP aan de economische crisis op te kunnen lossen door het minimumloon te verhogen, de AOW leeftijd 65 jaar te houden en jongeren onder de 27 jaar recht op bijstand te geven (SP, 2011).

Een volkse stijl

Op de website van de SP staat het volgende gemeld: "De SP is de partij die naar de mensen toe gaat, naar ze luistert en met ze praat. Daarom spreekt de SP echt namens het volk. De SP gebruikt geen stadhuistaal, maar spreekt in begrijpelijk Nederlands over zaken die de mensen raken" (SP, 2012). Het taalgebruik van de SP sluit aan bij de gewone mensen. Televisiezender *RTL4* beschrijft Roemer in aanloop tot een televisieprogramma als volgt: "Iemand die duidelijke taal spreekt en met grappen zijn standpunten duidelijk maakt" (*RTL4*, 2012). Krachtige termen horen bij een volkse stijl en de SP maakt gebruik van krachtige termen. Zo heeft de SP de slogans: "Allen voor 1" en "Wij willen werk" (SP, 2012).

Charisma

In dit onderzoek wordt een politicus charismatisch gevonden wanneer deze het volk belichaamt en met zijn manier van doen invloed uitoefent. Sinds Roemer de leidersrol van Agnes Kant overnam, is de partij in de peilingen enorm gestegen. De partijleider Emile

Roemer wordt door veel mensen dan ook als charismatisch ervaren. Op de website van dagblad *de Pers* wordt over Roemer geschreven: “Roemer, de charmante man die met iedereen door een deur kan en die onlangs openlijk lonkte naar de VVD, de oude aartsvijand, maar met wie hij in Boxmeer in het college van B en W zat” (De Pers, 2012).

Emile Roemer is tijdens de jaarlijkse verkiezing van *EenVandaag* uitgekozen tot politicus van het jaar 2011. Roemer spreekt een duidelijke taal, luistert goed naar de mensen en brengt humor in de Tweede Kamer, aldus de stemmers. Daarnaast werd hij door de stemmers getypeerd als ‘authentiek’, ‘sociaal’, ‘respectvol’, zo is op de website van *EenVandaag* te lezen (EenVandaag, 2011).

Samenvatting

De SP is tegen de gevestigde politiek. Het symbool voor de partij, een tomaat, sluit daarbij aan. Daarnaast geeft de partij aan complexe problemen anders aan te pakken waardoor deze eenvoudig zijn op te lossen. De politieke leider van de partij, Roemer, gebruikt een duidelijke taal die voor iedereen te volgen is. Roemer wordt ook erg charismatisch gevonden. Geconcludeerd kan worden dat volgens de definitie van dit onderzoek de SP een populistische partij is.

2.3 Personalisering binnen de politiek

Publieksdemocratie

Volgens Manin (1997) was er vroeger sprake van een partijendemocratie en is dit veranderd in een publieksdemocratie. In de partijendemocratie vonden discussies over de standpunten van de partijen achter gesloten deuren plaats. De standpunten waarmee de politieke partijen naar buiten traden, stonden vast. Tegenwoordig is echter sprake van een publieksdemocratie. Kiezers stemmen tegenwoordig vooral op personen en niet zo zeer op de partijen (Aalberts, 2006; Voerman, 2003). Hierdoor moeten de partijen hard hun best doen om kiezers te trekken (Aalberts, 2006). De kiezer bepaalt zijn keuze door naar de acties van een politicus te kijken. Politici proberen dan ook zo veel mogelijk met onderwerpen te komen die de kiezers aanspreken. Manin (1997) geeft aan dat in een publieksdemocratie de meeste kiezers via de media met politici in aanraking komen. Politici proberen via de media de huiskamers binnen te dringen en stemmen te winnen.

De media

De media hebben verschillende functies. Allereerst moeten de media onafhankelijke informatie verstrekken. Daarnaast zijn de media ook platformen voor het publieke debat. Via

de media moet naar voren komen wat er in de samenleving speelt. Ook hebben de media een controlerende functie waarbij zij politieke handelingen kritisch bekijken. Tot slot hebben de media ook steeds vaker een entertainmentfunctie (Brants & Van Praag, 2005). Politiek wordt dan ook steeds vaker gebracht als entertainment, politici zijn regelmatig te zien in de populaire cultuur. Met de komst van het internet en de televisie is de manier waarop een politicus overkomt heel belangrijk. De individuele politici en hun persoonlijke eigenschappen spelen een steeds grotere rol (Abts, 2004).

Politiek en de populaire cultuur zijn dan ook met elkaar verbonden, zo stellen Street (1997) en Van Zoonen (2000). Zij geven aan dat de populaire cultuur positief bijdraagt aan de politiek. Van Zoonen (2000) onderscheidt drie vormen. De eerste vorm is populaire cultuur als verbeelding van de politiek, zoals een film waarin de hoofdrolspeler een politicus is. Ten tweede ziet Van Zoonen (2000) de populaire cultuur als podium voor politici. Politici treden dan ook veelvuldig op in entertainmentprogramma's. Roemer en Wilders zoeken beide geregeld de populaire media op. Zo is Roemer te gast geweest in verschillende televisieprogramma's, zoals *'Ik hou van Holland'*, *'Pauw en Witteman'* en in een programma van Paul de Leeuw. Wilders was te zien in het televisieprogramma *'de Lama's'*. Tot slot onderscheidt Van Zoonen (2000) ook een derde vorm waarbij populaire cultuur als vorm van politieke actie wordt gezien, een voorbeeld hiervan is een protestlied.

Personalisering

Politici nemen steeds meer afstand van Den Haag en geven aan dat het niet draait om de problemen in Den Haag, maar om de problemen in de samenleving (Houtman & Achterberg, 2010). De politici proberen zichzelf te zijn en nemen afstand van de formele rol die zij als politici behoren te hebben. Volgens Houtman & Achterberg (2010) proberen politici met hulp van hun spindoctors zo normaal mogelijk over te komen. Dit resulteert in verrassende beelden. Zo trof een journalist Maxime Verhagen op een dance-feest waar hij op een loungebank aangaf dat hij aan het 'chillen' was en liet Balkenende zich fotograferen in een Formule 1-auto (Houtman & Achterberg, 2010).

Voerman (2003) benadrukt dat het succes van een partij tegenwoordig afhankelijk is van haar leider. De partij profileert zich niet meer met ideologische argumenten ten opzichte van de andere partijen, maar profileert zich door het gezicht van de lijsttrekker en het logo van de partij (Voerman, 2003). Aalberts (2006) geeft aan dat de inhoud van de partijen nog wel verschilt, maar dat vooral de presentatie en het imago van de partij belangrijk zijn voor de kiezers. Het imago en de persoonlijke kwaliteiten van een politicus zijn steeds belangrijker (Aalberts, 2006). Ook Van Aelst en Van Mierlo (2003) geeft aan dat mensen steeds meer

voor mensen kiezen dan voor de politiek. Politici proberen middels hun persoonlijkheid een band met de kiezer op te bouwen.

Wanneer een politicus meer aanwezig is dan de partij die hij vertegenwoordigt, is er sprake van personalisering (Kleinnijenhuis et al, 2007). Kleinnijenhuis et al (2007) geven aan dat personalisering, net als populisme, veelal gebruikt wordt zonder dat er wordt uitgelegd wat het woord daadwerkelijk betekent. Volgens hen kan het namelijk ook betekenen dat door de komst van een nieuwe leider het beeld van de politieke partij verandert (Kleinnijenhuis et al, 2007). Daarnaast is er sinds de aanslagen op 11 september 2001 meer aandacht voor de oppositiepartijen en worden conflicten vaak gepresenteerd als entertainment. De politieke leiders moeten hierdoor inspelen op de behoeften van de journalisten en het publiek (Kleinnijenhuis et al, 2007).

Van Santen en Van Zoonen (2009) onderscheiden drie soorten van personalisering in politieke communicatie, namelijk individualisering, privatisering en emotionalisering. Deze drie vormen spelen zich in verschillende contexten af (Van Santen en Van Zoonen, 2009). Zo vindt individualisering plaats in de institutionele politieke sfeer, waaronder alledaagse, inclusief de 'onzichtbare', politieke werkzaamheden vallen. Privatisering vindt plaats in de publiek-populaire sfeer, hierbij gaat het om optreden van de politici in zowel de populaire media als in de serieuze media. Emotionalisering hoort binnen de privésfeer, zoals de gezinsomgeving, sociale omgeving van een politicus, maar ook de directe contacten met de partij (Van Santen en Van Zoonen, 2009).

Als individualisering worden de individuele eigenschappen van politici bedoeld. Hieronder wordt ook de toegenomen media-aandacht ten koste van partijen gerekend. Vaak gebeurt dit binnen een verkiezingscampagne waarbij het vooral draait om de persoon die op de voorgrond staat. De lijsttrekker is steeds meer letterlijk en figuurlijk het gezicht van de partij geworden (Voerman, 2003). Kleinnijenhuis et al (2007) geven aan dat horse race-nieuws eraan bijdraagt dat de politiek steeds meer om individuele politici gaat. Bij een horse race komt een individuele politicus als winnaar of als verliezer naar voren. De verkiezingen worden op deze manier weergegeven als een strijd tussen de individuele politici in plaats van een strijd tussen de politieke partijen. Iyengar et al (2004) benadrukken dat horse race-nieuws de kiezers niet goed informeert over de strijd van de verkiezingen, maar er wel meer voor zorgt dat er meer kranten worden verkocht (Van Santen & Van Zoonen, 2009).

Van Holsteyn en Andeweg (2008) hebben onderzoek gedaan naar de mate van personalisering in Nederland. In hun onderzoek zijn zij nagegaan hoeveel burgers op

dezelfde politicus hadden gestemd wanneer deze politicus voor een andere politieke partij kandidaat zou zijn. Uit het onderzoek kwam naar voren dat nog steeds 12% van de stemmers op Marijnissen en 25% op Wilders had gestemd wanneer zij voor een andere politieke partij zouden zijn uitgekomen. Bij de andere politici was dit aantal veel minder. Van Holsteyn en Andeweg (2008) geven aan dat personalisering niet zo'n grote rol binnen de Nederlandse politiek speelt, omdat in totaal 9% van de kiezers op dezelfde politicus zou stemmen wanneer deze voor een andere partij zou uitkomen.

Onder privatisering wordt de media-aandacht voor het privéleven van de politicus verstaan (Van Santen & Van Zoonen, 2009). Steeds vaker laten politici hun menselijke kant zien doordat zij privé gerelateerde zaken via de media bespreken. Van Santen & Van Zoonen (2009) geven aan dat privatisering zich in de publieke populaire sfeer afspeelt. "Het gaat om optreden in serieuze en populaire media waarin daadkracht rechtlijnigheid en humor noodzakelijke communicatiestijlen vormen" (Van Santen & Van Zoonen, 2009: 170). Een voorbeeld van de aandacht voor het privéleven van een politicus is een foto van Wouter Bos achter een kinderwagen. Wouter Bos was net vader geworden en het tijdschrift *Privé* wilde graag een foto van Wouter Bos achter de kinderwagen. Een fotograaf mocht deze foto van Bos maken, maar zonder kind in de wagen. De foto is gepubliceerd als foto van Bos achter de kinderwagen met daarin zijn dochtertje (NRC, 2006). Dit voorbeeld laat zien dat het tijdschrift *Privé* denkt dat de kiezers Wouter Bos in zijn privéleven en als vader willen zien. Een ander voorbeeld is de aandacht die de media schenkt aan Henk Bleker en zijn 26 jaar jongere vriendin (Telegraaf, 2012).

Tot slot is er meer aandacht voor de politicus als privépersoon en is er belangstelling voor de ervaringen en gevoelens van een politicus (Van Santen & Van Zoonen, 2009). Deze vorm van personalisering sluit aan bij tabloidiserig waarbij weinig aandacht wordt besteed aan nieuws en informatie, maar vooral aandacht besteed aan sensationeel entertainmentnieuws (Sparks, 2000). Henk Bleker geeft bij *Editie NL* aan dat hij de opmerkingen 'groen blaadje' een beetje flauw vindt. Daarnaast benadrukt hij dat zijn familie en vrienden zo min mogelijk last moeten hebben van zijn publieke functie, hij vindt het vervelend als zij wel last ervaren (Editie NL, 2012). Politicus Bleker uit aldus zijn gevoelens over de berichtgeving rondom hem en zijn nieuwe, jongere vriendin.

De media kunnen gezien worden als het communicatiekanaal tussen de burger en de politiek. Doordat de individuele politici meer invloed krijgen in de richting waarop de partij gaat en zij het boegbeeld zijn, spelen zij een steeds grotere rol bij het krijgen van stemmen. Van Aelst & Van Mierlo (2003) geeft aan dat politici middels hun persoonlijkheid een band

met de kiezer proberen op te bouwen (Van Aelst & Van Mierlo, 2003). Uit het onderzoek van Van Holsteyn en Andeweg (2008) kan worden opgemaakt dat personalisering voornamelijk is terug te vinden bij populistische partijen. Dit onderzoek richt zich op individualisering als vorm van popularisering, omdat in de keuze van de fragmenten het om de politici als individu gaat waarbij hun partij niet wordt benadrukt.

2.4 Conclusie

Populisme wordt in dit onderzoek gezien als communicatiestijl waarbij er vanuit wordt gegaan dat de politiek de macht moet teruggeven aan het volk. Populisme is een stijl die eenvoudig, direct en duidelijk is en zich onderscheidt van de ingewikkelde jargon die de gevestigde politiek gebruikt. Populisme als communicatiestijl heeft als basiskenmerk anti-elite. Doordat de elite meer macht aan het volk wil geven, valt in dit onderzoek directe democratie en volksverheerlijking onder het kenmerk anti-elite. Naast het basiskenmerk wordt in dit onderzoek ook voluntarisme, een volkse stijl en charisma als kenmerken van populisme meegenomen.

Zowel de SP als de PVV zijn, gekeken naar deze kenmerken, populistische partijen. Beide partijen beschikken zowel over het basiskenmerk als over de andere kenmerken. De twee politieke partijen zijn bovendien als communicerende vaten. Aan de hand van het hoefijzermodel kan geconcludeerd worden dat partijen als de SP en de PVV vaak dichtbij elkaar in de buurt komen.

De kiezers stemmen niet langer enkel vanwege de standpunten op de politieke partijen, de politiek leider krijgt een steeds grotere rol. Politici proberen hierdoor ook zo veel mogelijk met populaire standpunten te komen en laten via de media steeds meer hun persoonlijke kant zien. Binnen de politiek is sprake van personalisering. Dit onderzoek richt zich op individualisering, omdat de context de dagelijkse politieke werkzaamheden betreft tijdens politieke debatten. Daarnaast wordt er gekeken naar de individuele eigenschappen van Roemer en Wilders.

Hoofdstuk 3: Methoden van onderzoek

In het hoofdstuk hiervoor is inzichtelijk gemaakt welke kenmerken populisme heeft. Gekeken naar deze kenmerken is geconcludeerd dat de politieke partijen PVV en SP twee populistische partijen zijn. In dit onderzoek wordt gekeken naar het gebruik van populisme door de politieke leiders Roemer en Wilders. Om de vergelijking te kunnen maken, zal er onderzoek worden gedaan naar de uitspraken van deze leiders. Gekeken wordt welke betekenis SP- en PVV-aanhangers aan deze uitspraken toekennen.

Centraal binnen dit onderzoek staat dan ook de volgende vraag:

Hoe geven SP- en PVV-aanhangers betekenis aan debatoptredens van populistische leiders?

3.1 Focusgroepen

Voor dit onderzoek worden diverse focusgroepen gehouden. Een focusgroep is een groepsinterview of een discussie. Een focusgroep is een kleine groep mensen die bij elkaar komen om over een onderwerp, dat door de onderzoeker is vastgesteld, te praten (Gilbert, 2008). De discussie wordt geleid door een moderator, de sessie duurt meestal anderhalf tot twee uur en wordt op een tape opgenomen. Aan de hand van de tape kan de focusgroep worden geanalyseerd. Een belangrijk verschil met een interview is dat in een focusgroep de interactie tussen de individuen een grote rol speelt.

Binnen een focusgroep onderscheidt Gilbert (2008) drie verschillende manieren waarop de onderzoeker zich kan opstellen. Allereerst kan de onderzoeker ongestructureerd werken, waarbij de invloed van de onderzoeker beperkt is. De onderzoeker noemt bij deze methode enkel het onderwerp en bemoeit zich verder niet met de discussie. Omdat er binnen dit onderzoek wordt gekeken naar meer specifieke opvattingen, wordt er niet voor deze manier gekozen. De gestructureerde methode zal binnen dit onderzoek ook niet worden toegepast, omdat in deze methode de onderzoeker de volledige controle over de discussie houdt en het onderwerp aan de hand van verschillende vragen wordt besproken. De onderzoeker zal de discussie op semi-gestructureerde wijze leiden. Dit houdt in dat de onderzoeker de discussie leidt, maar af en toe een stap terug zal doen om de discussie tussen de aanwezigen niet te belemmeren, maar juist te motiveren (Gilbert, 2008).

Een nadeel van een onderzoek door middel van focusgroepen is dat door de interactie binnen de groep, sommige respondenten niet de kans krijgen om hun mening te verkondigen. Dat kan zijn omdat andere respondenten te overheersend zijn. Ook kan het zijn dat een respondent zijn mening niet vertelt, omdat deze afwijkt van de mening van het

grootste gedeelte van de groep. Daarnaast zal de onderzoeker ervoor moeten zorgen dat alle gesprekken centraal gevoerd worden. De voordelen van focusgroepen zijn dat door het groepsverband de respondenten juist gestimuleerd worden om hun ervaringen te vertellen. In focusgroepen heerst vaker een sfeer zoals deze in het dagelijks leven is dan tijdens individuele interviews. De respondenten voelen zich gesteund door de anderen en durven vaak kritischer te zijn (Kitzinger, 1994).

Tijdens de sessies zullen de vijf stappen van Gilbert (2008) worden gevolgd. Allereerst wordt het onderwerp geïntroduceerd, waarbij aan de respondenten kenbaar wordt gemaakt dat de focusgroepen inzicht moeten geven welke betekenis de respondenten geven aan de politieke leiders Roemer en Wilders. Voor de respondenten zal duidelijk worden dat er geen goede of slechte antwoorden gegeven kunnen worden, maar dat alleen hun mening ertoe doet. Vervolgens zullen alle respondenten zich voorstellen. Daarna stelt de onderzoeker vragen en leidt het gesprek. Gevraagd zal worden naar de mening van de respondenten met betrekking tot het onderwerp. Er zullen twee tot vijf hoofdvragen zijn die in de focusgroep beantwoord moeten worden. Aan het einde van de sessie zal de onderzoeker enkele punten, die tijdens het onderzoek naar voren zijn gekomen, samenvatten en krijgt iedere respondent de beurt om nog iets aan de discussie toe te voegen.

3.2 Respondenten

Er zijn drie focusgroepen gehouden met PVV-aanhangers en drie focusgroepen met SP-aanhangers. De focusgroepen bestonden uit minimaal vier en maximaal zes personen. Op deze manier was de groep klein genoeg voor de onderzoeker om het overzicht te houden en groot genoeg om interactie binnen de groep te hebben.

De respondenten zijn aanhangers van de PVV en aanhangers van de SP. Zij hoeven niet op een van deze partijen te stemmen. De SP-aanhangers zijn benaderd via de plaatselijke SP-fractie uit Rotterdam. Omdat de PVV geen leden heeft, is er gekozen om focusgroepen te houden met leden van Leefbaar Rotterdam. Leefbaar Rotterdam is de voormalige partij van Pim Fortuyn. Wansink (2004) geeft aan dat Fortuyn zich keerde tegen het poldermodel, Fortuyn vond dat de gesloten elites van media en politiek opgebroken moesten worden en het land moest worden teruggegeven aan de mensen. In een weblog op de website van Leefbaar Rotterdam geeft partijlid Sørensen aan dat hij populisme als positief ziet (Sørensen, 2012). Daarnaast is er overlap tussen de PVV-aanhangers en de aanhangers van Leefbaar Rotterdam. Zo is Sørensen, na negen jaar in de gemeenteraad voor Leefbaar Rotterdam te hebben gezeten, in 2011 Eerste Kamerlid voor de PVV geworden (AD, 2011).

Ook Barry Madlener is in 2006 vanuit Leefbaar Rotterdam overgestapt naar de partij van Geert Wilders (Volkskrant, juni 2012).

Hieronder staat aangegeven welke respondenten aan de focusgroepen hebben deelgenomen, wanneer de focusgroep heeft plaatsgevonden en hoe lang deze heeft geduurd. De namen van de respondenten zijn vervangen door pseudoniemen. Uit de tabellen valt af te lezen dat de respondenten die de SP aanhangen jonger zijn dan de PVV-aanhangers. De jongste SP-aanhanger is negentien en de oudste SP-aanhanger 55 jaar, terwijl de jongste PVV-aanhanger 27 en de oudste PVV-aanhanger 72 jaar is. Een ander verschil is dat onder de PVV-aanhangers meer mannelijke respondenten zijn te vinden dan onder de SP-aanhangers. In totaal hebben er veertien PVV-aanhangers deelgenomen aan de focusgroepen en zestien SP-aanhangers.

Focusgroep 1 – PVV-aanhangers

9 maart 2012 – 1 uur 03: 22 minuten

Naam	Leeftijd	Woonplaats
Kevin	30 jaar	Rotterdam
Paul	32 jaar	Rotterdam
Aisha	27 jaar	Rotterdam
Claudia	45 jaar	Rotterdam

Focusgroep 2 – PVV-aanhangers

21 maart 2012 – 1 uur 05:52 minuten.

Naam	Leeftijd	Woonplaats
Chris	44 jaar	Rotterdam
Willem	72 jaar	Rotterdam
Irma	51 jaar	Rotterdam
Ria	56 jaar	Rotterdam
Frank	47 jaar	Rotterdam
Rene	46 jaar	Rotterdam

Focusgroep 3 – PVV-aanhangers

29 maart 2012 – 1 uur 03:57 minuten.

Naam	Leeftijd	Woonplaats
Karel	70 jaar	Rotterdam
Tineke	44 jaar	Rotterdam
Ben	50 jaar	Rotterdam
Peter	51 jaar	Rotterdam

Focusgroep 1 – SP-aanhangers

27 maart 2012 - 1 uur 00:39 minuten

Naam	Leeftijd	Woonplaats
Kiki	24 jaar	Rotterdam
Daphne	27 jaar	Rotterdam
Robbert-Jan	20 jaar	Rotterdam
Frits	55 jaar	Barendrecht
Evert	51 jaar	Rotterdam

Focusgroep 2 - SP-aanhangers

5 april 2012 – 1 uur 02:39 minuten

Naam	Leeftijd	Woonplaats
Maaïke	20 jaar	Rotterdam
Hanna	21 jaar	Rotterdam
Bram	25 jaar	Rotterdam
Bas	23 jaar	Rotterdam
Michel	19 jaar	Hoogvliet
Phoebe	19 jaar	Rhoon

Focusgroep 3 – SP-aanhangers

12 april 2012 – 1 uur 07:58 minuten

Naam	Leeftijd	Woonplaats
Stephan	38 jaar	Rotterdam
Jeanne	29 jaar	Rotterdam
Frans	53 jaar	Rotterdam
Sander	42 jaar	Rotterdam
Paula	47 jaar	Rotterdam

3.3 Fragmenten

Er is gezocht naar verschillende fragmenten. Deze fragmenten zijn geanalyseerd en geselecteerd. Er zijn vier fragmenten, twee van iedere politicus, die aan alle criteria voldeden, uitgekozen. De criteria zijn de populistische kenmerken: anti-elite, volkse stijl, charisma en voluntarisme. Er is gekeken in hoeverre de populistische kenmerken in de fragmenten naar voren komen.

Fragment 1 - 'Geert Wilders spreekt'

Dit fragment toont Wilders in de Tweede Kamer. Wilders spreekt zijn onvrede uit over de begroting van 2009. Het fragment duurt 7:46 minuten. Hieronder staat per kenmerk van populisme aangegeven hoe het kenmerk in het fragment naar voren komt.

In het eerste fragment komt het basiskenmerk van populisme, namelijk anti-elite (Vossen, 2009) naar voren. Zo toont Wilders dat hij tegen de huidige politiek is en spreekt hij over "de elite en haar zogenaamde idealen". Hij wijst het kabinet aan als "de elite daar in vak K". Ook geeft Wilders aan dat de elite volgens hem schade richt aan de samenleving. Daarnaast typeert Wilders de Nederlandse burgers als "mijn Nederland, de mensen die de rekeningen betalen". Volgens Wilders weten de Nederlandse burgers wat er echt gaande is en moet er naar hen geluisterd worden. Verheerlijking van het volk komt hier naar voren.

Met het geld dat het kabinet besteed aan de immigratie, zouden er volgens Wilders veel problemen kunnen worden opgelost. Zo geeft hij het probleem in de zorgsector aan en benoemt hij de leeftijd waarop mensen in Nederland met pensioen. Wilders geeft aan dat wanneer er minder geld aan immigratie zou worden gegeven, andere problemen zoals de zorg opgelost kunnen worden. Wilders benoemt hier complexe problemen en geeft aan deze eenvoudig op te kunnen lossen, dit punt sluit aan bij het kenmerk voluntarisme.

Wilders toont zijn volkse stijl door gebruik te maken van simpele woorden, zo omschrijft hij met de uitspraak "een ruggengraat van slagroom" een politicus die niet vasthoudt aan zijn idealen. Kenmerkend voor de elite vindt Wilders dan ook "een beetje likken en een beetje slijmen". Dit taalgebruik is ongebruikelijk in de politiek, maar Wilders laat hiermee zien dat hij niet bij de politieke elite hoort, maar juist bij de gewone burger.

Wilders toont charisma doordat hij aangeeft dat hij namens het volk kan spreken. Wilders geeft aan dat hij opkomt voor de gewone mensen. Wilders benadrukt dit door te spreken van "mijn Nederland". Hij benadert de gewone mensen niet als 'tokkies', terwijl de elite dit

volgens hem wel doet. Het charisma van Wilders wordt versterkt doordat in het fragment geregeld om Wilders wordt gelachen.

Fragment 2 - Tegenbegroting van Geert Wilders

In dit fragment legt Wilders een gedeelte van zijn tegenbegroting voor aan de Tweede Kamer. De tegenbegroting is een reactie op de begroting voor 2009, opgesteld door het kabinet. Het totale fragment duurt 10:09 minuten, maar vanwege een onderbreking van het NOS nieuws wordt aan de respondenten het fragment tot 5:57 minuten getoond.

Wilders geeft in het fragment aan dat hij het kabinet ziet als de elite, maar hij benadrukt dat de minister van binnenlandse zaken heeft gesproken dat de elite in opstand moet komen. Wilders noemt deze "opstand van de elite" verschrikkelijk en geeft hij aan dat niet de PVV, maar de elite radicaliseert. Volgens Wilders heeft de elite, oftewel het kabinet, geen idee wat er in de samenleving speelt. "De elite heeft roze zoete dromen, maar mensen die al zo lang belazerd worden, die pikken het niet meer", zo geeft Wilders aan. Hij benadrukt dat de begroting van het kabinet juist de gewone man pakt en Wilders komt voor de gewone man op, wat aansluit bij volksverheerlijking.

Het voluntarisme van Wilders komt naar voren, omdat Wilders aangeeft hoe complexe zaken eenvoudig kunnen worden opgelost. Zo vindt hij dat er minder geld moet worden uitgegeven aan de Europese Unie, de publieke omroepen, gevangenen, de kunstsector en aan ontwikkelingshulp. Op deze manier is er, volgens Wilders, meer geld beschikbaar voor de zorgsector. Wilders gaat niet diep op deze gevolgen van bezuinigingen in, waardoor het lijkt alsof het heel eenvoudig is om minder geld, bijvoorbeeld aan ontwikkelingshulp, uit te geven om andere problemen op te lossen. Geld is dus volgens hem de oplossing.

Het taalgebruik van Wilders benadrukt zijn volkse stijl, de manier om te laten zien dat Wilders niet bij de elite hoort, maar juist bij de gewone burger. Hij geeft aan dat het kabinet moet "afblijven" van de zorg, politie en het onderwijs. Daarnaast maakt Wilders in het fragment de vergelijking tussen een auto met een lege accu en het kabinet. Hij doet hiermee aan beeldspraak en wil ervoor zorgen dat de bevolking, net als hij ziet dat het kabinet niets voorstelt.

Tijdens het betoog van Wilders wordt regelmatig gelachen door de andere kamerleden. Wilders maakt dan ook grapjes, met vaak toch een serieuze ondertoon en komt hierdoor charismatisch over. Zo spreekt hij over de "gedeclearde Ray-Ban zonnebril van Wouter Bos". Door deze opmerking moeten veel mensen in de Tweede Kamer lachen.

Fragment 3 – Een ander Nederland: Emile Roemer

Het derde fragment toont Roemer tijdens een bijeenkomst voor SP, Groen Links en PvdA leden. In zijn speech pleit Roemer voor een samenwerking tussen deze drie partijen. Het fragment duurt in totaal 9:45 minuut, maar in de focusgroepen is alleen de speech van Roemer van 7:15 minuut getoond.

Het derde fragment toont Roemer tijdens een pleidooi. Roemer benadrukt tijdens zijn hele speech dat hij weet “hoe het volk gediend moet worden”. “Ik ben nog naar de SP school geweest, waar geleerd wordt hoe het volk moet worden gediend. Rutte moet ook naar die school”. Er moet volgens hem geluisterd worden naar het volk, Roemer laat hiermee een verheerlijking van het volk zien. Hij geeft aan dat de andere partijen niet weten wat het volk wil waardoor er een tweedeling in de samenleving is ontstaan, hiermee benadrukt hij dat hij tegen de andere partijen, de elite, is: “Een test kan Mark Rutte krijgen, maar dan een protest”.

Roemer geeft aan dat hij weet hoe Nederland op een sociale manier uit de crisis kan komen. Dit complexe probleem kan hij op een eenvoudige manier oplossen en geeft aan dat Roemer ook het kenmerk voluntarisme heeft. Zo moet er volgens hem niet bezuinigd worden op de cultuur, omdat de Nederlandse cultuur heel belangrijk is. Ook moet er niet worden bezuinigd op het onderwijs, omdat onderwijs belangrijk is voor de toekomst van Nederland. Roemer geeft aan het “sociale alternatief te zijn voor het huidige kabinet”. Wat de oplossingen inhoudelijk zijn, geeft hij niet aan. In het fragment komt het over dat de problemen dus eenvoudig zijn op te lossen terwijl er geen bezuinigingen worden doorgevoerd.

Roemer toont zijn volkse stijl met uitspraken als: “Daar gaan wij pal voor staan”, “Mark, here we come”. Roemer wil duidelijk laten zien waar hij voor staat en hiervoor maakt hij gebruik van een populaire taal. Aan het eind van zijn toespraak doet Roemer zijn stropdas los, het jasje van zijn pak uit en stroopt hij de mouwen van zijn overhemd op. Hij toont hiermee aan dat hij er tegen aan wil gaan, net als de gewone mensen. Roemer wil aangeven dat hij niet als de elite een jasje moet dragen, maar gelijk is aan de rest van de bevolking, de harde werkers.

In het fragment maakt Roemer veel gebruik van oneliners die het publiek aanspreken. Ook heeft hij bijna het gehele fragment door een glimlach op zijn gezicht en de grapjes die hij maakt, slaan aan bij het publiek. Roemer kan hierdoor worden gezien als charismatisch.

Fragment 4 – Debat regeringsverklaring Emile Roemer

Het vierde fragment toont Roemer tijdens het debat op 26 oktober 2010. Het fragment duurt in totaal 11:20 minuten.

Volgens Roemer heeft Nederland, gekeken naar de democratie, veel in moeten leveren. De mensen zouden zelf hun overheid moeten kunnen kiezen, waardoor zij meer te zeggen hebben. Roemer pleit dus voor een directe democratie. Zoals in het vorige hoofdstuk aangegeven, wordt in dit onderzoek de directe democratie als kenmerk gezien dat hoort bij anti-elite. Roemer pleit voor meer zeggenschap van het volk, hij is tegen de huidige politiek en vertrouwt het volk ook meer zeggenschap toe. Hij verheerlijkt daarmee het volk. Roemer maakt in het fragment niet gebruik van het woord elite, maar benadrukt dat hij het niet eens is met de huidige gang van zaken. Hij vergelijkt Nederland met de Titanic, waarbij de eerste klas passagiers voorrang hadden.

Roemer geeft aan de economische crisis op een eenvoudige manier op te kunnen lossen en te voorkomen, namelijk door een strenger toezicht op de banken. Daarnaast zegt hij in het fragment de problemen in de zorg op te kunnen lossen, door de zorg te hervormen en de zorg voor iedereen toegankelijk te maken. Roemer heeft dus eenvoudige oplossingen voor complexe problemen, wat aansluit bij het kenmerk voluntarisme.

Roemer verzoekt andere politici om “ook klare taal te spreken”. Hij geeft daarmee aan dat hij wel in een duidelijke taal spreekt, de taal die voor iedereen te begrijpen is. Roemer toont zijn volkse stijl door in zijn toespraak dan ook geen gebruik van moeilijke woorden te maken en laat daarmee zien dat hij gelijk is aan het volk.

Roemer is in het fragment charismatisch, omdat hij sympathie voor het volk toont en aangeeft dat de gewone mensen belangrijk zijn en dat hij met hen rekening houdt. Roemer laat zien dat hij voor de gewone mensen opkomt en iets voor hen teweeg wilt brengen.

3.4 Topic lijst voor tijdens de focusgroepen

De centrale begrippen in de topiclijst zijn gespreksonderwerpen die aansluiten bij de respondenten. De onderwerpen die tijdens de focusgroepen centraal staan zijn de populistische kenmerken. Doordat de onderzoeker de mening van de respondenten zo min mogelijk wil beïnvloeden, zal niet expliciet naar deze onderwerpen worden gevraagd. Ook zijn de onderwerpen aanwezig in de fragmenten die worden getoond. Hieronder zijn de vragen weergegeven die de onderzoeker stelt, wanneer er geen spontane discussie ontstaat.

Voorafgaand aan de fragmenten

De eerste vraag die gesteld zal worden is waarom stem je op Wilders / Roemer? Deze vraag is algemeen en zal ervoor zorgen dat de respondenten nadenken over de individuele politici in plaats van de politieke partijen. Afhankelijk van de antwoorden die gegeven worden of de discussie die plaatsvindt, wordt gevraagd waarom er op die politicus wordt gestemd en niet op een andere politicus. Vervolgens zal worden gevraagd waarom op de SP of de PVV wordt gestemd en niet op een andere politieke partij. Deze vraag zorgt ervoor dat het verschil tussen de SP / PVV met andere politieke partijen besproken wordt. De vragen die gesteld worden voorafgaand aan de fragmenten zijn:

- Waarom stemt u op Wilders / Roemer?
- Waarom stemt u op hem en niet op een andere politicus?
- Waarom stemt u op de SP / PVV en niet op een andere politieke partij?

Na ieder fragment

Allereerst zullen de fragmenten worden getoond van de politiek leider die de respondenten aanhangen. Vervolgens toont de onderzoeker de fragmenten van de andere politieke leider. Na het tonen van een fragment zal aan de respondenten gevraagd worden wat zij gezien hebben en wat zij de sterke en de zwakke punten van de politieke leider in dit fragment vonden. Naar verwachting zal dit een discussie met zich meebrengen. Per fragment zal gevraagd worden:

- Kunt u aangeven wat u heeft gezien?
- Welke sterke en zwakke punten toonde de politicus in dit fragment?

Na alle fragmenten

Nadat de fragmenten zijn getoond, zal gevraagd worden wat de verschillen tussen de SP en de PVV zijn. Daarnaast zal doorgevraagd worden naar de manier waarop Wilders en Roemer communiceren. In dit onderzoek is het belangrijk dat de onderzoeker doorvraagt en de achterliggende gedachte te weten komt. Op deze manier kunnen de twee verschillende leiders en de meningen van de sympathisanten met elkaar worden vergeleken.

- Wat zijn volgens u de verschillen tussen Roemer en Wilders?
- Wat zijn volgens u de overeenkomsten tussen Roemer en Wilders?

Hoofdstuk 4: Resultaten

In dit hoofdstuk staan de resultaten van de focusgroepen beschreven. De paragrafen SP, Emile Roemer, de PVV en Geert Wilders zijn onderverdeeld in sub-paragrafen waarin verschillende onderwerpen staan beschreven. Per sub-paragraaf staat aangegeven hoe dit onderwerp door de SP-aanhangers en door de PVV-aanhangers is besproken.

4.1 De SP

De SP-aanhangers zien de SP als een stabiele partij met een duidelijke visie die door de jaren heen hetzelfde is gebleven. De reden waarom de respondenten de SP aanhangen is omdat zij van mening zijn dat iedereen in de maatschappij een kans moet krijgen, zij zijn voor sociale rechtvaardigheid. De SP-aanhangers geven aan dat de partij niet het beste voor heeft met een bepaalde groep, maar met iedereen. Het is volgens hen de enige politieke partij die opkomt voor de zwakkeren in de samenleving. Dit laatste is voor de SP-aanhangers erg belangrijk. De SP is tegen privatisering, omdat zij willen dat iedereen binnen de samenleving gelijke kansen krijgt en dat er een eerlijke verdeling is.

Stephan: "Waarom stem ik SP? Ik ben lid van de SP omdat dit de enige partij is die opkomt voor de mensen die het hard nodig hebben, dus sociale rechtvaardigheid."

(SP, transcript 3)

Frans: "De SP is nog steeds de enige partij die een eerlijke verdeling op macht, kennis en inkomen wil".

(SP, transcript 3)

4.1.1 Korte termijn visie

Volgens de SP-aanhangers richten de meeste politieke partijen en hun leiders zich op de korte termijn. Zij zien dit als een gevolg van de huidige maatschappij waarin niet naar de lange termijn wordt gekeken. Omdat de politiek inspeelt op de vraag vanuit de samenleving heeft ook de SP hierbij een rol, zo concluderen de SP-aanhangers. De SP heeft een lange termijn visie, maar moet deze visie nog meer laten zien. De PVV-aanhangers spreken niet over een korte termijn visie van de SP of van de PVV.

Maaïke: "Maar wat ik belangrijk vind is dat we mensen duidelijk moeten maken dat het ook om [de] lange termijn gaat en niet alleen om de korte termijn, dat mis ik meestal wel in speeches van de meeste politici, ook die van Roemer... Dan zegt hij wat we niet moeten doen op de korte termijn... mensen denken: wat wil je dan?"

(SP, transcript 2)

4.1.2 Een protest- en actiepartij

De SP-aanhangers zien de SP als een protestpartij, de partij is het niet eens met het huidige politieke beleid. Omdat de SP sterke idealen heeft, is regeren volgens de SP-aanhangers alleen maar mogelijk wanneer de partij echt iets in de maatschappij kan veranderen. De partij zal niet alleen in het kabinet plaatsnemen om invloed te hebben. De SP zal niet veel concessies doen, omdat de partij structurele veranderingen in Nederland wil doorvoeren. Hiertoe moet de partij dan wel in staat zijn, zij moet niet belemmerd worden door andere politieke partijen.

Frans: "Voor de SP is het heel moeilijk. Omdat wij echt wat anders willen, is het heel moeilijk om de overstap te maken naar regeringsverantwoordelijkheid. Want wij kunnen dat alleen doen als we ook in staat zijn om echt structureel iets te veranderen in het land".

(SP, transcript 3)

De SP-aanhangers geven aan dat de SP in de oppositie aangeeft wat er fout gaat en op deze manier kan de partij laat blijken het niet eens te zijn met het huidige politieke beleid. In de oppositie kan de SP in ieder geval de problemen aankaarten, zo geven de SP-aanhangers aan. De partij staat voorop de barricaden en dat wordt door de SP-aanhangers belangrijk gevonden. Zij vinden het goed dat de SP idealen heeft, maar ook in actie komt. De SP is volgens de aanhangers een partij die idealen en pragmatiek combineert.

Robbert-Jan: "Ik denk dat andere partijen meer ideologie tegenover het pragmatische stellen en ik denk dat dat helemaal niet nodig is, [omdat] je ideologie kunt combineren met pragmatiek. Ja, dat doen wij door onze acties en plekken waar we meebesturen, dan denk ik: die partij moet je hebben".

(SP, transcript 1)

Jeanne: "Principieler en anders, daar bedoel ik mee dat de SP een echte actie-partij is, dat spreekt mij heel erg aan".

(SP, transcript 3)

De PVV-aanhangers zien de SP als een partij die protesteert tegen het huidige kabinet. Al geven de PVV-aanhangers wel aan dat de SP daarvoor ook een geschikte plek, namelijk binnen de oppositie, voor heeft. Zij vragen zich af wat er van de idealen van de SP overblijft als de partij regeert.

Willem: "Nu hoor ik de SP in de oppositie tegen de regering. Maar ik vraag me af als ze straks zelf in het kabinet zitten of ze dan nog zo handelen als dat ze nu doen. Ik heb meerdere keren

meegemaakt dat men vanuit in de oppositie heel progressief [was] en dan kwamen ze in het kabinet als staatssecretaris en waren ze omgedraaid als een boom”.

(PVV, transcript 2)

De SP-aanhangers zien de SP als protest- en actiepartij. De partij wil daadwerkelijk iets in de maatschappij veranderen. De SP wordt gezien als een protestpartij en regeren is volgens de aanhangers dan ook alleen maar mogelijk wanneer de partij echt iets in de maatschappij kan veranderen. De SP-aanhangers geven aan dat bij de SP idealen met pragmatiek worden gecombineerd. De PVV-aanhangers vinden ook dat de SP een partij is die zich richt tegen de huidige politiek. Wel leeft bij deze PVV-aanhangers de vraag in hoeverre de SP aan hun standpunten zal vasthouden wanneer zij zelf zouden regeren.

4.1.3 Geen nieuwe boodschap

De SP-aanhangers geven aan dat de SP een partij is die structurele veranderingen binnen Nederland wil doorvoeren. Emile Roemer moet dan ook tijdens onderhandelingen het SP gedachtengoed overeind houden en vasthouden aan de partij-standpunten. De standpunten van de SP zijn volgens de SP-aanhangers altijd hetzelfde, ongeacht de politiek leider. De boodschap van Jan Marijnissen, Agnes Kant en nu Emile Roemer heeft dan ook dezelfde inhoud. Volgens de SP-aanhangers is het een grote kracht van de SP dat de partij niet rondom een leider is opgezet. De leider verwoordt enkel de standpunten van de partij.

Frans: “Ik vind zeker voor een partij als de SP dat je stabiliteit moet hebben en je niet alleen maar moet ophangen aan een leider. En dat gebeurt gelukkig ook niet. De overgang van Jan Marijnissen naar Emile, geeft aan dat de SP veel breder geworteld is in de samenleving [dan] alleen maar één gezicht”.

(SP, transcript 3, p.)

De aanhangers van de SP zijn er trots op dat de SP altijd bij zichzelf blijft en niet afwijkt van haar idealen. Zij geven aan dat doordat er structuur in de partij zit, de SP al jaren dezelfde standpunten heeft. De boodschap van de SP is niet vernieuwend, omdat de idealen van de partij nog niet bereikt zijn. Tot de tijd dat de SP in het kabinet komt en daadwerkelijk verandering teweeg kan brengen, blijft de boodschap hetzelfde. Op deze manier wil de SP laten zien waar de partij voor staat.

Jeanne: “Bij de SP, het profiel is zo duidelijk. Het imago is zo duidelijk, omdat de inhoud nooit is veranderd. Het gaat met de tijd mee”.

(SP, transcript 3)

De PVV-aanhangers vinden dat de SP hetzelfde sociale verhaal als jaren geleden vertelt. De PVV-aanhangers geven aan dat de SP wel verandering wilt, maar enkel op sociaal gebied. Daarbij vinden zij dat deze sociale invulling dezelfde invulling is als Joop den Uyl aangaf. Maar volgens de PVV-aanhangers wil de SP ook zo overkomen, omdat zij graag zien dat PvdA-kiezers zich bij de SP aansluiten. De PVV-aanhangers geven aan dat Job Cohen geen goede leider voor de PvdA was en Roemer zijn kans pakt om de PvdA-kiezers over te halen. De SP benadrukt volgens hen daarom ook steeds dat links de handen ineen moeten slaan. De PVV-aanhangers vinden dit een slimme zet.

Karel: "Het is in feite conservatief, daarom heeft hij succes en daarom trekt hij ook de meeste mensen van de PvdA aan. Het zijn oude PvdA-geluiden die hij in een iets ander jasje stopt, maar inhoudelijk is het hetzelfde, conservatisme".

(PVV, transcript 3)

Paul: "Roemer mikt op die mensen, hij haalt de stemmen weg bij de PvdA".

(PVV, transcript 1)

De PVV-aanhangers wijden de verouderde boodschap van de SP ook aan het socialisme. Zij geven aan dat de SP de meest socialistische partij van Nederland is en leggen het verband met het communisme. Volgens hen is de kans klein dat de SP in het kabinet komt, omdat de SP geen concessies wil doen.

Ria: "De SP komt van oorsprong uit de communistische hoek en die zullen alleen regeren als ze hun ideeën helemaal kunnen uitvoeren. Dat zit toch een beetje in het oude communisme ingebakken. Dat moet je natuurlijk nooit uit het oog verliezen, het is toch de oude communistische partij".

(PVV, transcript 2)

Chris: "Juist de SP wil niet regeren omdat het makkelijker is van de zijkant te roepen dat het allemaal fout is en: "als wij het doen, gaat het anders". En je moet toch ook als politicus, als je dan volksvertegenwoordiger bent, (...) je verantwoordelijkheid nemen en doen wat het beste is voor de klant en dat [kunnen niet] altijd jouw idealen zijn".

(PVV, transcript 2)

De PVV-aanhangers vinden dat de SP een verouderde boodschap heeft, de SP-aanhangers beschouwen de SP als een partij die structurele veranderingen wil. De SP-aanhangers waarderen dan ook de vaste lijn van de partij, terwijl de PVV-aanhangers vinden dat de SP gebruik maakt van oude PvdA-standpunten. In de eerdere paragraaf gaven PVV-aanhangers

aan dat wanneer de SP zou gaan regeren, zij niet vast zouden houden aan hun idealen. Nu geven de PVV-aanhangers juist aan dat de kans klein is dat de SP zal regeren. Volgens hen is de SP niet bereid om concessies te doen. De SP geeft liever vanaf de zijkant aan wat er misgaat, zo zeggen de PVV-aanhangers. De SP-aanhangers benadrukken dat de SP wel wil regeren, maar enkel wanneer zij structurele veranderingen kan doorvoeren.

4.1.4 Een partij in de samenleving

De SP-aanhangers geven aan dat de SP probeert dichtbij het volk te staan door bijeenkomsten te houden waar leden bijeenkomen. Volgens hen zou de partij zonder al deze leden niet bestaan. Zij willen de juiste mensen op de juiste plek hebben zodat de partij goed krijgt te horen wat er binnen de samenleving leeft. De SP is er voor iedereen, zo geven de SP-aanhangers aan.

Frits: "De SP is een partij die met twee benen in de samenleving staat en probeert samen met mensen en meestal de kwetsbare mensen oplossingen te vinden. Andere partijen doen dat niet".

(SP, transcript 1)

Evert: "Wij zijn voor een beleid waarbij gezorgd moet worden voor de mensen die niet voor zichzelf kunnen zorgen. En niet voor de mensen die zichzelf kunnen redden".

(SP, transcript 1)

Tussen de SP-aanhangers is er geen overeenstemming of de SP nu wel of niet als een anti-elite partij kan worden gezien. Zo zijn er aanhangers die benadrukken dat, omdat de partij er voor iedereen is, de partij er dus ook voor de elite is. Anderen geven juist aan dat de partij opkomt voor de onderkant van de samenleving en zich daarmee dus vooral niet tot de elite richt. Er wordt door de SP-aanhangers ook wel aangegeven dat zowel de SP als de PVV tegen de elite is.

Bram: "Ik denk dat ze het allebei niet hebben. De SP is juist een brede volkspartij die over de hele linie een toekomstbeeld probeert te schetsen, ook voor Rijk Nederland".

(SP, transcript 2)

Frans: "Als je gaat kijken naar de 1 miljoen niet-westerse allochtonen, als je het zo zou zeggen, dan kun je moeilijk zeggen dat dat de elite is, dat is veel meer de onderkant van de samenleving die in slechtere posities zitten". (SP, transcript 3)

Michel: "Je zou in principe kunnen zeggen dat ze het allebei hebben, allebei tegen de elite zijn."

(SP, transcript 2)

De PVV-aanhangers vinden dat de SP veel contact heeft met het volk en vinden dit een pluspunt van de partij. De SP is heel benaderbaar, zo geven zij aan. Zij vinden ze dat de SP tegen de elite is en opkomt voor het volk en noemen de SP dan ook een protestpartij.

Ria: "Ik denk als je helemaal eerlijk bent, dat de SP de partij is die zich het meest op straat begeeft".

(PVV, transcript 2)

Kevin: "Maar ook de SP is natuurlijk een protestpartij. Ze zien zichzelf buiten de elite, ze horen denk ik ook buiten de elite. Het zijn gewoon de mensen die zich niet vertegenwoordigd voelen binnen de PvdA, GroenLinks, D66, VVD noem maar op. De PVV hoort daar niet bij, net als de SP. In die pool vissen ze allebei".

(PVV, transcript 1)

Toch geven de PVV-aanhangers aan dat de SP, in tegenstelling tot de PVV, niet alle problemen die onder de bevolking spelen, durft te benoemen. De SP benoemt volgens hen wel wat er fout gaat bijvoorbeeld op het gebied van de zorg, maar benoemt niet de immigratieproblemen. Terwijl de SP, volgens de PVV-aanhangers, wel weet dat deze problemen er zijn.

Chris: "Bij de SP zeggen ze: ja dat kan niet, dat mag je niet zeggen. Maar je moet gewoon kunnen zeggen dat zoveel procent van de mensen uit een bepaalde hoek komen. Want meten is weten en dan kun je ook met bepaalde oplossingen komen. En mag je het niet weten, dan kun je ook niet met oplossingen komen".

(PVV, transcript 2)

Willem: "Het is zo dat Roemer en Pechtold in hun hart weten dat Wilders gelijk heeft, maar op die partijen stemmen ook allochtonen en ze zijn bang dat allochtonen dan niet meer op hun partij stemmen. Maar in hun hart weten ze dat hij gelijk heeft, maar ze durven er niet voor uit te komen dat is de kern".

(PVV, transcript 2)

De SP-aanhangers vinden juist wel dat de partij sterke standpunten heeft die niet altijd populair zijn. Zij stemmen op de partij, omdat de SP volgens hen de enige partij is die opkomt voor de zwakkeren in de samenleving. Belangrijk vinden de aanhangers dat de partij

dichtbij zichzelf blijft en laat zien dat de SP een partij voor het volk is. Toch noemen niet alle SP-aanhangers de partij een anti-elite partij, omdat de partij er voor iedereen is, zo zeggen zij. De PVV-aanhangers zijn van mening dat de SP een anti-elite partij is, al vinden zij wel dat de SP met meer oplossingen moet komen.

4.2 Emile Roemer

4.2.1 Een sympathieke man

De SP-aanhangers vinden Roemer een sympathieke en aimabele man. Vooral zijn oprechtheid zorgt er volgens hen voor dat veel mensen vertrouwen in Roemer hebben. Roemer staat volgens de aanhangers heel dicht bij de mensen, oftewel bij het volk.

Jeanne: “Emile Roemer, die kun je aanspreken, daar kun je vragen aan stellen en net als ieder ander, op afstappen. Ik vind het mooi dat hij zo’n uitstraling heeft en zo’n open houding en dat is ook wel iets waar ik trots op ben, zo moet de partij, waar ik lid van ben, ook zijn”.
(SP, transcript 3)

Paula: “Emile Roemer kan ik je vertellen.... Ik geloof niet zomaar iets en Emile Roemer die ik inmiddels heb leren kennen en die is echt. En dat kwam voor mij als een schok zeg maar toen ik hem voor het eerst live ontmoette. Dat hij echt was”.
(SP, transcript 3)

Emile Roemer wordt door de SP-aanhangers gewaardeerd omdat hij ervoor zorgt dat zijn toespraken voor iedereen te volgen zijn. Mensen kunnen zich met hem identificeren door heldere formuleringen en door zo min mogelijk politiek jargon te gebruiken. Hierdoor wordt de politiek toegankelijk. Roemer brengt volgens de SP-leden de humor terug in de kamer, omdat zijn grapjes echt en gemeend zijn. Hij weet hoe hij de mensen moet aanspreken en is hierdoor een benaderbare politicus.

Stephan: “Wat ik van Emile Roemer vind, [is] dat hij mensen op de juiste manier kan aanspreken. Dat hij zichzelf is en dat dat, ja, een duidelijk signatuur en iemand die goed kan verkopen. Net zo goed voor iemand minder dossierkennis. Het gaat om de manier waarop en ik vind dat Emile Roemer echt een volks persoon is, die zeker met humor, niet gemaakte humor, maar echte humor”.
(SP, transcript 3)

Frits: “Ik vind Roemer benaderbaar charismatisch”.
(SP, transcript 1)

De PVV-stemmers vinden Roemer eveneens een sympathieke en aardige man. Hij kan de boodschap van de SP sterk verkondigen. Ook de PVV-aanhangers vinden Roemer charismatisch. En hij doet het volgens hen dan ook beter dan zijn voorgangster Agnes Kant. De PVV-aanhangers geven aan dat door de komst van Roemer de SP meer stemmen heeft gekregen.

Tineke: “Maar je ziet het wel, sinds hij de SP leidt, zie je het alleen maar omhoog gaan. Dus het heeft wel zin om een zeg maar een charismatisch figuur daar neer te zetten”.

(PVV, transcript 3)

Roemer wordt zowel door de SP-aanhangers als de PVV-aanhangers een sympathieke en aardige man gevonden. De PVV-aanhangers geven aan dat Roemer mensen aanspreekt, omdat hij hoger in de peilingen staat dan Agnes Kant. De SP-aanhangers vinden Roemer betrouwbaar overkomen en vinden dat hij ‘echt’ is.

4.2.2 Korte optredens in de media

Naast de sympathie die de PVV-aanhangers voor Roemer hebben, geven ze aan hem vooral sterk te vinden in korte optredens. In deze korte optredens, die vaak op televisie worden getoond, komt Roemer heel vlot en spraakzaam over. Daarbij maakt hij dan nog wel eens een grapje waardoor de aandacht van de kijker betrokken wordt. De PVV-aanhangers vinden deze optredens van Roemer verschillen met de debatoptredens waarbij zij lange toespraken van hem hebben gehoord. De PVV-aanhangers werden niet door de lange toespraken van Roemer geboeid, deze optredens werden zelfs saai gevonden.

Kevin: “Ik realiseer me nu eigenlijk dat op tv Roemer heel sterk is met een big smile. Als ik hem even zie op tv, dan denk ik: zo die is goed”.

(PVV, transcript 1)

Aisha: “Maar op een gegeven moment wordt het saai, omdat hij het volk gebruikt en het is te langdradig. Hij weet niet leuke voorbeelden te gebruiken om mensen aan te spreken of wat dan ook. Dus je moet echt jezelf concentreren om naar hem te luisteren”.

(PVV, transcript 1)

De PVV-aanhangers vinden Roemer in de media beter over komen dan wanneer hij in de Tweede Kamer te zien is. Roemer komt volgens hen beter over in korte fragmenten, daarin lijkt hij volgens hen namelijk een sympathieke man. De toespraken die Roemer in de Tweede Kamer houdt, worden vooral saai gevonden. De PVV-aanhangers gaan er vanuit dat veel

van de SP-kiezers op Roemer stemmen omdat hij in de media in korte fragmenten zo goed overkomt.

Aisha: "Omdat de kiezers deze toespraken niet volgen en alleen korte beelden zien waarin hij goed overkomt, die ze op televisie zien. En dan is hij waarschijnlijk wel sympathiek, wel leuk en dat spreekt mensen aan. Ik denk dat een groot gedeelte van de stemmers deze beelden nooit heeft gezien".

(PVV, transcript 1)

De media vinden vooral de personen erg interessant. De SP-aanhangers vinden het veelal jammer dat de politiek steeds meer draait om de persoon in plaats van de inhoud. Een voorbeeld hiervan dat tijdens de focusgroepen naar voren kwam, is het feit dat Agnes Kant dezelfde boodschap verkondigde als Emile Roemer, maar Agnes Kant geen succes had en Emile Roemer wel. Roemer en Marijnissen spreken volgens de SP-aanhangers wel veel mensen aan.

Kiki: "Ik vind het jammer dat iemand als Job Cohen of Agnes Kant, die er niet af en toe iets leuks uitgooit of dingen lekker kan brengen geen kans krijgt. [Jammer] dat mensen op de persoon stemmen en niet op een partijprogramma".

(SP, transcript 1)

Ook geven de SP-aanhangers aan dat zij het jammer vinden dat de media vooral hun aandacht richten op de boodschappen van de provocerende partijen die geen eenduidige lijn hebben en veel minder op de standvastige partijen, zoals de SP. De SP krijgt volgens de SP-aanhangers geen aandacht van de media, omdat iedereen al weet waar de partij voor staat. De standpunten en uitspraken van de partij zijn immers onveranderd.

Sander: "Dat het nooit zo is [dat] als er algemene beschouwingen zijn er groot scheldende koppen in de krant staan van wat Emile of de SP nou weer hebben voorgesteld. Want journalisten die zien dat, die denken: dat is de SP, dat weten we al. Dat is geen nieuws".

(SP, transcript 3)

De PVV-aanhangers vinden Roemer sterk in korte inhoudelijke optredens, maar niet in lange toespraken. Zij vinden hem vooral goed overkomen via de media. De SP-aanhangers vinden juist dat diezelfde media ervoor zorgt dat een partij als de SP minder in het nieuws is dan provocerende partijen. Daarnaast vinden zij het jammer dat de politiek steeds meer draait om de personen dan om de standpunten van een partij. De media heeft hier volgens de SP-leden een belangrijke rol bij.

4.2.3 De oneliners

Naast de sympathieke en charismatische kant, die de SP-aanhangers zo waarderen, heeft Roemer volgens de SP-aanhangers ook een inhoudelijke kant. Ze geven aan dat Roemer in eerste instantie heel sterk naar voren kwam door oneliners te gebruiken. Even was de angst er bij de SP-aanhang dat Roemer enkel maar grappig en aardig zou zijn, maar ze vinden dat Roemer inmiddels ook heeft laten zien dat hij inhoudelijk sterk is. Zo geven ze aan dat Roemer standpunten durft in te nemen die fel zijn. Roemer benoemt naast populaire standpunten, ook niet-populaire standpunten en houdt hiermee vast aan zijn principes.

Hanna: "In het begin leek het alsof hij zijn stemmen alleen maar won met grapjes, en dat was ook de kritiek, dat hij een clown was. Dus ik ben heel erg blij dat hij ook heeft laten zien dat hij inhoudelijk sterk is en weet waar hij over praat en niet alleen maar met grapjes stemmen wint".

(SP, transcript 2)

Bas: "Ik denk dat hij een goede combinatie weet te vinden tussen charisma en inhoudelijk. Dus dat hij grapjes maakt maar niet zo veel... Ik denk dat Roemer meer de taal van het volk spreekt zonder al te erg over te gaan op goedkoop populisme, zoals Wilders dat doet".

(SP, transcript 2)

De PVV-aanhangers vinden dat Roemer zichzelf nog te weinig inhoudelijk laat zien. Roemer probeert wel met zijn sociale verhaal in te spelen op de gevoelens van de mensen, maar volgens hen blijft het allemaal bij algemeenheden.

Paul: "Roemer had zijn verhaal sterker neer kunnen zetten, nu blijft het bij die algemeenheden."

(PVV, transcript 1)

Ook vinden de PVV-aanhangers dat wanneer Roemer problemen noemt, hij niet met oplossingen komt terwijl juist duidelijk moet worden hoe de SP de oplossing ziet. Meer geld uitgeven is de enige oplossing die Roemer heeft volgens hen, hij geeft niet aan waarop bezuinigd moet worden. Het verbaast de PVV-aanhangers dat Roemer momenteel zo veel stemmen krijgt.

Claudia: "Je wilt ook de manier weten waarop het dan anders kan. Oplossingen heeft hij ook niet. Want het betekent niet dat je meer geld in het onderwijs moet stelen, want we hebben al

gezien dat dat niet werkt”.

(PVV, transcript 1)

Paul: “Eigenlijk best wel verbazingwekkend dat hij dan toch wel 30 zetels zou kunnen halen”.

(PVV, transcript 1, p.)

De SP-aanhangers vinden Emile Roemer een sympathieke en aimabele man. Volgens hen is dit te wijten aan zijn oprechtheid en zijn toegankelijkheid. Daarnaast vinden zij Roemer zowel een sympathieke als een inhoudelijk sterke politicus. De PVV-aanhangers vinden Roemer wel een sympathieke politicus, maar vinden hem niet inhoudelijk sterk. Zij geven aan dat Roemer vooral goed overkomt in korte fragmenten, maar dat zijn langere toespraken al snel saai worden. De PVV-aanhangers vinden dat Roemer zijn boodschap wel beter weet over te brengen dan Agnes Kant, maar nog niet sterk genoeg is in zijn langere toespraken. Ook zijn zij van mening dat Roemer te weinig oplossingen noemt voor de problemen.

4.2.4 Populistische leider

Bij de SP-aanhangers ligt het woord populisme erg gevoelig. De SP-aanhangers zien ook liever niet dat er een vergelijking wordt gemaakt tussen Roemer en Wilders. Volgens hen verschilt de communicatiestijl van Roemer in grote lijnen met de stijl van Wilders, omdat Roemer handelt vanuit een ideologie en Wilders niet. Een populistische stijl wordt door veel van de SP-aanhangers gezien als iets negatiefs. Maar wanneer er gevraagd wordt welke betekenis zij aan het woord populisme geven, komt naar voren dat volgens de SP-aanhangers ook gezien kan worden als iets goeds. Er wordt zelfs aangegeven dat het binnen de huidige politiek nodig is om een populistische leider te hebben die goed in de media overkomt.

Frits: “Nou ik heb Marijnissen ooit horen zeggen dat als je een goede invulling geeft aan het woord populisme, dat betekent dat je volks bent, voor het volk. Maar het ligt wel een beetje gevoelig als je nu met een eendagsvlieg als Wilders wordt gezien”.

(SP, transcript 1)

De SP-aanhangers zijn het er wel over eens dat Roemer een leider is die goed in de media overkomt en een groot gedeelte van de samenleving weet te bereiken. Wanneer de SP-aanhangers vertellen waarom Roemer dan zo'n goede leider is, maken zij bij de verklaring gebruik van het woord populisme.

Bram: “Emile Roemer, Ja. Wat ik goed vind, wat Emile Roemer doet zijn vak heel goed. En in de huidige politiek is dat vooral dat je goed voor moet komen in de media en zeker populisme

over je moet hebben. wat hij heel goed doet en wat ik eigenlijk heel jammer vind in de politiek, dat die dingen heel belangrijk worden gevonden en dat in de publieke opinie je standpunten, maar veel meer hoe je overkomt, en dat is ook de reden waarom Agnes Kant het niet gered heeft”.

(SP, transcript 2)

Frits: “Nou aan zijn populisme. Daarmee bedoel ik het in de positieve zin van het woord, want ik vind populisme niet altijd een vloek, een schuttingwoord. Roemer is in staat om de enorme complexe problemen die wij nu hebben, de Euro en Europa, om die op een zodanige simpele wijze uit te leggen dat dat voor vrijwel iedereen te begrijpen is. Ik denk dat dat al voor een deel zijn populariteit verklaart en het gevoel wat een hoop mensen hebben, dat die man ook staat voor wat hij zegt. En daar verklaar ik zijn succes uit en daarom vind ik het een goede politicus”.

(SP, transcript 1)

De PVV-aanhangers zijn van mening dat Roemer ronduit populistisch is. Zij vinden het vervelend dat populisme wordt gezien als negatief terwijl dit niet het geval is. Zeker na het zien van zowel de fragmenten van Wilders als van Roemer zijn zij van mening dat de communicatiestijl van beide leiders erg overeenkomt.

Frank, na het zien van een fragment van Roemer: “Het is populisme van de andere kant als ik het zo hoor”.

(PVV, transcript 2)

Volgens de PVV-aanhangers heerst er een beeld dat populisme hoort bij rechts-extremisme, terwijl volgens hen ook een leider zoals Roemer populistisch is. Zij geven aan dat Wilders gezien wordt als een populist, maar Roemer in feite ook een populist is, maar dat hij zo niet wordt genoemd.

Chris: “Nee, maar wat men voornamelijk in de media probeert is het populisme naar het fascisme en nazisme te duwen en populisme is het voorbeeld van daar gaan we eindigen en dat heeft te maken met onze linkse media die op die manier de mensen die zeggen waar het op staat, en niet zo van de multiculti zijn, om proberen tegen te houden”.

(PVV, transcript 2)

Rene: “Wat ik nog wil toevoegen m.b.t. het populisme. Geert Wilders wordt neergezet als populist. De speech van Roemer is in feite een speech van een populist. Alleen Geert heeft beveiliging nodig en Roemer kan gewoon een kroeg in komen”.

(PVV, transcript 2)

Peter: “Dat ja, dat is natuurlijk een aanval op de VVD, dat is ook wel logisch, dat is verkiezingsretoriek. Daar heeft hij ook gelijk in, dat spreekt natuurlijk aan. En dat is ook een vorm van populisme om dat te roepen”.

(PVV, transcript 3)

Volgens de PVV-aanhangers is Wilders een populist, maar zijn er dus ook andere politieke leiders die populistische trekken vertonen. Zij vinden dat daar meer aandacht aan besteed moet worden. Nu lijkt het alsof Wilders de enige populistische politieke leider is, terwijl dat niet zo is.

Karel: “Nou kijk Wilders, dat is overduidelijk, Die gooit stenen in de vijver en dan kijkt hij hoe ver de kringetjes komen en dan staat hij aan de kant te lachen. Rutte doet in feite hetzelfde, maar die lacht altijd. Die bedenkt iets wat heel ernstig is met een smile alsof het allemaal wel meevalt en niet zo zwaar weegt en kom op laten we erbij blijven lachen, dat is ook een vorm van populisme. Dat is namelijk schijn rust brengen”.

(PVV, transcript 3)

De SP-aanhangers zien populisme als iets negatiefs, maar zij gebruiken populisme in de positieve zin, wanneer zij de stijl van Roemer omschrijven. De PVV-aanhangers vinden dat Roemer populistisch is. Zij storen zich eraan dat populisme meestal expliciet wordt toegekend aan Geert Wilders, terwijl dit ook aan andere politici kan worden toegekend. De PVV-aanhangers vinden het bijzonder dat Wilders wel als een populist wordt gezien en Roemer niet, terwijl hun toespraken op elkaar lijken.

4.3 De PVV

De PVV-aanhangers vinden over het algemeen het economische beleid van de PVV te links, maar zij kunnen zich wel vinden in het immigratiebeleid van de PVV. Zo geven zij aan dat de criminaliteit voor een groot gedeelte veroorzaakt wordt door Marokkaanse jongeren. De PVV wil daar wat aan doen. Het dragen van een boerka moet volgens de PVV-aanhangers verboden zijn, omdat niet duidelijk is wie onder de boerka zit. Hoofdoekjes daarentegen zijn geen probleem, maar mogen niet gedragen worden in een publieke functie. De PVV-aanhangers vinden dat de staat en het geloof gescheiden moeten zijn. De PVV-aanhangers pleiten voor een verbetering van de zorg, een punt dat overeenkomt met de SP, zo geven zij aan.

Paul: “Ik denk ook veel meer dat een hoofddoek een modefrats is, want laten we wel zijn, als je het om Islamitische redenen draagt dan moet je een boerka dragen, geen hoofddoek.

Hardcore all the way. Maar dan wel in Afghanistan, in Nederland ben je niet wijs. Heel simpel, je loopt in Teheran niet in je bikini rond en hier niet in een boerka”.

(PVV, transcript 1)

Aisha: “Nou die boerka, dat vind ik vreemd als mensen in een boerka rondlopen, ga dan gewoon de deur niet uit, blijf dan lekker binnen zitten, als je dan zo’n zwart gewaad aan wilt. Een hoofddoek daar heb ik zelf niet zo veel problemen mee, wel als iemand een publieke functie heeft”.

(PVV, transcript 1)

De PVV-aanhangers geven aan dat zij niet zo zeer tegen de Islam zijn, maar wel tegen de manier waarop er in Nederland mee omgegaan wordt. Volgens de PVV-aanhangers wordt er in Nederland te veel rekening gehouden met mensen die in de Islam geloven, meer dan dat er rekening wordt gehouden met mensen die andere geloven hebben. Wanneer Nederland strengere maatregelen zou hebben en zou eisen dat immigranten zich voor een groot gedeelte aanpassen aan de Nederlandse cultuur, dan zouden veel problemen worden opgelost. Andere bevolkingsgroepen die in Nederland zijn, zoals de Chinezen veroorzaken ook geen overlast. Volgens de PVV-aanhangers is het duidelijk dat de huidige gang van zaken niet kan en dat daar verandering in moet komen.

Willem: “Ik heb met name niet iets tegen die mensen, het zijn toch je broeders en zusters. Maar als ik in Rotterdam kijk, dan staan er toch 2 moskeeën. Als ik met 10 man naar Turkije ga en een kerk wil stichten, pakken ze me dezelfde dag nog op.”

(PVV, transcript 2)

Kevin: “Hij geeft zelf heel erg aan dat Nederlanders het niet eens zijn met de massa-immigratie maar dat is meer een gevolg denk ik. Als die mensen, die hier naar Nederland waren gekomen, [zich] keurig geïntegreerd hadden, nergens problemen of iets veroorzaken, dan zouden de Nederlanders geen probleem hebben met de massa-immigratie, daar ben ik van overtuigd”.

(PVV, transcript 2)

Wanneer de SP-aanhangers het over de PVV hebben, hebben zij het voornamelijk over Wilders. Zij zijn het totaal niet eens met de standpunten van de PVV op het gebied van immigratie. Wel geven zij aan dat op het gebied van de zorg de PVV en de SP veel overeenkomsten hebben, alleen de oplossingen verschillen. De SP-aanhangers willen liever niet met de PVV geassocieerd worden. De SP-aanhangers zien de SP als gevestigde politieke partij, terwijl de PVV nog maar kort in de politiek aanwezig is.

Jeanne: “Hij signaleert, hij benoemt ook echt wel problemen die we bij de SP ook wel vinden, zoals bijvoorbeeld een tekort aan mensen in de zorg. Alleen dat hij de schuld dan neerlegt bij de mensen in de gevangenis, alsof het tweederangsburgers zijn, dan denk ik, als je het over verschillen hebt, dan is dat wat”.

(SP, transcript 3)

Frits: “Het ligt wel een beetje gevoelig als je nu met een eendagsvlieg als Wilders wordt vergeleken”.

(SP, transcript 3)

De belangrijkste reden om aanhanger van de PVV te zijn, is voor de respondenten dat de PVV structurele verandering wil op het gebied van immigratie. De leden vinden de manier waarop er in Nederland met immigranten wordt omgegaan fout. Een ander beleid zou leiden tot betere integratie. De PVV-aanhangers vinden het economische beleid van de PVV te links, daarin zou de PVV meer de richting van de VVD op moeten gaan, zo vinden zij. De SP-aanhangers zijn geen voorstander van de PVV en willen niet met de partij geassocieerd worden.

4.3.1 Korte termijn visie

De SP-aanhangers vinden dat steeds meer politieke partijen geen aandacht hebben voor de lange termijn, maar enkel kijken naar de korte termijn. De PVV vinden de SP-aanhangers een voorbeeld van een politieke partij die zich enkel richt op de korte termijn. Zij zijn van mening dat Wilders geen doel voor ogen heeft, maar inspeelt op wat op dat moment een populair onderwerp is binnen de samenleving. Maar juist met het benoemen van deze onvrede trekt de PVV veel kiezers.

Harm: “Hier spreekt natuurlijk geen enkele visie uit, hier spreekt alleen maar onvrede uit over de huidige situatie. Het is alleen maar zeuren over alles wat er in zijn ogen verkeerd is en dat heeft natuurlijk niets met politiek te maken, maar alles met publieke opinie en het halen van stemmen”.

(SP, transcript 2)

De PVV-aanhangers geven aan dat zij vinden dat er structurele veranderingen moeten plaatsvinden, maar de aanhangers gaan niet in op de korte en de lange termijn visie van de PVV.

4.3.2 Populaire standpunten

Volgens de SP-aanhangers speelt de PVV in op het publiek door enkel standpunten te

noemen die populair zijn en die het publiek wil horen. Zij geven aan dat de PVV enkel deze populaire standpunten noemt om stemmen te winnen. De niet-populaire standpunten laat hij volgens hen achterwege. De boodschap van de SP en de PVV kan daardoor op elkaar lijken, maar de SP-aanhangers vinden dat er bij de PVV geen ideologie achter zijn uitspraken zit en bij de SP wel. De PVV-aanhangers vinden dat Wilders de problemen noemt die in de samenleving spelen en doen geen uitspraken over populaire of niet-populaire standpunten.

Evert: "Wat wij als SP'ers, of laat ik voor mezelf spreken, hij heeft veel populaire standpunten op het moment gaat om populaire standpunten om stemmen te winnen. En bij ons komen die standpunten, die toevallig populair zijn, we hebben ook standpunten die niet populair zijn. Maar die komen voort uit wat net als is gezegd, een ideologie".

(SP, transcript 2)

De SP-aanhangers storen zich aan het feit dat de PVV enkel populaire standpunten gebruikt. De PVV-aanhangers houden zich daar niet zo mee bezig. Opvallend is dan ook dat de SP-aanhangers een sterkere mening hebben over de PVV dan PVV-aanhangers dat hebben over de SP.

4.3.3 Een one-issue partij

De SP-aanhangers vinden dat Wilders doet alsof alle problemen door de buitenlanders worden veroorzaakt. De PVV benoemt geen problemen, in ieder geval kijkt de PVV niet naar waar de problemen echt vandaan komen, zo vinden de SP-aanhangers. Volgens hen probeert Wilders namelijk alle onderwerpen te relateren aan het immigratiebeleid. De SP-aanhangers beschrijven de PVV liever als one-issue partij dan als protestpartij.

Jeanne: "Ik denk dat de PVV meer gezien kan worden als een one-issue partij dan een protestpartij".

(SP, transcript 3)

Kiki: "Hij kletst hier van de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten. Maar, sociaal. Dus hij komt over alsof hij zich voor die groep in wil zetten, maar als puntje bij paaltje komt, is het vooral een one issue partij".

(SP, transcript 1)

De aanhangers van de SP noemen de PVV veelal een xenofobe partij die doet alsof zij een anti-elite partij is. De angst van de PVV voor buitenlanders heeft meer invloed op het partijprogramma dan de wil om tegen de elite te strijden. Toch moeten ze bekennen dat Wilders ook vaak tegen de gevestigde orde ingaat. De SP-aanhangers vinden de SP dan

ook een betere anti-elite partij dan de PVV. Al wordt daar door enkele leden aan toegevoegd dat de SP er voor iedereen is, dus ook voor de elite. De PVV is er daarentegen, in de ogen van de SP-aanhangers, niet voor iedereen. De SP-aanhangers spreken zichzelf over dit onderwerp dus tegen.

Sander: "In een periode waarin het zo voor de hand ligt dat links die rol op zich neemt en de PVV niet zichzelf moet neerzetten als de belangrijkste politieke partij die tegen de elite is. Het feit dat de beweging van Wilders erin slaagt om dat beeld neer te zetten, is ook een nederlaag voor links".

(SP, transcript 3)

Frans: "Er zitten wel een aantal dubbele dingen in, een paar spagaten ook. Als je kijkt, ik heb dat boek gelezen over de elite. Ja, daar zie je ook heel duidelijk, het beschrijft ook gewoon heel duidelijk de opkomst van de PVV. Hij was fractie-assistent van de Tweede Kamer en hoe het allemaal ging. Het is met een xenofobe sausje om het beeld neer te zetten dat zij een anti-elite partij zijn".

(SP, transcript 3)

De PVV-aanhangers zien de PVV niet als one-issue partij, omdat volgens hen er structurele veranderingen moeten plaatsvinden op het gebied van immigratie en de PVV pleit voor deze veranderingen.

Rene: "Ja, misschien hetzelfde als Frank, als proteststem. Want als er inderdaad problemen gesignaleerd worden, wat al een paar keer gebeurd is, met Marokkanen. Dan moet het benoemd kunnen worden en heel vaak mag je dingen niet benoemen als ze gevoelig liggen".

(PVV, transcript 2)

Volgens de SP-aanhangers geeft de PVV de immigranten van alle problemen de schuld. Zij zien de PVV dan ook vooral als een one-issue partij. De xenofobie van de partij speelt een belangrijkere rol dan de protesten tegen het huidige kabinet. Al zijn de SP-aanhangers wel van mening dat de PVV wel laat zien tegen de gevestigde politiek te zijn. De PVV-aanhangers zien de partij niet als een one-issue partij, omdat zij van mening zijn dat de immigratie een belangrijk onderwerp is en vinden dat de PVV een protestpartij is.

4.3.4 Een protestpartij

De PVV-aanhangers vinden dat de PVV wel gezien kan worden als een protestpartij, de PVV is tegen de gevestigde politiek. Zij, die bij de landelijke verkiezingen hun stem hebben

gegeven aan de PVV, willen hiermee aangeven dat zij het niet eens zijn met de manier waarop in Nederland wordt geregeerd.

Frank: “Nee, maar het is wel om aan te geven wat heel veel mensen niet hardop durven te zeggen. Dus als we met z'n allen dat signaal naar Den Haag sturen, misschien dat dat dan aankomt. En niet dat je alles en iedereen naar binnen kan halen, er zijn landen waar het echt heel slecht gaat, maar je moet net de oude mensen hier drie hoog achter vergeten”.

(PVV, transcript 2)

De PVV is nu wel gedoogpartner van het kabinet, maar nog steeds vinden de PVV-aanhangers dat er structurele veranderingen moeten komen. Zeker gezien het immigratiebeleid. De immigratie is in Nederland niet goed verlopen, zo vinden de PVV-aanhangers. De procedures duren bijvoorbeeld veels te lang waardoor illegalen te lang in onzekerheid zitten en de kosten voor Nederland onnodig hoog zijn. Daarnaast vinden de PVV-aanhangers dat moslims ten opzichte van andere gelovigen te veel privileges krijgen, een voorbeeld hiervan is de verkoop van halal vlees. Zij geven aan dat andere immigranten niet zo veel privileges hebben. De manier waarop er nu met immigranten wordt omgegaan, vooral met moslim-immigranten, gaat soms ten koste van de autochtonen, zo vinden zij.

Claudia: “Ik heb gewoon geen zin om verplicht halal vlees te eten, omdat ik het niet eens ben met de manier waarop die beesten geslacht worden. En dan verplichten ze je om toch dat halal vlees te eten als ze niets anders hebben. En dan denk ik ja, dit is eigenlijk de omgedraaide wereld”.

(PVV, transcript 1)

Naast het immigratiebeleid zet de PVV zich ook in voor een betere zorg. De PVV-aanhangers vinden dat er meer geld beschikbaar moet komen voor verzorgingshuizen, maar vinden dat men realistisch moet zijn in waar het geld vandaan komt. De PVV gaat daar nogal ver in, vinden zij. Wel zijn de PVV-aanhangers het eens met het feit dat ouderen het beter moeten hebben dan gevangenen. De manier waarop de PVV de problemen verwoord vinden zij niet helemaal juist, maar de boodschap komt op deze manier wel over. De PVV geeft op deze manier wel aan welke problemen er in de samenleving spelen. De PVV doet dat meer dan andere politieke partijen, vinden de PVV-aanhangers.

Rene: “Het zijn vaak de mensen in de ivoren toren die weten niet wat er speelt en ik denk dat ik daar gelijk in heb.”

(PVV, transcript 2)

Frank vult aan: “dat veel beleidsmakers het niet weten, ja”.

(PVV, transcript 2)

De SP-aanhangers zien de PVV als protestpartij, maar vinden dat de partij op een andere manier protest voert dan de SP. De SP heeft idealen die afwijken van de idealen die de huidige politiek heeft. Wilders heeft daarentegen deels dezelfde idealen als de huidige politiek. De PVV zet zich aan de ene kant af tegen de gevestigde politieke partijen, maar maakt er ook weer deel van uit. De partij staat niet voor idealen, zo vinden de SP-aanhangers.

Stephan: “Ik denk dat het protest vooral op beeld is. Dat hij binnen de VVD niet zo ver kon komen en dat het niet uit ideologie is, maar vooral voor zijn eigen carrière”.

(SP, transcript 3)

De PVV-aanhangers zien de PVV als een protestpartij die de problemen ziet die in de samenleving spelen. PVV-aanhangers hebben juist om die reden op de PVV gestemd. Zo vinden zij dat er structurele veranderingen moeten komen, zij zijn het niet eens met het huidige immigratiebeleid. De SP-aanhangers zien wel dat de PVV problemen signaleert, maar zij zijn van mening dat de partij deze problemen niet uit idealistisch oogpunt signaleert.

4.3.5 Pim Fortuyn

De PVV-aanhangers konden zich heel goed vinden in de Lijst Pim Fortuyn. Alleen over de kandidaten die naast Pim Fortuyn op de lijst stonden, waren zij niet erg te spreken. Fortuyn was volgens hen iemand die durfde te zeggen waar het op stond, kon aangeven waar de problemen lagen en hiermee de gevoelige snaar wist te raken. Ondanks dat Wilders ook zegt waar het op staat, zegt hij dingen zonder na te denken en dat deed Fortuyn niet. Wilders heeft gekeken naar de manier waarop Fortuyn aandacht kreeg. Pim Fortuyn zorgde voor veel kritiek op de gevestigde politiek, maar na zijn dood is deze kritiek weer afgezwakt. Fortuyn was sterker dan Wilders vinden de PVV-aanhangers, maar zij zijn wel blij met de komst van Wilders. De PVV-aanhangers vinden het daarom goed dat Wilders er is om de politiek weer wakker te schudden.

Frank: “Maar op het moment dat Pim Fortuyn was afgemaakt, als het ware. Toen ging heel het land van of en ah en we moeten er wat tegen doen. Want heel het land vindt het. Een half jaar later was iedereen het vergeten en ging alles gewoon verder”.

(PVV, transcript 2)

De SP-aanhangers hebben het tijdens de focusgroepen enkel gehad over het charisma van Fortuyn. Fortuyn was volgens hen iemand die zijn zelf imago heeft opgebouwd waardoor hij wel opviel. Volgens de SP-aanhangers heeft Fortuyn een voorzetje gegeven aan Wilders.

Frans: “Wilders bouwt het natuurlijk zelf op, net als Fortuyn. De eerste jaren was dat niet, maar daarna met het mooie huis, de hondjes, die heeft een model van zichzelf gemaakt”.
(SP, transcript 3)

Voor de PVV-aanhangers is Pim Fortuyn erg belangrijk, omdat hij ervoor heeft gezorgd dat de gevestigde politiek wakker werd geschud. De aanhangers vinden het dan ook heel erg dat Fortuyn is overleden, omdat hij precies kon zeggen wat de problemen waren in de samenleving. Wilders heeft deze rol nu op zich genomen en ook al vinden de PVV-aanhangers dat de PVV niet zo goed is als Pim Fortuyn zijn zij wel blij met de PVV. De PVV gaat in tegen de gevestigde politiek en slaat voor een deel de weg in van Fortuyn.

4.3.6 Een ego-partij

Bij de SP draait het volgens de SP-aanhangers voornamelijk om het wij gevoel, terwijl dit volgens hen bij de PVV niet het geval is. Bij de vraag of de PVV pleit voor meer directe democratie geven de SP-aanhangers aan dat de partij niet kan pleiten voor meer democratie, omdat zij zelf niet democratisch is opgebouwd. De PVV is volgens hen niet tot stand gekomen vanuit een ideologie, maar enkel voor de carrière van Wilders. De SP-aanhangers benadrukken dat de PVV geen leden heeft en de partij enkel en alleen om Geert Wilders draait, de partij wordt door hen ook wel een “ego-partij” genoemd.

Stephan: “Ik denk dat het protest vooral op beeld is. Het is een ego-partij. Ik denk dat er veel minder ideologie achter zit dan wordt gedacht”.
(SP, transcript 3)

Michel: “Je hoort hem duidelijk zeggen ‘mijn Nederland’... Roemer zegt ‘ons Nederland’, het is het Nederland van de Nederlanders en de mensen die er wonen. Ik vind dat Wilders vooral vasthoudt aan zijn eigen standpunt, ik, ik, ik, ik... Daar kan ik me een beetje aan storen, laat ik het zo zeggen”.
(SP, transcript 2)

De PVV-aanhangers vinden ook dat de PVV te veel om Wilders draait en dat hij vooral met zichzelf bezig is. Er is niet duidelijk hoeveel geld er binnenkomt en waar dat geld vandaan komt. De partij is geen transparante partij, vinden zij. Toch is het zo dat het algemeen bekend is dat de partij enkel om Wilders draait, omdat de partij ook geen leden heeft. Bij de

PVV weet je wel waar je, gezien de partijstructuur, aan toe bent. De PVV-aanhangers vinden het overigens geen goede partijstructuur, zij vinden dat een partij democratisch moet zijn opgebouwd.

Peter: “Het monopolistische, een man die leiding geeft, het niet democratische, de transparantie wat betreft de financiering... Want dat staat mij per definitie tegen. Ik ben een democraat en ben voor openheid en niet voor achterkamertjes”.

(PVV, transcript 3)

Zowel de SP-aanhangers als de PVV-aanhangers vinden dat de PVV te veel om Wilders draait. De SP-aanhangers vinden de PVV vooral een ego-partij, omdat de partij geen idealen heeft, maar enkel is opgericht om Wilders te voorzien in zijn behoefte naar aandacht. De PVV-aanhangers vinden dat de partij niet democratisch is opgebouwd en transparanter zou moeten zijn.

4.4 Geert Wilders

4.4.1 Een opvallende politicus

Wilders is volgens de PVV-aanhangers een opvallende politicus die mensen meekrijgt. Hij weet hoe hij mensen moet aanspreken, maar weet zelf ook dat hij door zijn uiterlijk opvalt. Het grootste gedeelte van de PVV-aanhangers vindt dat Wilders charisma heeft.

Claudia: “Kijk Wilders is wel iemand. Daar komt echt iemand binnen met dat witte haar ook. Hij zorgt er wel voor dat de hoofden keren”.

(PVV, transcript 1)

Ria: “Maar Geert Wilders heeft voor een hoop mensen ook wel charisma, dat is wel degelijk zo. Anders zou je het hem ook niet zo ver brengen”.

(PVV, transcript 2)

Of Wilders charisma heeft, daarover zijn de meningen tussen de SP-aanhangers erg verdeeld. De SP-aanhangers die vinden dat Wilders charisma heeft, geven als reden aan dat zo veel mensen achter Wilders staan en op hem stemmen. Maar, de SP-aanhangers vinden Wilders ook een gevaarlijke politicus.

Frits: “Als je het hebt over de communicatie, is dat bij Wilders op het agressieve af. En als je dan ook nog kijkt naar zijn woordkeuze, kopvoddentax ofzo, een heel gevaarlijke man”.

(SP, transcript 1)

Bas: “Dus ik denk dat je niet kunt zeggen dat die man helemaal geen charisma heeft als zoveel mensen hem volgen. Ik denk dat charisma ook iets persoonlijk kan zijn”.

(SP, transcript 2)

De PVV-aanhangers zien Wilders als een opvallende politicus. Hij weet met zijn uitspraken en uiterlijk op te vallen en is charismatisch. De SP-aanhangers vinden dat Wilders een gevaarlijke politicus is, maar enkele SP-aanhangers vinden dat hij wel charisma heeft, omdat hij veel volgers heeft. De PVV-aanhangers vinden Wilders charismatisch, omdat hij opvalt.

4.4.2 Verkeerde verbanden

Volgens de SP-aanhangers benoemt Wilders enkel de problemen en niet de oplossingen. De problemen die Wilders noemt, worden ook door de SP gesignaleerd, zo stellen zij. Alleen de PVV koppelt zaken aan elkaar die niet aan elkaar gerelateerd kunnen worden. De SP-aanhangers zijn het dan ook wel eens met Wilders dat er meer aandacht moet komen voor de zorg, maar zijn zij het niet eens met de oplossingen die aangekaart worden. Zo willen zij niet de vergelijking maken tussen de verzorgingshuizen en de gevangenis.

Paula: “Wilders kan heel goed een soort oorzaak-gevolg creëren die er niet is. Hij weet het zo te brengen dat het logische stappen lijken, maar het zijn geen logische stappen”.

(SP, transcript 3)

Ook de PVV-aanhangers vinden dat Wilders soms zaken aan elkaar relateert, die geen verband met elkaar hebben. Zij geven aan dat Wilders alles op een hoop gooit om zo in te spelen op de onvrede die in de samenleving heerst. De gevolgen en oorzaken horen niet bij elkaar. Hij laat cijfers zien die volgens hen niet kloppen, alleen weet hij op deze manier wel de boodschap over te brengen.

Peter: “Als je het weerlegt blijkt het allemaal niet waar te zijn. Je speelt in op een algemeen onvrede dat mensen hebben en dat gooi je allemaal op een hoop. Buitenlanders, belastingen, kabinet, Rutte, PvdA. Je benoemt de onvrede van de mensen”.

(PVV, transcript 3)

Zowel de SP, als de PVV-aanhangers vinden dat Wilders verkeerde verbanden legt. Doordat hij verkeerde zaken aan elkaar relateert, benoemt hij oorzaken en gevolgen die niet bij elkaar horen.

4.4.3 Tegenstrijdig

De weerstand tegen Wilders komt bij de SP-aanhangers vooral doordat zij vinden dat Wilders zichzelf vaak tegenspreekt. Hij pleit voor een socialer Nederland, maar ondertussen is hij wel tegen immigratie. De SP-aanhangers vinden dat tegenstrijdig. Daarnaast vinden zij het ook tegenstrijdig van Wilders dat hij krachtige standpunten heeft, maar bij de vorming van de coalitie deze aan de kant zet.

Robbert-Jan: “Je kunt dan wel sociaal zijn, maar dan al die andere mensen niet als Nederlander erkennen, dan spreekt hij zichzelf eigenlijk daadwerkelijk tegen. Dan kom je heel snel bij de conclusie dat die man een oplichter is”.

(SP, transcript 1)

Volgens de PVV-aanhangers is Wilders tegenstrijdig, omdat op het ene moment een mening kan hebben en het volgende moment weer een andere mening heeft. Zo is hij tegen de elite, maar niet op het moment dat hij mee regeert. Ook binnen de coalitie is Wilders niet heel standvastig.

Peter: “Ik denk dat ze allebei anti-elite zijn in een bepaald opzicht. Maar dat Wilders er deel van uitmaakt en Roemer niet”.

(PVV, transcript 3)

Tineke: “Momenteel wel, misschien volgende week niet meer, dat stempel heeft hij wel in ieder geval”.

(PVV, transcript 3)

De PVV, en de SP-aanhangers vinden dat Wilders vaak tegenstrijdig is. De SP-aanhangers vinden de tegenstrijdigheid van Wilders vooral tot uiting komen in het verschil wat hij zegt en waar hij naar handelt. De PVV-aanhangers vinden dat Wilders niet altijd vasthoudt aan zijn eerdere standpunten.

4.4.4 Wilders en andere politici

Volgens de PVV-aanhangers is Wilders momenteel de enige politicus die durft te zeggen wat hij vindt. Wilders benoemt de problemen die in de samenleving spelen met gevaar voor eigen leven. Andere politici durven dat niet, aldus de PVV-aanhangers.

Kevin: “Hij geeft heel goed weer wat het merendeel van de Nederlanders vindt en die niet worden begrepen door de politieke elite in Den Haag. Hij zet het zelf heel sterk neer”.

(PVV, transcript 1)

Willem: "Het is zo dat Roemer en Pechtold in hun hart weten dat Wilders gelijk heeft. [Alleen] op deze partijen stemmen ook allochtonen.
(PVV, transcript 2)

De SP-aanhangers benadrukken dat zij het totaal niet eens zijn met de standpunten van Wilders, maar erkennen wel dat hij weet hoe hij de mensen moet aanspreken. Wilders zorgt ervoor dat hij in het middelpunt staat. Hij kan volgens de SP-aanhangers heel goed opponenten weg zetten en zorgen dat hij de overhand heeft. Zij vinden het dan ook goed van Roemer dat hij niet die strijd aangaat met Wilders, want de SP-aanhangers denken dat Job Cohen daar de fout mee is ingegaan.

Sander: "Dat is gewoon zo, dat is heel sterk. Wat hij ook heel sterk heeft in dat is dat hij heel snel opponenten weg kan zeggen en de overhand kan krijgen. Dat is een van de grote problemen van Cohen geweest. Ik heb wel eens van die dingen gezien dat Cohen probeerde daar oppositie te voeren, maar die werd echt meteen in een hoek gezet".
(SP, transcript 3)

Stephan: "Emile doet het wat dat betreft slim om niet gewoon, dat heeft namelijk ook geen zin ook inhoudelijk niet, om tegenover Wilders te gaan staan. Dat wil Wilders graag, dat je tegenover hem gaat staan, want dan staat hij in het middelpunt en daar is Cohen ingetrapt en vervolgens kun je weggezet worden. En dat doet Emile niet, die weet dat het niet om Wilders gaat".
(SP, transcript 3)

De aanhangers van de PVV en de SP praten anders over Wilders ten opzichte van andere politici. Volgens de PVV-aanhangers durft Wilders de problemen die in de samenleving wel aan te kaarten, andere politieke leiders durven dit volgens hen niet. Terwijl de SP-aanhangers aangeven dat Wilders ervoor zorgt dat hij in het middelpunt staat en er voor kan zorgen dat andere politici afgaan.

4.4.5 Pakkende teksten

De PVV-aanhangers vinden dat Wilders heel sterk een boodschap kan overbrengen. Zijn boodschap is scherp en spreekt veel mensen aan, omdat Wilders de zaken begrijpelijk en pakkend uitlegt. Hij houdt geen beleidsriedel, maar betreft de praktijk erbij. De manier waarop Wilders zijn boodschap houdt, wordt door de PVV-aanhangers als heel knap ervaren. Zij geven aan dat het knap is van Wilders dat hij de mensen zo weet aan te spreken, Wilders past zijn toespraak aan op de omgeving.

Peter: “Kijk nou is dit algemeen beschouwingen of zo, dan gebruikt hij wel andere technieken. Dan is hij wel wat sterker hoor, hij is natuurlijk wel een vakman. Hij weet wel dondersgoed wat hij doet en hoe hij mensen voor [zich] moet winnen”.

(PVV, transcript 3)

Frank: “Het is wat iedereen wil horen. Iedereen, tenminste, iedereen op straat herkent zich hier wel in”.

(PVV, transcript 2)

Wilders zorgt ervoor dat mensen zich aangesproken en betrokken voelen en het idee hebben dat hij begrijpt wat de problemen zijn. Hij legt problemen op een eenvoudige manier uit waardoor deze simpel lijken, vinden de PVV-aanhangers. Zij geven aan dat door de oneliners, de voorbeelden en de krachtige termen die hij gebruikt, zijn toespraken opvallen. Wilders speelt in op de angstgevoelens die heersen en probeert de mensen op hun gevoel te raken. Hij weet hoe hij de mensen voor zich moet winnen. Daarnaast zijn de toespraken van Wilders niet saai, maar zorgen er juist voor dat mensen moeten lachen. Door een serieuze boodschap op een grappige manier te verkondigen, zorgt hij ervoor dat hij opvalt.

Tineke: “Ik vind Wilders in dat gewoon een kei, in het verzinnen van een bedrijfspoezel. Hij gebruikt humor en dat zie ik bij Roemer niet zo die humor erin. Hij maakt wel eens een grapje, maar ik denk als hij iets met humor presenteert het toch langer bij de mensen blijft hangen als dat je dat op de manier doet van Roemer, op een nettere manier eigenlijk probeert. Maar bij Wilders blijft het wat langer hangen”.

(PVV, transcript 3)

Ook de SP-aanhangers geven aan dat zij moeten lachen om Wilders, maar omdat Wilders politicus is en dus serieus moet worden genomen, kunnen de uitspraken volgens hen niet. Wilders weet volgens de SP-aanhangers de aandacht te trekken door provocerend woordgebruik, maar wel op een dusdanige wijze dat het voor iedereen te volgen is. Zij geven aan dat zijn teksten erg pakkend zijn. Maar, de aanhangers van de SP benadrukken dat Wilders te ver gaat in zijn uitspraken.

Sander: “Wilders is in de technieken, dat zie je ook aan al zijn redevoeringen in de Tweede Kamer, is echt, dat hangt er misschien van af dat hij al honderd jaar meeloopt, hij heeft lang kunnen oefenen. Hij is qua techniek echt ongeëvenaard”.

(SP, transcript 3)

Bas: “Ik hang tussen walging en lachen in. Hij is in principe grappig op een bepaalde manier. Als hij ergens in het theater zou staan, zou ik denken wat een grappige man. Maar nu ik zie

en weet dat hij het in de Tweede Kamer zegt, dat plaatst het in een heel andere gevaarlijke context.”

(SP, transcript 2)

Naast de SP-aanhangers vinden ook de PVV-aanhangers dat Wilders soms wat ver gaat in zijn uitspraken. Zij vinden dan ook dat hij meer met realistische oplossingen moet komen. De uitspraken van Wilders zijn te extreem. Soms is dit nodig om aandacht te krijgen, maar Wilders kan beter wat nuance aanbrengen, zo geven zij aan.

Kevin: “Je kunt ook gewoon zeggen: “ik heb een issue met het feit dat mensen op straat een hoofddoek dragen en ik vind dat er wat aan moet gebeuren”. Dat komt anders over dan dat je het zo brengt van kopvoddentax invoeren. Huppakee”.

(PVV, transcript 1)

De aanhangers van de SP en de aanhangers van de PVV vinden dat Wilders een sterke boodschap heeft die hij goed weet over te brengen. Zijn toespraken zijn erg scherp en omdat hij de praktijk erbij betreft, zijn zijn toespraken voor iedereen te begrijpen. Volgens de aanhangers van beide partijen weet Wilders hoe hij moet opvallen. De SP-aanhangers vinden dat Wilders te ver gaat in zijn uitspraken. Ook de PVV-aanhangers vinden dat Wilders te extreem kan zijn in de uitspraken die hij doet, maar zij geven wel aan dat juist deze uitspraken ervoor zorgen dat de boodschap van Wilders wordt gehoord.

4.4.6 Politicus met media aandacht

De opvallende uitspraken van Wilders zorgen er wel voor dat hij veelvuldig in de media verschijnt. De media willen graag uitspraken van hem horen en het liefst zo confronterend mogelijk. De SP-aanhangers vinden dit een nadeel aan het huidige medialandschap. Enkel opvallende boodschappen krijgen de aandacht, zo geven zij aan dat de media niet geïnteresseerd zijn in de boodschap van de SP, omdat deze onveranderd is.

Stephan: “Toen de SP 25 zetels haalde, zei iedereen: “ja, ja leuk”. En nu heeft Wilders 24 zetels, minder dus. Nu zegt iedereen: “Je kunt niet zonder de PVV want die zijn zo groot”.

(SP, transcript 3)

Sander: “Wat ik meer bedoel als je echt de persmusket bent, jij wordt dat misschien straks als je afgestudeerd bent, ik weet in de praktijk en dat geldt in Rotterdam ook, dat je heel vaak dan heb je een mailing, inbreng en voorstellen en dat is het heel moeilijk om die ook naar journalisten aan het voetlicht te krijgen omdat die zoiets hebben: dat wisten we allang”.

(SP, transcript 3)

De media hebben volgens de SP-aanhangers een grote rol bij het helpen bij of verhelpen van iemands imago. De SP-aanhangers geven ook aan dat politici als Job Cohen en Agnes Kant zich mede door de invloed van de media hebben teruggetrokken uit de politiek.

Kiki: "Blijkbaar vinden wij dat nu belangrijk dat je er zo iets uitgooit. Ik vond het helaas niet zo dat Cohen het zo slecht deed, maar als je even hapert en het wordt 38 keer uitgezonden, dan wordt je gewoon kapot gemaakt door de media, net als Agnes Kant".

(SP, transcript 1)

De PVV-aanhangers vinden dat Wilders de media goed weet te gebruiken. Ook in de Tweede Kamer debatten richt Wilders zijn boodschap op iedereen en zorgt ervoor dat zijn toespraak voor iedereen te begrijpen is.

Kevin: "Het is gewoon de praktijk en hij staat hier de praktijk voor te stellen terwijl zijn collega's beleidsstukken staan voor te dragen waar het links met de praktijk vaak ontbreekt en wat de mensen niet volgen. Dit snappen de mensen en dat is het sterke aan dit verhaal".

(PVV, transcript 1)

Volgens de SP-aanhangers kan Wilders via de media zijn boodschap meer verkondigen dan andere politici. Doordat Wilders een steeds vernieuwende en vaak extreme boodschap heeft, zijn de media hierin geïnteresseerd. De SP-aanhangers vinden dit jammer, omdat op deze manier de stabiele SP geluiden minder worden gehoord. De PVV-aanhangers vinden dat Wilders de media goed gebruikt. Ook al is zijn boodschap soms te extreem, deze wordt dan wel door de media opgepakt.

4.4.7 Een populistische leider

De PVV-aanhangers hebben verschillende keren over populisme gesproken. Zo kwamen zij tot de conclusie dat populisme geen vies woord is, maar dat je het wel voorzichtig moet gebruiken. Populisme wordt volgens hen door de media afgeschilderd als fascisme en nazisme. Wel geven de PVV-aanhangers aan dat Wilders door zijn stijl een echte populist is, door zijn manier van doen valt hij op en voelen veel mensen zich aangesproken.

Willem: "Hij zegt gewoon wat iedereen op straat vindt".

(PVV, transcript 2)

Frank: "Ja, het is natuurlijk super populistisch".

(PVV, transcript 2)

Peter: "En dat is een hele geraffineerde stijfiguur om populisme, of populisme zoals jij dat wilt noemen en het is een stijfiguur. Het is heel knap, een goed stuk tekst".

(PVV, transcript 3)

Zoals eerder besproken, spreken de PVV-aanhangers van verkapt populisme bij andere politieke partijen. De PVV-aanhangers vinden het opmerkelijk dat Wilders wordt neergezet als populist terwijl dit bij Roemer niet het geval is. Zij geven aan zowel Roemer als Wilders een populist te vinden.

Rene: "Wat ik nog wil toevoegen met betrekking tot het populisme. Geert Wilders wordt neergezet als populist. De speech van Roemer is in feite een speech van een populist. Alleen Geert heeft beveiliging nodig en Roemer kan gewoon een kroeg in komen".

(PVV, transcript 2)

De SP-aanhangers zien de manier waarop Wilders populisme gebruikt, als negatief omdat zij vinden dat er bij hem geen logica en ideologie achter zit. Het populisme van Wilders wordt door de SP-aanhangers als 'goedkoop' beschouwt. Volgens de SP-aanhangers is er dus een verschil tussen het populisme van Wilders en het populisme van Roemer. Bij Roemer zitten er idealen achter en bij Wilders niet, aldus de SP-aanhangers.

Frits: "Daarmee wil ik dus het verschil onderstrepen dat je kunt van alles van de SP beweren, maar daar zit een logica en ideologie in en dit, dit is nou echt populisme in het slechtste zin van het woord, dit is gebral".

(SP, transcript 1)

Bas: "Ik denk dat Roemer meer de taal van het volk spreekt zonder al te erg over te gaan op het goedkoop populisme, zoals Wilders dat doet".

(SP, transcript 2)

Wilders is zowel volgens de SP-aanhangers als de PVV-aanhangers een populist. De PVV-aanhangers geven aan dat Wilders zegt wat er op straat leeft en hierdoor een stijfiguur is. De SP-aanhangers noemen de communicatiestijl van Wilders goedkoop populisme. Zij maken onderscheid in de manier waarop Roemer en Wilders populistisch zijn, zo heeft Wilders volgens de SP-aanhangers geen idealen. Zij maken dus onderscheid in verschillende vormen van populisme, namelijk goedkoop populisme en populisme van Roemer. De PVV-aanhangers vinden beide leiders gewoon populistisch en maken geen onderscheid binnen populisme.

Hoofdstuk 5 Conclusie

5.1 Onderzoek

In dit onderzoek stond de volgende vraag centraal: *Hoe geven SP-aanhangers en PVV-aanhangers betekenis aan de debatoptredens van populistische leiders?*

Er is gekeken welke kenmerken SP-aanhangers en PVV-aanhangers toekennen aan populistische leiders en in hoeverre deze beleving verschilt en overeenkomt met de kenmerken die in de literatuur aan populistische leiders worden toegekend.

Er is een toenemende aanhang van populistische partijen. Waar populisme veelal wordt gezien als een rechts fenomeen, wordt populisme in deze scriptie opgevat als een kleurloze stroming. Er wordt in dit onderzoek gekeken naar de communicatiestijl van een linkse en een rechtse populistische leider en in hoeverre de beschrijving vanuit de literatuur aansluit bij de beleving van de sympathisanten.

5.2 Conclusie

Hieronder worden de overeenkomsten en de verschillen beschreven tussen de PVV- en de SP-aanhangers. In onderstaande tabellen staat weergegeven hoe de PVV-aanhangers en de SP-aanhangers tegen de PVV/Wilders en de SP/Roemer aankijken. Vervolgens wordt aangegeven wat de verschillen en de overeenkomsten tussen de SP- en de PVV-aanhangers zijn.

Wat vinden de SP- en PVV-aanhangers van de PVV / Wilders?

SP-aanhangers	PVV-aanhangers
Goedkoop populisme	Gewoon populisme
One-issue partij	Protest-partij
Te extreem in uitspraken	Te extreem in uitspraken
Ego-partij	Niet democratisch
Geen idealen	-
Legt verkeerde verbanden	Legt verkeerde verbanden
Richt zich enkel op problemen rondom de immigratie.	Richt zich op verschillende problemen in de samenleving.
Benoemt geen oplossingen.	De oplossingen van Wilders zijn te resoluut.
Gevaarlijk	-

Figuur 2: de verschillen en overeenkomsten over de PVV

De PVV wordt zowel door de SP-aanhangers als door de PVV-aanhangers gezien als een partij die benoemt welke problemen er in de samenleving spelen en die dit op een duidelijke

manier over kan brengen. Ook geven alle respondenten aan dat Wilders te extreme uitspraken doet en verkeerde verbanden legt. Hierdoor lijken relaties tussen problemen te ontstaan die helemaal niet bestaan. Daarnaast vinden zowel de PVV-, als de SP-aanhangers de PVV een populistische partij.

De SP-aanhangers en de PVV-aanhangers vinden de PVV om verschillende redenen populistisch. Zo vinden de SP-aanhangers de PVV populistisch, omdat de PVV geen idealen heeft en alles doet om op te vallen. Zij noemen het populisme van de PVV dan ook 'goedkoop populisme'. De PVV-aanhangers daarentegen vinden de PVV populistisch, omdat zij de PVV als protestpartij zien die tegen de gevestigde orde is. De SP-aanhangers zien de PVV niet als een protestpartij, omdat zij vinden dat de partij zich enkel op de immigratie richt en hierdoor een one-issue partij is. De SP-aanhangers zien de PVV als een partij die enkel om Wilders draait en zij noemen de partij hierom een ego-partij. De PVV-aanhangers vinden niet dat de partij een ego-partij is, maar geven wel aan dat de partij democratischer opgebouwd zou moeten zijn. De SP-aanhangers vinden dat de PVV geen oplossingen noemt. De PVV-aanhangers zijn het daar niet mee eens, zij vinden de oplossingen van de PVV vaak te resoluut.

Wat vinden de SP- en PVV-aanhangers van de SP / Roemer?
--

SP-aanhangers	PVV-aanhangers
Protestpartij	Protestpartij
Volkse partij	Volkse partij
Vasthouden aan oude idealen is positief	Vasthouden aan oude idealen is negatief
Sympathieke leider	Sympathieke leider
Inhoudelijk wel sterk	Inhoudelijk niet sterk
Geeft oplossingen	Geeft geen oplossingen
Willen pas regeren als er daadwerkelijk iets verandert.	Willen liever niet regeren
Populisme, in positieve zin	Gewoon populisme

Figuur 3: de verschillen en overeenkomsten over de SP

De SP-aanhangers en de PVV-aanhangers zien de SP als een volkse partij met een sympathieke leider. Daarnaast vinden alle respondenten de SP een protestpartij, omdat de partij tegen de gevestigde orde is en structurele veranderingen wil.

De SP-aanhangers geven aan dat de SP enkel zal regeren wanneer zij structurele veranderingen kan doorvoeren. De PVV-aanhangers zijn daarentegen van mening dat de SP liever niet wil regeren, omdat zij vanaf de zijkant wil kunnen aangeven wat er allemaal fout is. De partij, zo vinden de PVV-aanhangers, benoemt dan ook geen oplossingen, maar enkel de problemen. De SP-aanhangers vinden dat de SP wel oplossingen heeft, maar omdat deze inmiddels wel bekend zijn, benoemt de SP de oplossingen niet zo vaak. De SP-aanhangers zijn juist trots op de standvastige boodschap van de SP, terwijl de PVV-aanhangers de boodschap van de SP vooral een oude PvdA-boodschap vinden. Zij vinden de boodschap van de SP en Roemer dan ook inhoudelijk niet sterk. De SP-aanhangers vinden de boodschap van de SP wel sterk, juist omdat deze consistent is.

Binnen de SP zijn de aanhangers het niet eens of de SP nu wel of geen populistische partij is. Een deel van de SP-aanhangers vindt dat de SP tegen de elite is, terwijl andere SP-aanhangers aangeven dat de SP er juist ook voor de elite is. Wanneer de SP-aanhangers de partij als populistisch beschrijven, voegen zij er 'populisme, in positieve zin' aan toe. De PVV-aanhangers vinden de SP, net als de PVV, gewoon populistisch. Het woord populisme ligt bij SP-aanhangers al met al een stuk gevoeliger dan bij PVV-aanhangers.

5.3 Discussie

Populistische partijen geven aan de oplossing te hebben voor de kloof tussen burger en bestuur, zij zouden 'het antwoord' hebben op allerlei problemen. Binnen het populisme wordt er vanuit gegaan dat de politiek de macht van de elite weg moet nemen en de burger meer macht moet krijgen (Vossen, 2009; Mudde, 2007; Derks, 2005). Gekeken naar populisme als politieke communicatiestijl, wordt deze stijl gekenmerkt door een charismatische politieke leider die zich richt op het volk en zijn onvrede met de huidige politiek benadrukt.

Populistische kenmerken

Hoe de PVV-aanhangers en de SP-aanhangers betekenis geven aan de populistische leiders Roemer en Wilders, is bekeken aan de hand van de kenmerken van Vossen (2009). Vossen (2009) geeft aan dat het belangrijkste kenmerken voor een populistische communicatiestijl anti-elite is. Daarnaast worden er ook andere kenmerken aan populisme als communicatiestijl toegekend, namelijk voluntarisme, volkse stijl en charisma (Vossen, 2009; Mudde, 2007). De kenmerken volksverheerlijking en directe democratie vallen in dit onderzoek onder het kenmerk anti-elite.

Roemer / SP	Wilders / PVV
--------------------	----------------------

Kenmerk	PVV-aanhangers	SP-aanhangers	PVV-aanhangers	SP-aanhangers
Anti-elite	Tegen de gevestigde politiek. de elite geeft aan te weten wat het volk wil.	Verkondigt de stem van het volk. Anti-elite, maar de partij is voor iedereen, ook voor de elite.	Tegen de gevestigde politiek, maar bekijkt wat de partij het beste uitkomt.	Tegen de elite, maar Wilders maakt soms ook deel van uit van de elite.
Voluntarisme	Geeft alleen als oplossing meer geld uitgeven. Benoemt verder geen oplossingen.	Heeft oplossingen, maar benoemt deze nog te weinig.	Benoemt de problemen, maar de oplossingen zijn te extreem en te simpel.	Benoemt de problemen, maar geen oplossingen.
Volkse stijl	Duidelijke taal, soms lastig te volgen. Noemt te vaak het woord 'volk'.	Duidelijke taal, voor iedereen goed te volgen. Spreekt iedereen aan.	Spreekt iedereen aan juist doordat Wilders anekdotes gebruikt.	Wilders weet op te vallen en zijn toespraken zijn voor iedereen te begrijpen.
Charisma	Sympathiek en charismatisch.	Sympathiek, charismatisch en oprecht. Roemer spreekt veel mensen aan.	Charismatisch, Wilders zorgt ervoor dat hij opvalt.	Niet charismatisch, maar Wilders spreekt wel weer mensen aan.

Figuur 4: populistische kenmerken in de praktijk

Anti-elite

De SP-aanhangers geven aan dat de SP de stem van het volk wil verkondigen. Doordat de SP leden op verschillende plekken heeft, hoopt de partij te weten wat er in de samenleving speelt, zo geven de SP-aanhangers aan. Volgens de PVV-aanhangers is de SP veel op straat te vinden en wil de partij aangeven wat er in de samenleving speelt. De SP wil meer structurele veranderingen en is tegen de gevestigde politiek. De SP kan daarmee als anti-elite worden beschreven, maar sommige SP-aanhangers vinden dat de SP niet tegen de elite is, omdat de partij er voor iedereen is. Aangezien anti-elite een essentieel kenmerk is voor populisme, kan geconcludeerd worden dat er SP-aanhangers zijn die de SP wel populistisch vinden en SP-aanhangers die dit niet vinden. De PVV-aanhangers vinden de SP een anti-elite partij, omdat de partij tegen de gevestigde politiek is en opkomt voor de zwakkeren in de samenleving. De PVV-aanhangers vinden de SP populistisch en omschrijven de SP als een anti-elite partij. De SP-aanhangers verschillen onderling van

mening of de SP gezien kan worden als een anti-elite partij. De SP-aanhangers zijn over dit kenmerk dus verdeeld.

De SP-aanhangers vinden de PVV een anti-elite partij die goed weet aan te geven wat er in de samenleving speelt. Volgens de SP-aanhangers weet Wilders wat populaire standpunten zijn en vaak gaan deze standpunten in tegen de huidige politiek. Ook de PVV-aanhangers vinden de PVV een anti-elite partij en vinden dat Wilders de mening van het volk verkondigt. Zij vinden dat Wilders weet wat er in de samenleving speelt en deze problemen ook durft aan te kaarten. De PVV-aanhangers zijn van mening dat Wilders voor een directe democratie is, maar vinden het jammer dat zijn partij niet democratisch is opgebouwd. Zowel de SP- als de PVV-aanhangers zijn dus van mening dat dit kenmerk aan de PVV toegekend kan worden.

Voluntarisme

De SP geeft goede oplossingen voor problemen, maar benoemt deze te weinig, zo vinden de SP-aanhangers. De PVV-aanhangers vinden dat de SP zegt complexe problemen eenvoudig te kunnen oplossen, voornamelijk door meer geld uit te geven.

De SP-aanhangers vinden dat de PVV geen oplossingen noemt voor complexe problemen. De problemen zoals immigratiebeleid zijn niet zo gemakkelijk op te lossen als de PVV doet geloven, zo geven de SP-aanhangers aan. De PVV-aanhangers benadrukken dat de PVV de problemen wel benoemt. Maar ook zij vinden dat de PVV doet voorkomen alsof problemen eenvoudig zijn op te lossen, dit komt omdat de PVV-aanhangers de oplossingen van Wilders veelal te extreem vinden. De PVV-aanhangers kennen het kenmerk voluntarisme toe aan zowel de SP als aan de PVV. De SP-aanhangers kennen het kenmerk enkel toe aan de PVV, omdat zij vinden dat de SP de oplossingen niet benoemt, maar deze wel heeft.

Volkse stijl

De PVV-aanhangers vinden dat Roemer een volkse stijl heeft doordat hij eenvoudige taal gebruikt en zijn toespraken aan iedereen richt. Ook de SP-aanhangers vinden dat Roemer een volkse stijl heeft. Roemer is een heel benaderbare politicus die zich gelijk stelt aan de mensen, zo vinden zij.

De SP-aanhangers geven aan dat Wilders een volkse stijl heeft, omdat door zijn taalgebruik de toespraken van Wilders voor iedereen te begrijpen zijn. Om diezelfde reden vinden ook de PVV-aanhangers dat Wilders een volkse stijl heeft. Zij geven aan dat juist door de anekdotes van Wilders de toespraken voor iedereen te volgen zijn. Zowel de SP- als de PVV-aanhangers vinden dat Roemer en Wilders een volkse stijl hebben.

Charisma

Roemer wordt door de SP-aanhangers gezien als een aardige en oprechte man die dicht bij het volk staat. Ook de PVV-aanhangers vinden Roemer sympathiek overkomen. Alle respondenten geven aan dat charisma heel persoonlijk is. De kenmerken die de respondenten aan Roemer geven, worden gezien als bewijs dat hij een charismatische politicus is.

De SP-aanhangers geven aan dat Wilders weet op te vallen en de aandacht naar zich weet toe te trekken. Toch geven zij aan dat zij hem niet charismatisch vinden. Het grootste gedeelte van de PVV-aanhangers daarentegen vinden Wilders juist door zijn opvallende voorkomen een charismatische politicus. Zij vinden dat Wilders charismatisch is, omdat hij veel mensen voor zich weet te winnen. De PVV- en de SP-aanhangers vinden dat Roemer charisma heeft. Maar, zij zijn het niet eens over Wilders. Zo vinden de SP-aanhangers dat Wilders geen charisma heeft, terwijl de PVV-aanhangers vinden dat hij wel charisma heeft.

Volgens de literatuur zijn de kenmerken: anti-elite, voluntarisme, volkse stijl en charisma toe te kennen aan zowel de SP als de PVV. De kenmerken die de PVV-aanhangers aan de SP en de PVV toekennen, komen overeen met de literatuur. De SP-aanhangers daarentegen kennen de SP en de PVV niet alle kenmerken uit de literatuur toe.

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat de PVV-aanhangers al deze kenmerken toekennen aan zowel de SP als aan de PVV. De SP-aanhangers zijn onderling verdeeld of zij het kenmerk anti-elite aan de SP toekennen. Het kenmerk voluntarisme kennen de SP-aanhangers niet toe aan de SP. Daarentegen geven zij de SP wel de kenmerken charisma en volkse stijl. De SP-aanhangers kennen de PVV, uitgezonderd van charisma, alle kenmerken toe. Er kan dus globaal gesteld worden dat de PVV-aanhangers zich kunnen vinden in de termen uit de literatuur, maar de SP-aanhangers kunnen dit niet. Volgens de SP-aanhangers kan de SP niet volledig met de termen uit de literatuur worden beschreven. Dit verklaart ook waarom de term populisme bij de SP-aanhangers controversieel is en suggereert dat het populisme van de SP in de literatuur niet voldoende wordt beschreven. Dit zorgt ervoor dat populisme veelal als communicatiestijl van rechtse politieke partijen wordt gezien.

Personalisering

Uit het theoretisch kader bleek dat individuele politici steeds meer invloed krijgen in de richting waarop de partij gaat en zij vormen steeds vaker het boegbeeld van de partij. Omdat

individuele politici een steeds grotere rol bij het krijgen van stemmen, proberen politici middels hun persoonlijkheid een band met de kiezer proberen op te bouwen (Van Aelst & Van Mierlo, 2003). Uit het onderzoek van Van Holsteyn en Andeweg (2008) kan worden opgemaakt dat personalisering voornamelijk is terug te vinden bij populistische partijen. Van Santen en Van Zoonen (2009) geven aan dat politici steeds meer met populaire standpunten proberen te komen en via de media steeds meer hun persoonlijke kant laten zien. Individuele eigenschappen worden hierbij steeds belangrijker.

De perceptie van de respondenten in dit onderzoek is dat politici erg belangrijk zijn. Tijdens dit onderzoek gaven de SP-aanhangers aan dat de personen binnen de politiek steeds belangrijker worden dan de standpunten van een partij. Wilders speelt hier volgens, de SP-aanhangers, met zijn populaire standpunten op in. De SP-aanhangers erkennen dat het belangrijk is om als partij een leider te hebben die zich goed kan verwoorden, maar zij vinden dat de politieke leider bij de SP niet allesbepalend is. De partij heeft, ondanks verschillende politieke leiders, al jaren dezelfde idealen. De SP-aanhangers geven hiermee aan dat zij een hele traditionele partij aanhangen.

De PVV-aanhangers vinden dat zowel de PVV als de SP een partij is waarbij de politieke leider een belangrijke rol heeft. Zonder Wilders zou de PVV niet bestaan en hij zorgt er met zijn voorkomen en uitspraken voor dat hij ingaat tegen de gevestigde politiek en dat de partij opvalt. De PVV-aanhangers vinden dat ook de populariteit van de SP afhankelijk is van de politiek leider, zo geven zij aan. Zij geven aan dat sinds Roemer lijsttrekker is, de SP in de peilingen enorm is gestegen.

Volgens de literatuur zijn individuele politici steeds belangrijker. De PVV-aanhangers delen deze mening. Zij vinden dat zowel bij de SP als bij de PVV sprake is van personalisering. De SP-aanhangers vinden dat er bij de PVV sprake is van personalisering, maar niet bij de SP. Zij geven aan dat bij de SP de politieke leider niet zo'n belangrijke rol speelt als bij andere politieke partijen, zoals de PVV.

5.4 Vervolgonderzoek

Dit onderzoek heeft zich gericht op aanhangers van de SP en aanhangers van de PVV. De SP-aanhangers zijn leden van de SP Rotterdam. De PVV-aanhangers zijn leden van Leefbaar Rotterdam. Tijdens de focusgroepen werd duidelijk dat minder leden van Leefbaar Rotterdam op de PVV stemmen dan aanvankelijk werd gedacht. Wel gaven de leden van Leefbaar Rotterdam aan, op een uitzondering na, veel sympathie te hebben voor Wilders en het met hem voor een groot gedeelte eens te zijn. In dit onderzoek zijn de leden van

Leefbaar Rotterdam om die reden dan ook aangeduid als PVV-stemmers. Toch was het beter geweest als van tevoren duidelijk was dat de respondenten daadwerkelijk op de SP of op de PVV stemmen. Nu waren de respondenten van Leefbaar Rotterdam kritischer over Geert Wilders dan de respondenten van de SP waren over Emile Roemer.

Om na te gaan of dit onderzoek representatief is voor alle SP- en PVV-stemmers, is kwantitatief onderzoek noodzakelijk. In een vervolgonderzoek zou gekeken kunnen worden welke betekenis aanhangers van twee linkse of twee rechtse politieke partijen aan hun eigen en elkaars politieke leider toekennen. Hierbij kan nagegaan worden of de verschillen en overeenkomsten die in dit onderzoek naar voren komen, ook gelden voor deze politieke leiders.

Hoofdstuk 6 Literatuurlijst

Aalberts, C. (2006). *Aantrekkelijke politiek? Een onderzoek naar jongeren en popularisering van politiek*. Apeldoorn: Het Spinhuis.

Aalberts, C. (2011). *Achter de PVV (23): Het politieke moment van 2011*. Geraadpleegd via www.achterdepvv.com, 24 mei 2012.

Abts, K. (2004). Het populistische appel, voorbij de populaire communicatiestijl en ordinaire democratiekritiek. *Tijdschrift voor sociologie* 25(4): 453-476.

Abts, K. & Laermans, R. (2010). *Populistische representatie en de representatieve democratie*. Geraadpleegd via www.soc.kuleuven.be, 12 april 2012.

Abts, K. & Rummens, S. (2007). Populism versus Democracy. *Political Studies* 55 (2), 405-424.

AD (2011, maart 24). *Sørensen voor PVV naar eerste kamer*. Geraadpleegd via www.ad.nl, 24 mei 2012.

Adorno, T. (1991) *The Culture Industry*. London and New York: Routledge.

Akkerman, T. (2003). Populism and Democracy: Challenge or Pathology? *Acta Politica*, 38: 147-159.

Albertazzi, D., & McDonnell, D. (2008). Introduction: The Sceptre and the Spectre. In D. Albertazzi en D. McDonnell, *Twenty-First Century Populism. The Spectre of Western European Democracy*, (pp. 1-14). New York: Palgrave.

Bale, T., Van Kessel, S. & Taggart, P. (2011). Thrown Around with Abandon? Popular Understandings of Populism as Conveyed by the Print Media: A UK Case Study, *Acta Politica*, 46 (2), 111-131.

Betz, H.G. & Immerfall, R. (1998). *The new politics of the right: Neo-populist parties and movements in established democracies*. Basingstoke: Macmillan.

Bos, L., Van der Brug, W., & De Vreese, C. (2011). How the Media Shape Perceptions of

Right-Wing Populist Leaders. *Political Communication*, 28(2), 182-206.

Brants, K. & Van Praag, P. (2005). *De verkiezingscampagnes in het lange jaar 2002*, Amsterdam: Spinhuis.

Canovan, M. (1999). Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies*, 47 (1), 2-16.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2010). *Integrale veiligheidsmonitor 2010, landelijke rapportage*. Den Haag: CBS.

D'Anjou, L. (2005). Narcisme, populisme en politiek. *Sociologie*, 1(3), 271-292.

De Groene Amsterdammer (2011, februari 25). *De opstand tegen de elite*. Geraadpleegd via www.groene.nl, 25 november 2011.

De Hond, M. (2012). *Populariteit SP stijgt verder*. Geraadpleegd via www.maurice.nl, 30 januari 2012.

De Pers (2012, januari 22). *Emile is de hottest thing in town*. Geraadpleegd via www.depers.nl, 22 januari 2012.

Delsen, L. (2001). *Exit poldermodel? Sociaal-economische ontwikkelingen in Nederland*. Assen: Van Gorcum.

Derks, A. (2005). Populisme en de ambivalentie van het egalitarisme, Hoe rijmen sociaal zwakkeren een rechtse partijvoorkeur met hun sociaal-economische attitudes? *Res Publica*, 47, 528–553.

Editie NL (2012, januari 13). *Henk Bleker baalt van alle commotie*. Geraadpleegd via www.rtl.nl, 22 mei 2012.

EenVandaag (2011, december 19). *Emile Roemer politicus van het jaar 2011*. Geraadpleegd via www.politicusvanhetjaar.eenvandaag.nl, 20 december 2011.

Gilbert, N. (2008). *Researching social life*. London: Sage.

Hatscher, C.R. (2000). *Charisma und Res Publica: Max Webers Herrschaftssoziologie und die römische Republik*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Houtman, D., & Achterberg, P. (2010). De Haagse kaasstolp en de mensen in de samenleving: populisme en personalisering in de Nederlandse politiek. *Sociologie*, 6 (1), 102-111.

Iyengar, S., Norpoth, H. & Hahn, K.S. (2004). Consumer Demand for Election News: The Horserace Sells. *The Journal of Politics*. 66 (1): 157-175.

Jagers, J. & Walgrave, S. (2007). Populism as a Political Communication Style. An Empirical Study of Political Parties' Discourse in Belgium. *European Journal of Political Research*, 46, 319-345

Kitzinger, J. (1994). The methodology of Focus Groups: the importance of interaction between research participants. *Sociology of Health and Illness*, 16(1):103-121.

Kleinnijenhuis, J., Oegema, D., & Takens, J.H. (2007). Personalisering van de politiek. *Jaarboek Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen*, 2007, 101-127. Geraadpleegd via <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/jb-dnpp/jb07/JB07Kleinnijenhuis-incl.goedetabel-DEF.pdf>, 18 november 2011.

Kuitenbrouwer J. (2010). *De woorden van Wilders*. Geraadpleegd via www.nu.nl, 12 november 2011.

Lucardie, A.P.M. (2007). Rechts-extremisme, populisme of democratisch patriottisme? Opmerkingen over de politieke plaatsbepaling van de Partij voor de Vrijheid en Trots op Nederland. *Jaarboek Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen*, 176-190. Geraadpleegd via <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/jb-dnpp/jb07/JB07LucardieDEF1.pdf>, 2 november 2011.

Lucardie, P. & Voerman, G. (2012). *Populisten in de polder*. Amsterdam: Boom.

Manin, B. (1997). *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mudde, C. (2007). *Populist Radical-Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

NRC (2006, september 16). *Zelfgekozen misleading*. Geraadpleegd via www.nrc.nl, 24 mei 2012.

Pels, D. (2004). *De geest van Pim. Het gedachtegoed van een politieke dandy* (2e druk). Amsterdam: Anthos.

Pels, D. (2008). *Dossier Populisme: Populisme moet blijven*. <http://dare.uva.nl/document/132593>. Geraadpleegd op 14 april 2012.

PVV (2010). *De agenda van hoop en optimisme. Een tijd om te kiezen: PVV 2010-2015*. Geraadpleegd via www.pvv.nl, 12 januari 2012.

Reformatorisch Dagblad (2010, maart 12). *Hirsi Ali: Wilders lost niets op*. Geraadpleegd via www.refdag.nl, 20 januari 2012.

RTL4 (2012). *Kwestie van Kiezen*. Geraadpleegd via www.rtl.nl, 1 maart 2012.

Slegers, F. (2007). *In debat over Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Sørensen, R. (2012). *Populisme waarom het zo goed is!* Geraadpleegd via www.leefbaarrotterdam.nl, 3 maart 2012.

SP (2009). *Dossier Directe democratie*. Geraadpleegd via www.tilburg.sp.nl, 15 januari 2012.

SP (2011). *Verkiezingsprogramma SP 2011-2015: Een beter Nederland voor minder geld*. Geraadpleegd via www.sp.nl, 5 januari 2012.

SP (2012). *Even voorstellen: de partij in het kort*. Geraadpleegd via www.sp.nl, 28 december 2011.

Sparks, C. (2000). Introduction: The Panic over Tabloid News. In Sparks, C. & Tulloch, J. *Tabloid Tales: Global debates over media standards*, (pp. 1-40). Lanham: Rowman & Littlefield

Stoker, G. (2006). *Why Politics Matters. Making Democracy Work*. New York: Palgrave MacMillan.

Taggart, P. (2000). *Populism*. Buckingham: Open University Press.

Telegraaf. (2012, januari 12). *Henk Bleker massaal bespot*. Geraadpleegd via www.telegraaf.nl, 12 mei 2012.

Van Aelst, P. & Van Mierlo, K. (2003). Politiek als een one-man-show? Over de rol van kranten in de personalisering van de politiek. *Res Publica*, 4: 579-602

Van der Brug, W., Fennema, M. & Tillie, J. (2000). Anti-immigrantparties in Western Europe: Ideological or protest vote? *European Journal of Political Research*, 37(1), 77-102.

Van Holsteyn, J. & Galen, A. (2003). 'Never a Dull Moment: Pim Fortuyn and the Dutch Parliamentary Election of 2002', *West European Politics*, 26:2, 41-66.

Van Holsteyn, J.J.M. & Andeweg, R.B. (2008). 'Niemand is groter dan de partij. Over de personalisering van de Nederlandse electorale politiek', In *Jaarboek 2006 Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen*, (pp. 105-134). Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Van Santen, R. & Van Zoonen, L. (2009). Stand van de Wetenschap. Popularisering en personalisering in politieke communicatie. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, jaargang 37 (2): 155-176.

Van Zoonen, L. (2000). Popular Culture as Political Communication. An Introduction. *Javnost-The Public*, 7 (2): 5-18.

Veenhoven, R. (2012). *Onbehagen in het paradijs*.

<http://www2.eur.nl/fsw/research/veenhoven/Pub2010s/2011i-fulln.html>. Geraadpleegd op 3 maart 2012.

Voerman, G. (1994) Een partij voor "gewone mensen": bij het parlementaire debuut van de SP, *Politiek & Cultuur* 54: 3-9.

Voerman, G. (2003). *De teloorgang van het politieke affiche*.

<http://www.rug.nl/dnpp/informatie/publicatie/voerman/telorg.pdf>. Geraadpleegd op 5 april 2012.

Volkskrant (2012, februari 24). *Waarom bepaalt Wilders de agenda van links?* Geraadpleegd via www.volkskrant.nl, 1 maart 2012.

Volkskrant (2012, juni 2). *Madlener voor PVV naar de Tweede Kamer*. Geraadpleegd via www.volkskrant.nl, 5 juni 2012.

Vossen, K. (2009). Hoe populistisch zijn Geert Wilders en Rita Verdonk? *Res Publica*, (4), 437-465.

Wansink, H.A. (2004). *De erfenis van Fortuyn, De Nederlandse democratie na de opstand van de kiezer*. Amsterdam: Meulenhoff.

Weber, M.(1968). *Max Weber on Charisma and Institution Building*, Chicago: University of Chicago Press.

YouTube (2008). *Geert Wilders spreekt*. Te bekijken op www.youtube.com.

YouTube (2009). *Tegenbegroting van Geert Wilders / PVV Deel 6 Slot. De hoofddoekjes belasting*. Te bekijken op www.youtube.com.

YouTube (2010). *Debat regeringsverklaring (1) Emile Roemer (SP)*. Te bekijken op www.youtube.com.

YouTube (2011). *Een ander Nederland. Emile Roemer*. Te bekijken op www.youtube.com.

Bijlagen

1. Transcript focusgroep 1 PVV-aanhangers	p. 76
2. Transcript focusgroep 2 PVV-aanhangers	p. 95
3. Transcript focusgroep 3 PVV-aanhangers	p. 115
4. Transcript focusgroep 1 SP-aanhangers	p. 133
5. Transcript focusgroep 2 SP-aanhangers	p. 144
6. Transcript focusgroep 3 SP-aanhangers	p. 162

1. Focusgroep 1 – PVV aanhangers

(INTERVIEWER) Ik schrijf een scriptie over het onderwerp populisme en kijk hierbij naar Emile Roemer van de SP en naar Geert Wilders van de PVV. Welke kenmerken komen overeen en wat verschilt er? In dit onderzoek wil ik kijken welke kenmerken aan Emile Roemer en aan Geert Wilders worden toegekend. Centraal in dit onderzoek zullen enkele fragmenten staan waarin beide leiders worden getoond. Voorafgaand aan de fragmenten zal ik enkele vragen stellen. Het is de bedoeling dat tijdens het gehele interview, focusgroep eigenlijk een discussie plaatsvindt. Dus je mag echt wel voor je eigen mening uitkomen. En per fragment zal ik vragen wat je hebt gezien, wat je vindt van de politicus op dat moment en welke kenmerken je hem zou toekennen. Er zullen twee fragmenten worden getoond van Roemer en twee fragmenten van Wilders. Na de fragmenten zullen we bespreken wat de overeenkomsten en wat de verschillen zijn tussen beide politici en welke kenmerken jullie de politici toekennen.

(INTERVIEWER) Nu wil ik eerst vragen wat jullie naam, leeftijd en woonplaats is. Dat is voor mij gemakkelijk, zodat ik jullie stem kan herkennen. Nu wil ik eerst weten van jullie op welke partij je stemt en waarom je op deze partij stemt?

(KEVIN) Gaat het om landelijk of lokaal?

(INTERVIEWER) Om landelijk. Want jullie zijn lokaal natuurlijk allemaal voor Leefbaar.

(KEVIN) Ja. Kevin, 30 jaar, Rotterdam en landelijk heb ik op de VVD gestemd.

(INTERVIEWER) Waarom heb je op die partij gestemd? En op welke politicus?

(KEVIN) Waarom op die partij? Omdat hun verhaal eigenlijk het beste bij mijn visie past. En ik heb op Rutte gestemd.

(INTERVIEWER) Waarom heb je op Rutte gestemd en niet op Wilders?

(KEVIN) Omdat ik vind dat Wilders af en toe net ff ja hoe zal ik het zeggen, net even de plank mis slaat en dat is niet op immigratiebeleid, maar op economisch beleid, waar ik hem af en toe heel links vind. En ik voel meer voor de VVD.

(INTERVIEWER) Als jullie ondertussen denken, he ik denk anders of ik vind dat ook, dan kun je dat gewoon zeggen.

(PAUL) Nou ik ben PAUL en ben 32 en ik heb de afgelopen verkiezingen niet gestemd.

(INTERVIEWER) En waarom heb je niet gestemd?

(PAUL) Omdat ik me niet vertegenwoordigd voelde, door geen van de partijen of door de mensen die ze op de lijst hadden staan.

(INTERVIEWER) En bij wie zou je het dichtst in de buurt liggen als je toch zou moeten stemmen?

(PAUL) Nou, nee ik denk het niet nee, want dan had ik wel gestemd.

(INTERVIEWER) Maar waar lig je tussen, in de buurt van welke partijen?

(PAUL) Ik zou denk ik neigen op gebied van sociaal economisch de VVD, maar op het gebied van milieu en immigratie neig ik meer Wilders.

(INTERVIEWER) Is Leefbaar dan volgens jou een partij die die twee samenbrengt?

(PAUL) Nou dat is denk ik, volgens mij is er een heel groot onderscheid tussen politiek lokaal en nationaal niveau politiek Nederland. Maar ik denk wel dat dus dat zou ik zo niet willen zeggen. Maar ik denk wel dat Leefbaar verstandig is en het beter doet dan Den Haag, dus in dat geval wel.

(KEVIN) Ja dat vind ik ook

(INTERVIEWER) En de aankomende verkiezingen, weet je al op wie je dan gaat stemmen?

(PAUL) Nee, ik zal kijken wat hun standpunten dan zijn en waar ze nu weer over gaan breien. Dat vind ik wel belangrijk. En wat je ook altijd ziet is dat ze voor de verkiezingen het ene zeggen en na de verkiezingen het andere doen. Dat is iets waar ik hoop bij onze partij nooit mee te maken te krijgen. Ik zelf heb dat nog nooit meegemaakt en in Den Haag is dat schering en inslag.

(INTERVIEWER) Je zei de laatste twee keer niet gestemd te hebben, maar daarvoor wel. Op welke partij heb je toen gestemd?

(PAUL) Ja, de laatste keer heb ik op Pim Fortuyn gestemd toen.

(INTERVIEWER) En waarom heb je toen op Pim Fortuyn gestemd?

(CLAUDIA) Hij was al dood toen. Je hebt eigenlijk op een dooie gestemd.

(PAUL) Ja, ik denk toendertijd. Toen zat ik ook nog niet in de politiek..

(KEVIN) Je hebt toen eigenlijk een dagje gemist.. hahaha...

(PAUL) Nee het was meer dat ik eigenlijk nog niet bekend was met de politiek. En ik had eerst zoiets van misschien ga ik wel weer voor de VVD. Maar in de aanloop van de verkiezingen en wat was het 6 mei 2002, ja tegen de rest.

(INTERVIEWER) Dus als proteststem?

(PAUL) Ja goeddeels eigenlijk wel. Want ik moet eerlijk zeggen in alle eerlijkheid dat ik weinig vertrouwen had in de rest van de mensen die op de lijst stonden en dat is wel gebleken. Als hij nog had geleefd had ik er niet op gestemd.

(INTERVIEWER) Als je erop had geleefd had je er niet op gestemd?

(PAUL) Nee, want het was juist de aanleiding daartoe dat ervoor zorgde dat ik op hem stemde.

(KEVIN) Dit zorgt weer voor een nieuwe categorie voor je scriptie

(PAUL) Ik denk dat de kans groot is dat ik straks weer niet ga stemmen. Het is even afwachten vrees ik. Ik bedoel ze hebben nog twee en een half jaar om allemaal maatregelen niet te doen of uit te stellen. Dan moet ik zeggen ik voel me eigenlijk door alle partijen, aan de andere kant van het spectrum, al helemaal niet vertegenwoordigd, dus die vallen sowieso af. Dus ja.

(INTERVIEWER) Welke partijen bedoel je daarmee?

(PAUL) Nou laten we zeggen van een D66, GroenLinks, SP en alles wat daar tussen zit.

(CLAUDIA) Dus dan zijn jouw vertegenwoordigers eerder VVD of PVV?

(PAUL) Ja dat is het meest waarschijnlijke ja, maar ze hebben nog twee jaar om verschrikkelijke dingen te doen.

(AISHA) Ik ben 27 jaar en ik ben Aisha en ik heb de afgelopen keer op de SP gestemd.

(KEVIN) Dan zit je bij de verkeerde focusgroep. Hahaha...

(AISHA) De privatisering van de zorg speelde toen heel erg en ik vond het heel belangrijk dat dit niet door ging dus vandaar dat ik op de SP heb gestemd.

(CLAUDIA) Iedereen moet evenveel verdienen...?

(AISHA) Nee, dat niet. Het ging mij echt om de zorg omdat ik veel mensen ken die in de zorg werken en ik vond dat het niet geprivatiseerd moest worden. Ik ben ondertussen lid geworden van de VVD dus waarschijnlijk zal ik bij de volgende landelijke verkiezingen op de VVD stemmen, omdat dit meer aansluit bij mijn standpunten op sociaal economisch gebied, ondernemerschap

(KEVIN) Maar de VVD is voor privatiseren?

(AISHA) Ja die is voor privatiseren. Maar alle andere punten die sluiten wel meer bij mij aan.

(INTERVIEWER) Maar je zit bij Leefbaar?

(AISHA) Ja, ik zit bij Leefbaar. Maar Leefbaar en de SP hebben wel veel dezelfde doelen. De weg ernaar toe is heel anders, maar de punten zijn wel vrij veel hetzelfde.

(INTERVIEWER) Hoe zie je dan Wilders en de SP? Hoezo ben je dan overgestapt naar de VVD en niet naar de PVV?

(AISHA) Wilders zegt soms dingen waarvan ik denk heb je daar wel over nagedacht? Of hij media aandacht wil, wat is het. Nee. Net als die kopvoddentax dan denk ik wat voor

uitspraak is dat en zo zijn er wel meer uitspraken.

(KEVIN) Zo zijn er wel meer mensen, zo'n uitspraak als die kopvoddentax zorgt er wel voor dat mensen die anders wel op hem stemmen, nu niet op hem stemmen. Zo'n uitspraak is gewoon bedoeld om te kwetsen. Kijk je kan er wat van zeggen, je kan er wat van vinden, dat mag ook. Maar je moet het wel genuanceerd zeggen.

(CLAUDIA) Ja, maar hij valt wel op.

(KEVIN) Je kan ook gewoon zeggen ik heb een issue met het feit dat mensen op straat een hoofddoek dragen en ik vind dat er wat aan moet gebeuren. Dat komt anders over dan dat je het zo brengt van kopvoddentax invoeren. Huppakee.

(INTERVIEWER) Is dat een punt voor jou?

(KEVIN) Ja, dat is wel een punt waar ik op afhaak ja absoluut.

(AISHA) In de kern heeft hij wel gelijk, er is wel een probleem, maar de manier waarop hij dat verwoord vind ik niet oke.

(CLAUDIA) Nou ik vind het juist wel lekker scherp en ik zie ook wel dat de soep niet zo heet gegeten wordt als dat hij wordt opgediend. Want in een coalitie zal je toch onderhandelingen met elkaar moeten sluiten.

(KEVIN) Maar het probleem hier is vrouwenonderdrukking en dat is geen oplossing met kopvoddentax

(CLAUDIA) Nou ja, hij benoemt het wel.

(KEVIN) Pak het probleem aan waar het probleem zit.

(PAUL) Hij had het als grapje wel kunnen zeggen, maar niet als serieus beleid.

(CLAUDIA) Dat is zo.

(KEVIN) Je moet je richten op het probleem en dat is de onderdrukking van vrouwen. Deels natuurlijk, want er is ook een deel die doet het om dat ze het zelf leuk vinden.

(CLAUDIA) Of aandacht krijgen ermee. Ik zie ook wel van mensen dat die opeens uit het niets opeens een hoofddoek op gaan zetten als ze een jaar of 17, 18 zijn. Dat heeft niets met onderdrukking te maken, maar meer dat ze er dan bij willen horen bij het groepje waar ze zitten. Want ik ken ook iemand die heeft gewoon een Nederlandse vader die het helemaal juist niet op prijs stelt. Dan krijgt ze ook aandacht.

(KEVIN) Ja, bij ons in de flat zit ook een dochter en die heeft een hoofddoek op en die vader zegt ze is gek. Ze is Jeminitisch.

(AISHA) Ik snap ook niet dat ze dan een hoofddoek dragen en dan vier lagen make-up. Dan streeft het sowieso zijn doel voorbij. Dan wil je niet een hoofddoek dragen omdat je zo graag voor het geloof dragen, maar meer om er bij te horen en te laten zien dat je een goede moslima bent.

(CLAUDIA) En niet alleen dat, neem het Zadkine daarzo. Mijn dochter heeft daar op school gezeten, ze was een van de weinige Nederlandse meisjes en er waren er dan nog twee en een daarvan droeg gewoon een hoofddoekje om niet op te vallen. En die zei ook van ja anders wordt je hier gewoon uitgescholden, dus dat heb je ook erbij. Dat is op die middelbare scholen daarzo dat ze worden lastiggevalen.

(PAUL) Ik denk ook veel meer dat het een modefrats is, want laten we wel zijn, als je het om Islamitische redenen draagt, dan moet je een boerka dragen geen hoofddoek. Hardcore all the way. Maar dan wel in Afghanistan, in Nederland ben je niet wijs. Heel simpel, je loopt in Theran niet in je bikini rond en hier niet in een boerka.

(INTERVIEWER) Delen jullie die mening?

(CLAUDIA) Nou ik zou in Theran ook niet met een boerka aan lopen, maar dan vind ik die mensen zijn daar opgegroeid, dat vind ik dat is nu eenmaal de cultuur, maar die cultuur hebben we hier niet. We hebben die mensen hier gebracht. En ik vind het aan de ene kant ook prima als ze dat thuis doen, maar ik vind niet dat je daar gewoon mee over straat moet lopen. Niet dat ik me er heel erg aan stoort, maar waarom zou je het doen. Ik vind het heel belangrijk juist, de onderdrukking van vrouwen. Dat je toch een beetje nagaat wat erachter gaat, want je ziet heel veel mensen die wel worden onderdrukt.

(KEVIN) Ja, ik denk als je bij het hoofdstuk boerka aankomt, dat het dan geen mode

statement meer is, maar dat je dan echt bij de onderdrukking uitkomt. Zeker.

(INTERVIEWER) Hoe sta jij er dan tegenover? Omdat je vorige keer toch op de SP gestemd hebt...

(AISHA) Nou die boerka dat vind ik vreemd als mensen in een boerka rondlopen, ga dan gewoon de deur niet uit, blijf dan lekker binnen zitten, als je dan zo'n zwart gewaad aan wilt. Een hoofddoek daar heb ik zelf niet zo veel problemen mee, wel als iemand een publieke functie heeft.

(PAUL) Ik denk dat dat voor de meeste van ons wel geldt. Daar heb je er geen aanstoot van. Als je zo'n ding wil dragen op straat draagt, doe wat je niet laten kunt.

(KEVIN) Ja precies. Het gaat om het probleem wat eronder ligt. Dat vind ik ook, als iemand voor een modestatement een boerka aan wil, dan heb ik er niet zo'n probleem mee, maar het is geen modestatement.

(INTERVIEWER) En als iemand in een publieke functie bijvoorbeeld een kruis draagt?

(CLAUDIA) Ligt eraan hoe groot het kruis is, als je het niet ziet, vind ik het niet erg. Maar ik vind kerk en staat moet je gescheiden houden. Dat moet niet in een publieke functie.

(KEVIN) Ik vind ook in een publieke functie, dus geen kruisje, geen hoofddoek.

(CLAUDIA) Maar ook op scholen vind ik dat niet goed, maar ook niet in ziekenhuizen en zorginstellingen

(KEVIN) Ja, dat is de publieke sector

(INTERVIEWER) Maar je hebt nu wel katholieke scholen, islamitische scholen...

(CLAUDIA) Ja, maar dat vind ik ook niet zo nodig. Je kunt gewoon een publieke school doen waar iedereen naar toe gaat. Daar heb je bepaalde regels en je geloof dat moet je thuis uitoefenen.

(PAUL) Ja, daar gaat het al de fout in. Dat we al die scholen subsidie geven. Want zodra je dat gaat doen voor de christelijke scholen, ja dan moet je het ook doen voor de Islamitische

scholen. Rubbenstein, het spaghettimonster. Maar ja, je hebt dan een klein clubje mensen die beslist dat. Dus als je nou gewoon zegt we doen dat niet, we subsidiëren alleen maar openbare scholen.

(CLAUDIA) Dan kun je ook algemeen godsdienst geven die alle geloven behandelt. Dat lijkt mij veel verstandiger dan als kinderen met een geloof confronteren als ze zich nog moeten ontwikkelen. Als ze achttien zijn dan kunnen ze die beslissing altijd nog voor zichzelf nemen als ze willen. En neem je zo'n kind mee naar de kerk of wat dan ook, prima als dat gewoon prive gebeurt en de ouders daarachter staan. Ok, maar ik vind niet dat de scholen daarmee lastig gevallen moeten worden. Rekenen en taal vind ik belangrijker voor die kinderen om te leren en dat schiet er tegenwoordig aardig bij in.

(KEVIN) Ik ben trouwens wel benieuwd hoe oud je nu eigenlijk bent haha...

(CLAUDIA) Nou, ik ben Claudia en ik ben 45.

(INTERVIEWER) Even om het geheel in kaart te brengen, en ik ben zeker benieuwd. Als je zou moeten kiezen, zou je dan eerder op Roemer stemmen of op Wilders?

(KEVIN) Puur sec en qua politieke lijn Wilders.

(PAUL) Moet ik ook zeggen Wilders

(AISHA) Jij eerst (tegen CLAUDIA)

(CLAUDIA) Ik Wilders gewoon

(INTERVIEWER) (tegen Claudia) op wie heb je afgelopen verkiezingen gestemd?

(CLAUDIA) PVV en ook eigenlijk meer als proteststem omdat ik bang was dat de PvdA ermee aan de haal ging samen met de VVD en dat het toch een beetje nek-aan-nek race zou worden, dat was voorspeld. Op zich had ik normaal gesproken op de VVD denk ik gestemd, omdat ik niet echt een super Wilders fan ben. Ook mede vanwege het feit dat hij best linkse dingetjes heeft en ook de economische dingen die hij roept in zijn programma, daar kan ik niet helemaal achter staan. Maar integratiebeleid ben ik juist weer wel met hem eens. Vandaar dat ik op Wilders stem.

(INTERVIEWER) Je komt uit voor je mening voor de PVV, heb je daar wel eens last van?

(CLAUDIA) Nee, ik heb er weinig last van, maar er zijn ook maar weinig mensen die het aan me vragen. Ik ben niet echt een doordrongen PVV fanaticus. Ik ben meer Leefbaar Rotterdam, omdat die de nuance wat beter kunnen leggen.

(KEVIN) Ze gaat niet bij Occupy op de koffie. Haha...

(INTERVIEWER) Ik zal het eerste fragment starten.

Fragment 1 Wilders wordt getoond

(INTERVIEWER) Nu wil ik jullie vragen, en dan mag je zeker op elkaar inspelen, wat heb je gezien en wat vond je sterk wat je zag en wat vond je zwak wat je zag?

(PAUL) Dit was een van zijn sterke optredens.

(KEVIN) Hij geeft heel goed weer wat het merendeel van de Nederlanders vindt en die niet worden begrepen door de politieke elite in Den Haag. Hij zet het zelf heel sterk neer. De mensen hebben niet eens zo heel veel last van de massa immigratie, maar wel van het straatvuil, berovingen weet ik veel wat, voelen zich onveilig. Laten we eerlijk zijn, dat zijn vooral Marokkanen, daar hebben ze een issue mee. Als dat Nederlanders waren geweest, dan hadden ze een issue met Nederlanders. En omdat het Marokkanen zijn en zij daar iets van zeggen, hebben zij al heel snel het idee dat zij door de politieke elite als racisten worden gezien. Daar ligt denk ik de kern van het probleem en dat geeft hij goed aan. Althans, de scheiding geeft hij goed aan. Ik denk dat hij de argumenten er niet helemaal netjes bijpakt. Maar dat is wel de kern van het probleem en wat de mensen zien en wat de mensen aanspreekt.

(INTERVIEWER) Hoe bedoel je dat met die argumenten die hij niet helemaal netjes bijpakt?

(KEVIN) Hij geeft zelf heel erg aan dat de Nederlanders het niet eens zijn met de massa immigratie, maar dat is meer een gevolg van denk ik. Als die mensen die hier naar Nederland waren gekomen zich keurig geïntegreerd hadden, nergens problemen of iets veroorzaken. Dan zouden de Nederlanders geen probleem hebben met massa immigratie, daar ben ik van overtuigd.

(PAUL) Dat is ook gebleken, als je kijkt naar toen Indonesie onafhankelijk werd.

(KEVIN) Dat is geen enkel issue geweest, nou ja alleen een treinkaping.

(PAUL) Ja, maar er is zelfs niemand geweest die, ook na de treinkaping, de mensen terug wilde sturen naar Indonesie. Dus dat geeft wel aan dat er een bepaald punt is bereikt voor veel mensen. Want het gaat om bepaalde groepen die we de laatste jaren hebben binnen gelaten. Niet allemaal, maar een aanzienlijk deel wel.

(KEVIN) En dat geeft ook aan dat, wat ik zeg, overlast op straat, in de wijk. Anderzijds ook gewoon het misbruiken van sociale voorzieningen.

(CLAUDIA) Daar hebben ook veel mensen problemen mee, met betrekking tot de gezondheidszorg. Gewoon hele families laten overkomen als oma suikerziekte heeft. En die wordt hier gewoon geholpen en in Marokko onder verzekering.

(KEVIN) Wordt ze toch geholpen, maar wij betalen de premie. Zo is het wel.

(AISHA) En ik moet ook zeggen de Chinezen bijvoorbeeld. Er zijn behoorlijk wat chinezen in Nederland, maar je hoort er niemand over, omdat ze geen overlast veroorzaken.

(CLAUDIA) Je hebt hele Chinese wijken en die geven ook geen overlast.

(AISHA) Dus is het ook geen probleem.

(KEVIN) Toeristische trekpleisters, China Town, Waar ze nog in geen een wijk een leuke bazar hebben.

(CLAUDIA) Nee, terwijl ze het toch op Zuid geprobeerd hebben bij ons, met de moskee.

(INTERVIEWER) Wat vind je van zo'n moskee eigenlijk in Nederland?

(CLAUDIA) Ik vind het niet horen. Ik vind kerk en staat moet je scheiden, maar zodra er subsidie van de overheid aan te pas komt dan moeten ze er wat voor beschikbaar stellen. Een gebedsruimte kan je ook in je eigen tuin doen. Mijn buurman die heeft dat op zolder. Je hebt zat van die wijkgebouwtjes waar dat ook gebeurt, maar ik vind niet dat je zo'n opzichtig bouwwerk neer hoeft te zetten tegenwoordig.

(KEVIN) Het punt is, het moet op een gegeven moment wel een beetje bij een bepaalde omgeving, kader passen. En als een niet geïntegreerde groep ook nog zo'n gigantisch bouwwerk neerzetten.

(CLAUDIA) Het lijkt wel of ze een beloning krijgen.

(KEVIN) Wat overal bovenuit steekt, dan ken je je plaats in de samenleving niet goed denk ik.

(CLAUDIA) Dat kunnen ze wel, want ze kunnen hem ook neerzetten.

(PAUL) Het is, dat ze ook nog eens gesubsidieerd worden door de overheid. Want de overheid die doet dan grondruil die uitermate nadelig is, in Amsterdam subsidiëren ze zelfs rechtstreeks direct aan Moskeeën. Nou dan is het einde helemaal zoek, dat geven ze ook min of meer toe.

(CLAUDIA) Maar dat is hier toch ook op Feyenoord? Onder het mom van integratie dat er gewoon 1 miljoen per jaar naar die moskee gaat. Ik vind dat echt niet kunnen.

(PAUL) En als dat nou nog enig effect had, dan zou je daar in een vlag van verstandverbijstering nog voor kunnen kiezen.

(CLAUDIA) Er kunnen zo veel betere dingen gedaan worden met dat geld. Ze kunnen naar Mekka gaan, daar heb je een hele mooie staan. Dus dan kunnen ze lekker daar terecht. Nee, ik vind niet dat we dat moeten blijven faciliteren dat soort dingen.

(PAUL) Maar ik moet zeggen dat ik, en ik denk de meeste van ons, wij zien de Islam niet als de grootste vijand, maar ik denk veel eerder dat er een hele grote groep mensen is die heel meegevend is meegaand is. Niet zo zeer het geloof op zich. Het geloof is niet achterlijk.

(CLAUDIA) Je hebt altijd extreem, in ieder geloof.

(PAUL) Om een voorbeeld te geven, je hebt in de meeste gemeentehuizen is het al standaard dat je gewoon halal vlees krijgt. Daar heeft waarschijnlijk geen moslim ooit om gevraagd of geest of wat dan ook. Maar dat is gewoon door het stadsbestuur bedacht, oh misschien voelen die mensen zich wel geschoffeerd als ze een hamlapje voor hun neus

krijgen, dus laten we alleen nog maar halal vlees serveren. En morgen staat er een rundstoofpot op het fornuis en niemand maakt zich druk over de hindoestanen. Dus voor bepaalde geloven wel. Of een hele kosjere maaltijd, dat zou natuurlijk ook kunnen. Jehova's zate ook in het stadsbestuur. Ik heb een hekel aan groente, nou dat is dan "mijn geloof", maar ik denk dat ik toch de pot op kan. Maar voor de Islam doen we dat dan weer wel, ik zelf voel me niet bedreigd door de Islam.

(CLAUDIA) Nee, ik ook niet. Maar ik heb er gewoon geen zin in om verplicht halal vlees te eten, omdat ik het niet eens ben met de manier waarop die beesten dan geslacht worden. En dan verplichten ze je toch dat eten van halal vlees als ze niets anders hebben. En dan denk ik ja, dit is eigenlijk de omgedraaide wereld. Hetzelfde als de kerstpakketten hier bijvoorbeeld. Er wordt dan geen wijn meer ingedaan en dat soort dingen. Ook vanwege het geloof. En ja, dan krijgen we daarnaast nog een opmerking van ja een hoop ambtenaren, die zijn wat lager opgeleid, en die gaan dan teveel aan de fles, maar dat bemoederen vind ik ook niet goed.

(PAUL) Je bent consequent dan moet je ook rekening houden met iedereen. Dit kan gewoon niet. Of je houdt rekening met niemand op het gebied van geloof. Of je moet het eerste doen of het laatste en met niemand rekening houden.

(INTERVIEWER) Wilders had het ook over de mensen die het niet cadeau krijgen, de mensen die de rekeningen betalen...

(CLAUDIA) Die zitten bij je aan tafel. Wij zijn er allemaal een van toch?

(INTERVIEWER) En welke mensen zouden dat dan niet zijn?

(CLAUDIA) Nou de mensen die hun handen aan het infuus houden, die gewoon van een uitkering zien rond te komen. Die hebben er toch wel de voordelen van.

(PAUL) Dat was niet wat Wilders bedoelde. Wilders bedoelde juist die elite natuurlijk. De mensen die het voor het zeggen hebben in Den Haag, waar nog geen 5% ooit een serieuze baan heeft gehad, aantoonbaar. Het is verschrikkelijk. Zelfs in de VVD zit haast geen eerlijke ondernemer meer.

(CLAUDIA) Het zijn toch allemaal baantjes jagers, op zoek naar het grote geluk in de politiek.

(INTERVIEWER) We gaan naar het volgende fragment

Fragment 2 Wilders wordt getoond.

(KEVIN) Dit is echt een van de betere stukken

(AISHA) Ja zeker, als je dit zo ziet.

(KEVIN) Bijna legendarisch.

(CLAUDIA) Hij kan hem zo hard neerzetten. Ja, ik vind het heel leuk.

(KEVIN) Het is een heel pakkend verhaal he dat iedereen begrijpt. Iedereen vindt dat bejaarden beter behandeld moeten worden dan gevangenen.

(PAUL) Denken wij dan

(KEVIN) Ja, er zijn veel potentiële gevangenen in Nederland. Dat ben ik met je eens.

(PAUL) Nou bij de PvdA zeggen ze we gaan de Polen die gevangen zitten niet terug sturen naar Polen, omdat de gevangenen daar zo slecht zijn en hij is nog rechter geweest ook. Ik vind dat niet normaal dat hij dat zegt, maar er zijn mensen in de kamer die dat wel vinden.

(KEVIN) Hij heeft inderdaad gewoon een logisch verhaal. Het is af en toe een beetje kort door de bocht, je hebt natuurlijk een heel ander model voor een verpleeghuis dan voor een gevangenis en dat wordt hier natuurlijk even niet in meegenomen. Iedereen is hiervoor en hij staat natuurlijk niet een of andere saaie beleidsriedel voor te lezen. Het is gewoon de praktijk en hij staat hier de praktijk voor te stellen terwijl zijn collega's beleidsstukken staan voor te dragen waar de link met de praktijk vaak ontbreekt en wat de mensen niet volgen. Dit snappen de mensen en dat is het sterke aan dit verhaal.

(INTERVIEWER) Zijn er ook zwakke punten aan dit verhaal?

(AISHA) Nee, ik vond het een sterk verhaal. (rest knikt instemmend)

(INTERVIEWER) Dan gaan we naar de andere kant.

(CLAUDIA) Waar zijn die tomaten dan? Die moeten we gooien toch?

(INTERVIEWER) Ook hier slaan we een stukje over en eindigen we na een paar minuten over.

Fragment 1 Roemer wordt getoond

(KEVIN) Mag ik al wat zeggen? Ik realiseer me nu eigenlijk dat op tv Roemer is gewoon heel sterk en met een big smile. Als ik hem even zie op tv, dan denk ik zo die is goed, maar als je dit vergelijkt met het verhaal van Wilders waar we af en toe gewoon hard om moeten lachen, omdat het deels cabaret is.

(CLAUDIA) Dit is gewoon heel saai. In twee zinnen, noemt hij gewoon al vier keer het woord volk en dan denk ik mensen willen niet zo gauw aangesproken worden met het woord volk.

(PAUL) Maar als je er dieper op in gaat, dan is het ook gewoon niet waar natuurlijk. Want als er ergens meer geld naar toe is gegaan, sterker nog er is de afgelopen tien jaar heel veel geld naar het onderwijs gegaan. Dus meer geld is zeker niet de oplossing. Er wordt zo veel met geld gesmeten.

(INTERVIEWER) Terugkomend op het volk, wie is het volk?

(CLAUDIA) Het volk zijn alle mensen van Nederland denk ik, maar hoe hij het woord volk gebruikt, een beetje too much en ja toch ook wel op een manier dat mensen zichzelf niet aangesproken voelen, terwijl dat juist de bedoeling is eigenlijk.

(INTERVIEWER) En wat is het verschil volgens jullie met Wilders?

(CLAUDIA) Nouja, Henk en Ingrid. Hij maakt het een beetje.. Ja, op een andere manier dan het volkse.

(KEVIN) Kijk hij haalt alles wat de elite is, heeft een goede baan, is hoogopgeleid en moeten veel meer belasting betalen dan de mensen die de eindjes aan elkaar moeten knopen iedere maand. En bij Roemers gaat het al heel snel naar die onderklasse toe. Het volk lijkt meer op

de onderkant te passen dan de hoger opgeleiden die veel belasting betalen. Dat is denk ik het verschil wat ik er een beetje uithaal voor mezelf.

(INTERVIEWER) Allebei wel tegen de elite, kun je dat zeggen?

(KEVIN) Ja, allebei wel tegen de elite denk ik, maar dat is niet helemaal waar omdat de SP probeert het juist weer weg te halen bij de iets hogeropgeleiden, bij de middenmoot, die nu al veel belasting betaald en dat stuk doet.

(PAUL) Ja, maar hij zit wel sterk aan de ambtenaren, de ZBO kant, stichtingen... Het zijn niet allemaal de mensen die hard werken. Roemer richt zich nu meer op PvdA publiek. En terecht, daar is wat te halen.

(AISHA) Hij kort juist op die hoger opgeleiden, waar Wilders veel stemmers uithaalt en wat zijn doelgroep is. Dit is niet de doelgroep van Roemer, die wil alleen maar meer plukken.

(PAUL) Roemer had zijn verhaal sterker neer kunnen zetten, nu blijft het bij die algemeenheden. Want bezuinigen is slecht op onderwijs. Een beetje D66, die roept dat ook altijd en dan zijn ze zelf voorzitter van een hoge school en steken ze het alleen in eigen zak.

(KEVIN) Ik voel me wel een gemiddelde Nederlander, maar ik voel me toch wel enigszins verheven boven het volk. Het volk dan denk ik gelijk aan Frans Bauer of een plein in Brabant.

(CLAUDIA) Een beetje dat slaafse dan heb ik ook dat idee.

(INTERVIEWER) En heb je dat gevoel bij Wilders niet?

(KEVIN) Minder, minder. Kijk bij Henk en Ingrid kom je ook wel een beetje bij de muziek op het plein uit, maar het is breder, want hij pakt de hele groep onder de elite als doelgroep.

(INTERVIEWER) En natuurlijk ben ik even heel benieuwd naar jou (gericht aan Aisha).

(AISHA) Toen hij begon over het onderwijs, dat was nog wel leuk te volgen. Maar, op een gegeven moment wordt het saai, omdat hij het volk gebruikt en het is langdradig. Hij weet niet leuke voorbeelden te gebruiken om mensen aan te spreken of wat dan ook. Dus je moet echt jezelf concentreren om naar hem te luisteren.

(INTERVIEWER) Hij zegt in dit fragment, we zullen het niet nog verder kijken hoor, maar “dat moet echt anders”.

(AISHA) En als je dat te vaak hoort, dan wil je het niet meer horen.

(CLAUDIA) Je wilt ook de manier weten waarop het dan anders kan. Oplossingen heeft hij ook niet. Want het betekent niet dat je meer geld in onderwijs moet steken, want we hebben al gezien dat dat niet werkt.

(KEVIN) Dat bedoelt hij ook

(CLAUDIA) Maar hij zegt het niet.

(KEVIN) In principe wel. Als je zegt tegen het te kort te zijn in het onderwijs, dan ben je voor meer geld in het onderwijs.

(PAUL) Bij de SP moet altijd overal geld bij. En waar het dan vandaan komt, dat maakt niet uit. Het komt toch van de grotere hoop.

(AISHA) Wilders doet dat wel, met ouderen en gevangenen, dat spreekt mensen meer aan.

(PAUL) Nou ja, Roemer zou dan zeggen gooi de hypotheek rente eraf en doe wat aan die toptarieven. Desgevraagd zou hij dat nog kunnen doen. Dat is zijn back up.

(INTERVIEWER) We zullen nu nog naar dit fragment kijken

Fragment 2 Roemer wordt getoond

(AISHA) Dit is wel beter dan net. Die andere was wel echt heel saai. Toen was ik na een paar seconden al weg.

(CLAUDIA) Ja, maar ik vind ook dat hij hier niet echt met een daadkrachtig verhaal komt. Het is meer soft van het zelfde.

(KEVIN) Hij is boos, maar hij is niet boos

(PAUL) Eigenlijk best wel verbazingwekkend dat hij dan toch wel 30 zetels zou kunnen halen.

(CLAUDIA) Het komt door wat jij zegt, als je korte uitspraken van hem hoort, is hij leuk.

(KEVIN) Ja, hij komt heel sympathiek over. Maar, hij komt ook hier niet onsympathiek op mij over.

(PAUL) Nee, maar je zag me net wel m'n krantje uit de vuilnisbak vissen, het is totaal niet boeiend. Er wordt een beeld gecreeerd van dit en dat, wat niet waar is.

(CLAUDIA) Ja, dat soort mensen, ik kijk er ook niet naar op tv. Omdat ik bij die mensen al storend vind de manier waarop ze praten.

(INTERVIEWER) Er is veel overloop binnen de partijen PVV en SP, waardoor zou dat volgens jullie komen?

(AISHA) Omdat zij deze toespraken niet volgen en alle korte beelden zien waarin hij goed overkomt die ze op televisie zien. En dan is hij waarschijnlijk wel sympathiek, wel leuk en dat spreekt mensen aan. Ik denk dat een groot gedeelte van de stemmers deze beelden nooit heeft gezien.

(CLAUDIA) Ik denk ook wel dat als je mensen heel duidelijk maakt waar hij voor staat er veel mensen afhaken. Je mag niet meer verdienen dan een bepaald salaris, want dat moet je allemaal in de partijkas storten. En ook met de hypotheekaf trek en dat soort dingen, een hoop mensen weten dat niet. Die hebben toch zoiets van, SP die bedoelt het goed met de mensen. Maar dat eenduidige verhaal van met z'n allen verdienen we net zo veel, ja een hoop mensen weten dat helemaal niet hoe het daar ook geregeld is daar bij de SP. Met dat ieder raadslid wat in de kas moet storten en dat dat ook verplicht is. Nou ja, alles en dat ze daar maar een beloning uit krijgen. Het is gewoon heel communistisch en dat probeert hij te verdoezelen en dat vind ik stiekem ook. Wilders komt er gewoon voor uit. We zijn gewoon een partij, ik ben de leider en jullie kunnen op me stemmen, maar we hebben geen vereniging. Maar daar hebben ze dan wel een vereniging en is het zo, hij is de leider en hij heeft het in principe ook wel aardig voor het zeggen. En die vereniging, je stemt wel met z'n allen, maar het partijbestuur beslist toch wat er met het geld gebeurt.

(KEVIN) Maar waarom die mensen switchen tussen de PVV en SP, daar zou ik niet een, twee, drie antwoord op kunnen geven. Daar is natuurlijk geen touw aan vast te knopen. Maar ook de SP is natuurlijk een protestpartij. Ze zien zichzelf buiten de elite, ze horen denk ik ook buiten de elite. Het zijn gewoon de mensen die zich niet vertegenwoordigd voelen binnen de PvdA, GroenLinks, D66, VVD, noem maar op. De PVV hoort daar niet bij, net als de SP. In die pool vissen ze allebei.

(INTERVIEWER) Wanneer je kijkt naar de manier waarop Roemer en Wilders communiceren, zien jullie daar verschillen in?

(CLAUDIA) Ik zie hele grote verschillen

(PAUL) Ja, Roemer is ook voormalig onderwijzer, directeur van het schoolbestuur. Dat heeft hij wel mee. En Wilders dat is een beetje meer cabaret.

(CLAUDIA) En ik vind Roemer, voor het volk wat hij aan wilt spreken, toch een redelijk moeilijk taalgebruik hebben. Dat hij er in 1 zin een aantal moeilijke woorden achter elkaar erin gooit, bij wijze van. En ja misschien trek je daarmee mensen aan, maar er zijn ook een hoop mensen die denken ik heb geen idee wat hij zegt, maar het klinkt goed.

(KEVIN) Wat hem goed maakt, zo komt hij vaak in de media over, is dat hij heel toegankelijk overkomt. Een aardige joviale kerel waar je gewoon op straat een praatje mee kan maken, ik denk dat dat heel aansprekend is voor die doelgroep.

(CLAUDIA) Ik denk dat Wilders snel te arrogant overkomt bij mensen.

(KEVIN) Ja, maar bij Wilders hebben ze vaak het idee die vertelt gewoon een verhaal waar ik volledig achtersta.

(INTERVIEWER) Tot slot en kort, als je kijkt naar wat kenmerken welke zou je dan aan Roemer toekennen of aan Wilders toekennen of aan allebei? Als je kijkt naar Anti elite, directe democratie en volksverheerlijking? Tegen de elite zijn en voor meer democratie?

(PAUL) Dat anti elite heeft Roemer niet zo, dat doet Wilders wel. Roemer houdt zich daar niet zo mee bezig, zijn kiezers wel. Roemer heeft heeft Das Kapital niet zo goed begrepen.

(AISHA) Nee, ik zou het ook aan Wilders toekennen, in ieder geval in veel hogere mate.

(PAUL) Roemer mikt ook op die mensen, hij haalt de stemmen ook weg bij de PvdA.

(INTERVIEWER) Complexe problemen simpel oplossen

(CLAUDIA) Aan Wilders. Als de SP ergens echt aan de slag moet dan haken ze af.

(PAUL) Ze zitten wel in de provincie Zuid Holland.

(CLAUDIA) Dat valt me mee

(INTERVIEWER) Gemakkelijk taalgebruik

(CLAUDIA) Wilders

(PAUL) Roemer kan het wel, het was in de fragmenten niet te zien. Maar een begrotingsbeschouwing is toch meer, net als hier, voor de intimi.

(KEVIN) Maar Wilders krijgt het wel voor elkaar dat iedereen het gezien heeft.

(PAUL) Wilders doet dat wel. Hij richt zijn boodschap juist naar buiten op het publiek. Wilders zet nog wel vak K op zijn nummer, maar verder richt hij zich naar buiten.

(KEVIN) De rest denkt misschien dat zij zich ook naar buiten richten, maar hebben daar misschien geen kaas van gegeten.

(INTERVIEWER) Vinden jullie de leiders charismatisch.

(CLAUDIA) Dat vind ik Wilders ook veel meer dan Roemer. Hij is wel iemand die veel mensen aanspreekt, maar mij niet. Kijk Wilders is wel iemand, daar komt echt iemand binnen met dat witte haar ook. Hij zorgt er wel voor dat de hoofden keren.

(AISHA) Wilders weet de mensen goed aan te spreken, zeker in de fragmenten die wij gezien hebben.

(KEVIN) Wilders komt wel relaxer over

(CLAUDIA) Roemer komt vooral populair over, zeker tegen journalisten en Wilders heeft dat niet zo. Het zal wel dat hij andere mensen wel aanspreekt.

(INTERVIEWER) Ok, nou dan zit het er nu op en ga ik nu de tape stop zetten. Heel erg bedankt.

2. Focusgroep 2 – PVV-aanhangers

(INTERVIEWER) Nou, ik ben dus Anne-Marie en ik schrijf mijn scriptie over populisme en kijk daarbij naar populisme als communicatiestijl. En ik schrijf mijn scriptie voor de master Media & Journalistiek aan de Erasmus. In het onderzoek wil ik kijken welke kenmerken aan Emile Roemer en aan Geert Wilders worden toegekend. Dus in dit onderzoek zullen dan ook enkele fragmenten centraal staan waarin toespraken van beide leiders worden getoond. Het is de bedoeling dat jullie tijdens deze focusgroep een discussie krijgen, u mag echt wel voor uw eigen standpunt uitkomen en eigen mening en waarom u iets vindt.

(INTERVIEWER) De banden lopen, maar ik zal de namen anders maken
Ik wil jullie vragen even uw naam te noemen, leeftijd, woonplaats en op welke partij u heeft gestemd met de landelijke verkiezingen en waarom op die partij. En ook op vooral op welke politicus? Dus laten we even een rondje maken.

(CHRIS) Dus op welke partij en op welke politicus? Dus beiden?

(RENE) En wat als je het geheim wilt houden? Want je hebt een stemgeheim.

(CHRIS) Ik ben (Chris) uit Rotterdam, we komen allemaal alleen maar uit Rotterdam en ik ben 44. Spuit 11. En ik heb op de PVV gestemd, verassend, en als voorkeursstem was het Hero Brinkman.

(INTERVIEWER) En waarom op de PVV?

(CHRIS) Waarom op de PVV? Omdat dat de partij is die het dichtst staat bij wat wij hier in Rotterdam proberen te doen. Ik ben het ook niet met alles eens, want op bepaalde punten zijn ze zo links als de SP. En daar ben ik het niet mee eens. Maar, wij kennen nu eenmaal dit systeem van de partijen en dan zou je eenmaal water bij de wijn moeten doen. Als ik op de lange termijn kijk, dan was er maar 1 partij waar ik het 95% mee eens was, dat was de LPF.

Maar die bestaat niet meer.

(INTERVIEWER) Wat is het verschil tussen de PVV en de LPF?

(CHRIS) Nou dat de LPF eigenlijk Pim Fortuyn was. Bij Pim Fortuyn was alles doordacht, onderbouwd en waren het geen loze kreten, maar met een goede analyse behaalde standpunten. En bij Wilders zie je nog wel eens dat hij wat roept om aan de ene kant te shockeren en aan de andere kant probeert hij dan toch wat te bereiken. Maar het is niet echt altijd, in sommige gevallen is het gewoon, dan wil hij nog wel eens losslaan.

(INTERVIEWER) Kunt u zo'n specifiek geval noemen?

(CHRIS) Nou bijvoorbeeld de kopvoddentax. Ik snap wat hij daarmee wilt bereiken, maar dat is helaas in deze tijd en met deze media, kan dat niet meer.

(RENE) Het is een dubbele belediging

((CHRIS) Het is niet alleen een dubbele belediging. Want als je gaat bekijken wat hij wilt bereiken, dan is het dat hij wil dat mensen beter gaan integreren.

(RIA) Maar we zouden toch alleen de partij noemen?

(CHRIS) Zij vraagt toch?

(RENE) Je doet er een kwartje in en hij lult door.

(CHRIS) Zij vraagt door, ik geef alleen antwoord. Nou ik mag niet meer

(INTERVIEWER) Nou, ik wil toch nog een dingetje weten, want over die media, u zegt in deze tijd kan dat niet meer met deze media. Hoe bedoelt u dat?

(CHRIS) Nou ik vind, mijn eigen ervaring met media is in heel veel gevallen slecht, media is merk ik niet meer op zoek naar waarheid maar naar sensatie en niet de waarheid. Ik kan voorbeelden geven. Ik weet niet of je Philomena Bijlhout kent, de staatssecretaris van de LPF. Dat was een Surinaamse vrouw en zij stond op de Lijst Pim Fortuyn en werd op den duur zelfs staatssecretaris voor emancipatie zaken en er werd op een gegeven moment aan haar gevraagd, joh je komt uit Suriname, bent journalist geweest, heb je met Bouterse

contact gehad had? Dat heeft ze altijd ontkent. En toen was ze beedigd en toen kwam er opeens een foto naar boven dat ze bij een training van het leger was, met alle journalisten uit Suriname. En daar is over gevallen en toen werd er een vraag gesteld. En toen werkte ik op het partijkantoor van de Lijst Pim Fortuyn en toen vroeg een journalist van de Volkskrant. Is zij lid van de partij? Ik zei ik kan het je heel makkelijk zeggen, de wet van de privacy zegt dat ik er niets over mag zeggen. Dus ik kan je niks zeggen. Toen heeft hij doorgevraagd, doorgevraagd. Toen kwam hij bij de chauffeur van Matt Herben, daar heeft hij het ook aangevraagd en die zij Ja zij is lid van de partij. Hij schrijft dat op want hij heeft de bevestiging, de chauffeur van Matt Herben zal wel weten wie lid is van de partij, dat snap ik ook

(RENE) Cynisch, cynisch...

(CHRIS) Dat gaat er bij mij niet in. Een ander voorbeeld, er heeft zo groot in de Telegraaf gestaan 'fiod doet inval bij de LPF'. Maar er stond inval bij LPF door Fiod en ik zit op kantoor en ik lees het zo, boeken in beslag genomen, en ik draai me om en denk bij mezelf volgens mij staan ze er gewoon. Dus ja de media, 80% van wat er in de krant staat moet je met een hele grote korrel zout nemen. Als er een journalist is die op zoek is naar de waarheid en meer dan de waarheid, tegenwoordig gaat het meer over de sensatie stukken, maar niet naar de waarheid. Soms denk je dat je wat hebt, dan krijg je een bevestiging maar daar kun je niets mee.

(Respondent 2: Willem is ondertussen binnen gekomen)

(INTERVIEWER) Ik schrijf mijn scriptie over populisme als communicatiestijl en kijk daarbij welke kenmerken aan Roemer en Wilders worden toegekend dit doen we straks aan de hand van fragmenten. Maar ik wil u eerst vragen op welke partij u met de landelijke verkiezingen heeft gestemd, waarom op die partij en waarom op die politicus.

(WILLEM) Nou mijn naam is Willem, ik ben 72 jaar. Woonachtig in Rotterdam Zuid. Ik heb bij de landelijke verkiezingen gestemd op de PVV omdat zij ook punten hebben die, gezien de huidige maatschappij en de strijd die toch gebeurt, met name de Islamisering. Ik heb met name niets tegen die mensen, het zijn toch je broeders en zusters. Maar als ik in Rotterdam kijk, dan staan er toch 2 moskeeën, hier op Zuid staat de grootste. Als ik met 100 man naar Turkije ga en een kerk wil stichten, pakken ze me dezelfde dag nog op

(INTERVIEWER) De PVV is dan de partij die het meest daartegen wilt doen?

(WILLEM) Dat is een partij die de Nederlandse burger er opmerkzaam op zal maken. Want kijk er zijn zoveel gezinnen gekomen en die gezinnen worden alleen maar meer. Oud Feyenoord is al 90%, Delfshaven 80%, Oud Charlois 50% of 60%. Ja, dus vandaar dat ik op de PVV heb gestemd. Ik heb op zich niets tegen die mensen, die mensen kunnen er niets aan doen, de schuld ligt bij de overheid. Dat kun je niet tegen die mensen aanrekenen. Alleen de Islamisering hoe je er dan ook over mag denken, er zit toch een tik iets in van dat ze bepaalde godsdiensten niet tolereren. En ik vind dus ze zijn binnen gehaald men had dus eigenlijk de regelgeving moeten opzetten. Mensen dienen zich aan de regels van dit land te houden en dat gebeurt niet altijd. Maar het verschil zit er voor mij in dat er hier twee grote moskeeën staan, de grootste staat op Feyenoord en als je naar Marokko of Turkije gaat en ik wil daar een kerkje stichten, dan pakken ze me dezelfde dag nog op. Dat is voor mij het verschil, maar voor de rest ik heb niets tegen die mensen.

(INTERVIEWER) Ok.

(IRMA) Ik ben gauw klaar ik ben Irma. Ik ben 51 jaar en woon ook in Rotterdam Zuid en ik heb PVV gestemd, Geert Wilders. Om dezelfde reden om die je net hebt gehoord. Zo dat was een snelle

(INTERVIEWER) Ook omdat die partij?

(IRMA) Ja omdat die partij het beste aansluit bij mijn ideeën en idealen

(INTERVIEWER) En die idealen zijn?

(IRMA) Wat Willem al zegt, ik heb ook niets tegen die mensen hoor. Want waar ik woon daar barst het van de culturen, wij hebben er het meeste denk ik. Maar het ideaalst zou zijn als iedereen zich een beetje aanpast aan het land waarin zij wonen. En zich een beetje aanpast aan de omgeving en dat soort zaken en dat bedoel ik ook dienstverlening ook in je straat. Het zal wel een ideaal blijven en niet gebeuren, maar dat sluit gewoon het meest aan bij wat ik denk.

(RIA) Mijn naam is Ria en ik woon ook in Rotterdam Zuid en ik ben ook geboren in Rotterdam. Ik ben van huis uit een liberaal en ik stem ook nog altijd op de VVD. Ik stem altijd op een partij vanwege het economische programma. En ik ben niet links. Mijn wortels liggen daar, ik ben zelfs in de partij actief geweest en ik stem altijd, wat ik zeg, op economische

redenen.

(INTERVIEWER) Waarom is dat?

(RIA) Omdat ik in de 1e plaats kijk naar het landsbelang en pas in de 2e plaats naar zaken als integratie. En daarbij ligt de VVD niet ver uit de richting, want ook zij vinden dat bepaalde figuren het land uit moeten en de regelgeving moet zijn voor mensen die hier niet thuis horen, daar bedoel ik dan vooral criminelen mee. Ik heb niets tegen moslims. Ik woon zelf in een wijk met heel veel moslims. Maar ik vind wel dat de verkeerde elementen eruit moeten. Op dat punt zou ik de PVV wel steunen. Maar puur om redenen die ik belangrijk vind, doe ik dat gewoon niet. En ik zeg het ik ben van huis uit een liberaal en dat blijf ik.

(FRANK) Frank, 47 jaar. Woonachtig in Rotterdam Zuid. PVV, Geert Wilders alleen om een signaal te sturen. Want voor de rest doet de partij, gaat de partij me eigenlijk veel te ver. Maar in de tijd van Pim Fortuyn, op het moment dat Pim Fortuyn afgemaakt was, als het ware. Toen ging heel het land van oh en ahh en we moeten er wat tegen doen. Want heel het land vind het. Een half jaar later was iedereen het weer vergeten en ging alles gewoon verder. Dus de enige reden dat ik op de PVV stem is om het weer een keertje aan te geven. dat het gewoon, dat de grens wat strakker moet worden gehouden, de strafmaat wat hoger. Wat minder geiten haren sokken. En niet als je als politiek vluchteling binnenkomt dat je dan gelijk een sociaal werker toegewezen krijgt. Alles gewoon een beetje normaal. Dat is eigenlijk mijn ideaal.

(INTERVIEWER) Ziet u uw stem als proteststem?

(FRANK) Ja om aan te geven dat Nederland wel wat anders wil. Want iedereen heeft zijn eigen agenda. Je kunt stemmen wat je wilt, maar er gebeurt gewoon niks mee. En in de partij van de LPF was dat ook alleen toen ging he roer om, alleen dat was voortijdig gestopt. Toen zei iedereen we gaan er rekening mee houden, maar er is nooit wat gebeurt. Ja, ik zeg het iedereen zei een half jaar oh en ah en we gaan er wat aan doen. Maar dat gaat het vergeetputje in en weer bij af. De PVV is dan vooral een proteststem.

(INTERVIEWER) Gaat met de PVV het roer om denkt u?

(FRANK) Nee maar het is wel om aan te geven dat heel Nederland, nou ja, heel, sorry als ik dat zeg. Dat heel veel mensen dat niet hard durven te zeggen. Dus als we met z'n allen dat signaal naar Den Haag sturen, misschien dat dat dan aankomt. En niet dat je alles en

iedereen naar binnen kan halen. er zijn landen waar het echt heel slecht gaat, maar je moet niet de oude mensjes hier drie hoog achter vergeten die lopen te vergrijzen, die niets meer hebben.

(RENE) Mijn naam is RENE, 46 jaar inmiddels, stijgende. Ik woon ook in Rotterdam Zuid. Ik heb ook PVV gestemd. En wat ik wel leuk vind, jij bent de eerste die het voor elkaar krijgt dat iedereen zijn politieke voorkeur uit. Want wij hebben het zelf nog nooit besproken. Ik heb zelf op Hero Brinkman gestemd en voornamelijk omdat ik toch de associatie wil leggen met Pim Fortuyn. Pim Fortuyn was voor mij een nieuweling met ballen die durfde te zeggen waar de problemen lagen. Dat is ook de reden waarom hij is vermoord en waarom men bang voor hem was. Omdat hij heel goed de gevoelige snaar wist te raken. Met Geert Wilders is het eigenlijk ook zo, hij benoemt dingen en misschien trekt hij het in het extreme met zijn bewoordingen. Maar hij benoemt wel waar de problemen liggen voor de mensen in de stad, voor de kleine man, laat ik het zo maar zeggen. En dat is voor mij dan ook de reden geweest waarom ik voor de PVV heb gekozen. Ik zou als de dood zijn als ze aan de macht komen, omdat ik eerlijk ben. Ik hoop dat dat nooit zal gebeuren. Maar ik vind het wel heel goed dat er een partij is die de vinger op de gevoelige snaar durft te leggen.

(INTERVIEWER) En hoezo dan als ze aan de macht zijn?

(CHRIS) Ze zijn al aan de macht

(RENE) Als ze machtiger zullen worden, nu zijn ze al wat minder machtig door het grapje van Hero. Dan denk ik sowieso dat we een opstand krijgen van de moslimcultuur. Dat zijn er heel veel onderschat dat niet. En ik zou het gewoon eng vinden, we krijgen dan een bewind door het land dat mij niet aanstaat. Dat zou voor mij te rechts zijn.

(FRANK) Te rechts...

(RENE) Ja, ik weet het verschil tussen links en rechts. En dan zou ik zelf kiezen ik ga naar een ander land.

(INTERVIEWER) En toch stemt u op...

(RENE) Ja misschien eigenlijk hetzelfde als FRANK, als proteststem. Want als er inderdaad problemen gesignaleerd worden, wat al een paar keer gebeurd is, met Marokkanen moet het benoemt kunnen worden en heel vaak mag je dingen niet benoemen als ze gevoelig liggen.

De asielzoekers, je mag er niks over zeggen. Maar als ik kijk naar de rechtsorde willen ze ze alleen maar knuffelen en binnen halen.. En ik heb zoiets van vol is vol. En we zijn gewoon vol. We hebben er geen plek meer voor, er is ontzettend veel geld mee gemoeid. Er zijn wachtlijsten van tien tot twaalf jaar omdat ze de mensen niet kunnen helpen. Pim was de eerste die zei van we moeten ze een generaal pardon geven en met een schone lei beginnen en de grenzen sluiten. Dat werd niet gebeurd. Pim is overhoop geschoten, wat gebeurt er daarna: generaal pardon. Je moet gewoon een aantal mensen hebben die het lef hebben die durven te zeggen wat ze denken en Geert is daar het bewijs van.

(RIA) Je weet wel wie het generaal pardon heeft gedaan uiteindelijk?

(RENE) Dat doet er niet toe. het is uiteindelijk wel uitgevoerd, terwijl Pim er al voor was.

(CHRIS) Nou, Pim wou het generaal pardon in eerste instantie niet. Ik kan me nog levendig de discussie daarin herinneren met Douwe en Pim. Want Pim wou het in eerste instantie niet en Douwe heeft hem overgehaald.

(RENE) Wat wou Pim dan?

(CHRIS) Pim wou gewoon de grenzen dicht, punt. En als je nu illegaal bent, dan ga je er illegaal eruit. En toen heeft Douwe met argumenten heel duidelijk aangegeven van wij hebben er nu voor gezorgd dat het te lang geduurd heeft, we moeten, en dat is later ook gebeurt, we moeten zorgen dat die procedures korter en sneller duren. Dat is ook gebeurd. We moeten het rechtssysteem in Nederland, dat geeft nog altijd aan dat je in beroep kunt en nog een keer, nog een keer. En illegaal kan je niet direct uitgezet worden, een probleem is ook gewoon, en dat probeert men nu weer uit te spelen, als je bijvoorbeeld kinderen hebt, dan mag je niet uitgezet worden. Want dan is het vanwege het jonge kind, dat kun je niet zomaar naar een slecht gebied, nou ja slecht gebied, dat is natuurlijk gewoon waar we nu weer een generaal pardon te krijgen. Maar men vergeet dat het niet alleen het kind is, maar dan mag ook weer het hele gezin blijven. Maar dat is hetgeen waar we weer fout gaan en komt door het rechtssysteem wat we hebben, waardoor degene mag blijven procederen, blijven proberen, nog een keer proberen. Terwijl ze nu eigenlijk vroeger was de procedure veel langer, voordat je het eerste besluit had kon het wel 3/4 jaar duren. Dat is nu binnen een half jaar geregeld zijn.

(RENE) Advocaten verdienen er groot geld aan.

(CHRIS en RIA) Ja

(INTERVIEWER) Ook nog even over de kleine man zeg maar

(RENE) Het zijn vaak de mensen in de Ivoren toren die weten niet wat er speelt en ik denk dat ik daar ook wel gelijk in heb. Dat heel veel beleidsmakers niet weten

(FRANK) Wat er in de samenleving omgaat.

(RENE) Nou ik zie het nu zelf. Ik zit nu voor de tweede periode in de politiek en de politiek is niet wat ik denk wat belangrijk is, maar politiek is datgene wat de ambtenaar voorlegt. En dat is eigenlijk Bullshit. Eigenlijk moeten wij met onderwerpen komen en moeten de ambtenaren daarmee aan het wekt, maar daarmee werkt het niet. Het zou een hele leuke omkeer zijn als de politiek daarmee zou werken, zeker de gevestigde politieke partijen die laten hun oren veels te erg hangen naar de ambtenaren. Wij hebben hier een DB'er bijvoorbeeld, die wist niet dat hier een fietsenstalling was onbewaakt, 200 meter van de deelgemeente af. Dan denk ik waar ben je dan mee bezig. Ze weten heel vaak niet wat er speelt op de straten, dat zijn de kleine mannen.

(INTERVIEWER) Dan loop ik een beetje vooruit, vind u dat Roemer en Wilders wel laten blijken dat zij weten wat er speelt?

(RENE) Geen idee. Maar ik vind wel dat Wilders zelf een hele duidelijk mening heeft en dat hij durft te zeggen wat hem prikkelt. Hij durft dat te zeggen waar hij problemen mee heeft en dat is jarenlang een taboe geweest om te benoemen. Als het maar iets had met een kleurtje, dan mocht je het niet benoemen.

(INTERVIEWER) Ik denk dat we dan nu naar het eerste fragment gaan kijken

(RENE) Wat zijn we beleefd jongens, lul gewoon door elkaar heen.

(INTERVIEWER) Ja, alsjeblieft laat uw mening horen.

(CHRIS) Wacht even, ik wil wel een dingen even zeggen want mij wel intrigeerde dat jij zegt ik zou verschrikkelijk bang zijn als ze aan de macht komen.

(RENE) Dat zou voor mij een reden zijn om te verhuizen

(CHRIS) Ja, dat gaf je aan, maar wij hebben hier in Nederland niet een systeem van the winner takes all, dus het zal altijd zijn. De PVV zal nooit zo groot worden dat zij 75 of 76 zetels heeft en dat ze daarmee alles.

(RENE) Waar bezeer jij dat op?

(CHRIS) Dat is ook nooit gebeurt en dat zal ook niet gebeuren. Dat is..

(RENE) Je hoopt dat het niet gebeurt. Maar dat is omdat we een democratisch stelsel hebben, dat iedereen mag stemmen en het zou gebeuren dat iedereen op PVV stemt dan hebben we het toch

(RIA) Maar dat gebeurt niet

(CHRIS) Dat is nog nooit gebeurd en zal ook nooit gebeuren. Daarvoor is de diversiteit gewoon te groot. Alleen in land waar je aangeeft ok, twee partijen of waarop een gegeven moment.

(RENE) Of 1 partij?

(CHRIS) Of 1 partij, Jawel Hehr Oberfuhrer. Daar kan je opeens wel krijgen dat opeens 1 partij gaat regeren. Maar in Nederland, met het huidige systeem wat we hebben, kan dat niet

(RIA) Maar dat betekent wel dat iedereen wat water bij de wijn moet doen en niemand zijn verkiezingsprogramma kan uitvoeren. Dat is een nadeel. Maar jij zegt, de SP staat dichterbij de mensen dan welke partij bedoel je?

(INTERVIEWER) Ik vroeg me af...

(RIA) Welke partij het dichtste bij de bevolking staat?

(INTERVIEWER) Ja, zeker als je kijkt naar de PVV en de SP.

(RIA) Ik denk als je helemaal eerlijk bent, dat de SP de partij is die het meest zich op straat begeeft.

(FRANK) Nee, ik denk dat dat gelijk is.

(RIA) De PVV doet dat ook, maar de SP doet dat ook heel sterk. De SP heeft heel veel meerdere tentakels omdat ze een andere partij zijn.

(WILLEM) Nu hoor ik de SP in de oppositie tegen de regering. Maar, ik vraag me af als ze straks zelf in het kabinet zitten of ze dan nog zo handelen als dat ze nu doen. Ik heb meerdere keren meegemaakt dat men vanuit de oppositie, daar waren ze heel progressief en dan kwamen ze in het kabinet als staatssecretaris en dan waren ze omgedraaid als een boom.

(CHRIS) Maar de SP doet al jaren dit. Met de verkiezingen, tussentijds, verkiezingen, tussentijds, verkiezingen. Dat is iets wat je al jaren bij de SP ziet dat ze tussen de verkiezingen in altijd veel groter zijn als met de verkiezingen.

(WILLEM) Alleen met de SP. Kijk de Partij van de Arbeid, daar ben ik lid van geweest, dat was in die tijd een rode partij, sociaal democratisch, een socialistische partij. Dat was op een gegeven moment, onder Kok heeft dat gestalte gekregen. Als een veer af, die idealen waren opeens weg. Dat heeft zich voorgezet. U moet maar eens het boek lezen van Arie van Zwam van Drees tot Bos en dan kunt u lezen dat die rode draad is dat men altijd maar wilde regeren, die PvdA. En Jaap Burger destijds, die heeft altijd gezegd als ze socialistische niets te regeren valt, dan moet je er ook niet aanzitten. Hij bedoelde daarmee dat hij dan niet in het kabinet wilde gaan zitten. En als je het boek leest, dan is de rode draad, Drees, Kok, Bos, alleen maar om het regeren. En wil in het kabinet alleen maar om te regeren, een toekomst visie hebben ze niet gehad.

(CHRIS) Maar daarentegen, hetgeen wat je aangeeft, is dat...

(RIA) Niet wilt regeren

(CHRIS) Juist de SP niet wil regeren omdat het makkelijker is van de zijkant te roepen het is allemaal fout en als wij het doen gaat het ander. En je moet toch ook als politicus als je dan volksvertegenwoordiger bent, dan moet je ook je verantwoordelijkheid nemen en doen wat het beste is voor de klant en niet dat dat altijd jouw idealen zijn, maar even terugkomen op wie dan het dichtste bij de bevolking staat. De SP op een gegeven moment, weten zij bij een bepaalde bevolkingsgroep aan te boren, de PVV kan dat ook. De SP doet dat om veel op straat te zijn en te praten en voornamelijk door mensen uit de Partij van de Arbeid binnen te

halen. De PVV is echt op sentimenten en gewoon op het benoemen van de problemen waar men vooral in de stad, de steden heel veel last van heeft. En bij de SP zeggen ze ja dat kan niet, dat mag je niet zeggen. Maar je moet gewoon kunnen zeggen, dat zoveel procent van de mensen uit een bepaalde hoek komen. Want meten is weten en dan kun je ook met bepaalde oplossingen komen. En mag je het ook niet weten, dan kun je ook niet met oplossingen komen.

(RIA) Je ziet natuurlijk ook een groot verschil. De SP komt van oorsprong uit de communistische hoek en die zullen alleen regeren als ze hun ideeën helemaal kunnen uitvoeren, dat zit toch een beetje in die in het oude communisme ingebakken. Dat moet je natuurlijk nooit uit het oog verliezen, het is toch de oude communistische partij.

(CHRIS) Maoïstisch

(RIA) Maoïstisch, zelfs. En die regeren alleen als ze zelf alleen kunnen bepalen.

(INTERVIEWER) Ik ga het eerste fragment starten

(CHRIS) het eerste fragment....!

(INTERVIEWER) Kan iedereen het scherm zijn?

(RENE) U bent de bedrijfsvoeddel van Rutte 1

Fragment 1 Wilders begint

(INTERVIEWER) ik ga hem hier stopzetten. Wat vindt u eigenlijk van wat u heeft gezien?

(IRMA) Goed, duidelijk.

(WILLEM) Ik heb dat destijds van hem gehoord, ja

(INTERVIEWER) Wat zijn de zwakke kanten en sterke kanten van hem als u dit zo hoort?

(FRANK) Het is wat iedereen wilt horen. Iedereen, tenminste, iedereen op straat herkent zich hier wel in.

(WILLEM) Hij zegt gewoon wat iedereen op straat vindt.

(RENE) Misschien heel populistisch..

(FRANK) Ja, het is natuurlijk super populistisch.

(CHRIS) Het is niet dat iedereen op straat dit wilt horen, want er zit natuurlijk ook een elite.

(FRANK) Je hebt het over straat, op straat

(RENE) De elite zit in de auto, niet in de caravan.

(FRANK) Nee, dit is wat heel Nederland, misschien nog wel Hillegersberg die spreekt dit aan.

(CHRIS) Ja, de ondernemers spreekt dit wel aan. Maar het gaat natuurlijk om een bepaald percentage, klein percentage, die niet daaraan hangen. Het zijn de mensen uit de milieu hoek, de mensen uit de SP hoek, die het echt anders willen.

(IRMA) Of de CDA'ers, die zitten er ook alleen maar omdat ze willen regeren met iedereen.

(WILLEM) De mensen die moeite hebben met de Islam met Moslims, die stemmers op Wilders. Hij gaat ook in op de mensen in de wijken die hij spreekt en die toch moeite hebben met de moslims die ook in die wijken wonen en dat neemt hij toch mee.

(CHRIS) Hij heeft het niet alleen maar over de stad, maar ik bedoel ook op een gegeven moment het gevoel van Nederlanders. Dat wij al jaren voor zaken betalen en daar niets van zijn. Hij heeft het nu over de Nederlandse Antillen, maar het kan natuurlijk ook over Brussel gaan en dat zegt hij ook heel vaak. En daar hebben veel mensen gewoon moeite mee. De hele midden klasse die heel makkelijk, en ook een gedeelte van de hogere klasse, die pakt hij op 1 hoop door allemaal kleine dingetjes te benoemen, voelt iedereen zich aangesproken.

(RIA) Ik denk dat iedereen wel iets terugvindt, van alle partijen in Wilders. maar er is ook een aantal mensen die vinden die economisch niet met hem eens zijn. Ik denk als hij rechtser was geweest op economisch beleid, dan had hij bij de VVD veel meer kiezers weggehaald. Zijn economische programma is zo links, daar hebben dus een hoop mensen, die daar anders over denken, hebben daar moeite mee. Omdat ze op andere punten het wel eens

met elkaar zijn.

(WILLEM) De SP en de PVV zitten op veel punten dicht bij elkaar.

(CHRIS) Nou maar ho ho je hebt van de week heel duidelijk Roemer gehoord, die zegt nou dat is wel zo maar de PVV die heeft alleen met woorden en geen daden, want sinds ze het kabinet gedogen hebben ze wel heel veel ingeleverd. Dat is natuurlijk realisme. Want ook als Emile Roemer zou mee regeren, moet hij het ook doen. Misschien wel meer dan hij wenselijk acht, maar dat is gewoon het partijstelsel zoals wij die hebben.

(RENE) Maar zie je ooit een Roemer of een Wilders samen regeren?

(IRMA) Nee, dat gebeurt niet.

(CHRIS) Dat is uitgesloten

(RIA) Ik zie wel bijvoorbeeld, een PvdA met, zeker onder SamSom, met SP regeren.

(IRMA) Nou lekker...

(CHRIS) Nee, die krijgen geen meerderheid. Samson is wel links genoeg daarvoor, maar er is dan geen linkse meerderheid.

(RIA) Vlak dan de meerderheid niet uit, het CDA gaat met iedereen mee. Daar ben ik bang voor met de verkiezingen

(CHRIS) Maar degene die het CDA kiezen, kiezen voor de rechter vleugel en niet de linker vleugel

(WILLEM) Vroeger had je de partijen, PvdA en VVD, die vlogen elkaar in de haren. De andere partijen gingen de ene keer met de VVD regeren en de andere keer met de PvdA. Maar meestal was het socialisten pesten. Want dan dachten ze er zit een kans dat de PvdA gaat winnen.

(RENE) Zeg maar de tijd dat politici geen ruggengraad hadden.

(RIA) Dat is nog steeds zo, als er morgen verkiezingen komen dan moet jij eens zien wat er

overblijft van waar ze voor staan.

(RENE) Is populisme een vies woord eigenlijk? Nee

(FRANK) Nee, dat hebben de media ervan gemaakt. Het is wel een woord wat je voorzichtig in je mond moet nemen.

(CHRIS) Nee, maar wat men voornamelijk in de media probeert is het populisme naar het fascisme en nazisme te duwen en populisme is het voorbeeld van daar gaan we eindigen en dat heeft te maken met onze linkse media die op die manier de mensen die zeggen waar het op staat, en niet zo van de multiculti zijn, om proberen tegen te houden. De multiculti is niet het probleem, maar het pappen en nathouden en niet de mensen aan te spreken op hun verantwoordelijkheden. Kijk als ik naar Turkije ga, heb ik me daar aan te passen. Maar, andersom, omdat ze hier allemaal, is goed Ali

(RENE) Kom knuffelen.

(CHRIS) Is goed Ali... dat is gewoon wat er fout gegaan is.

(INTERVIEWER) Ik laat even een klein stukje zien, korter dan eerst de bedoeling was en laat daarna Roemer zien, dan kunnen we dit daarna vergelijken

Fragment 2 Wilders wordt getoond.

(RENE) Dit gebruiken wij ook in ons verkiezingsprogramma, de vergelijking met de gevangenis en bejaardenhuizen. De gevangenen hebben het beter dan de gemiddelde bejaarde.

(RIA) Er zijn al dingen aangescherpt.

(IRMA) Oh jee. (Roemer wordt getoond)

(CHRIS) Ik ben even naar de WC... (bij het zien van Roemer)

Fragment 1 Roemer wordt getoond.

(INTERVIEWER) Ik zal het volgende fragment er gelijk achteraan tonen. Dan kunnen we daarna Emile Roemer bespreken

Fragment 2 Roemer wordt getoond.

(INTERVIEWER) Wat vindt u de zwakke kanten en sterke kanten van Roemer?

(FRANK) Het is populisme van de andere kant als ik het zo hoor.

(CHRIS) Het is makkelijk om te zeggen jongens we moeten bezuinigen. Maar hij geeft geen enkele oplossing hoe het wel moet. Hij moet wel bij zijn broeders zijn, de economische crisis slaat toe. Maar zijn sociaal democratische broeder, de heer bos, heeft er een potje van gemaakt. Want de vorige achttien miljard die bezuinigd moesten worden, die hadden we ook gewoon binnen kunnen houden als we dat geld niet uitgegeven hadden aan de banken.

(RIA) En niet alleen aan de banken.

(CHRIS) De grootste fout is geweest, hij had nooit moeten instemmen met de verkoop van ABN aan Fortis en Royal Bank of Schotland. Die waren gewoon niet goed genoeg om dat over te nemen.

(RIA) Het is meestal zo dat het volgende kabinet de opgespaarde centjes weer uit gaat geven. Dat is een cirkel waar we al even inzetten en daar komen we niet uit. Probeer daar maar eens uit te komen.

(CHRIS) Dit is populisme van het niet realisme. Kijk als je op een gegeven moment roept van dit moet niet gebeuren, waar wil je het dan wel halen.

(FRANK) Als je het nou vergelijkt met de vorige toespraak, daar werd ook niets aangewezen. Dat speelt ook alleen op je sentiment in. Op allebei. Alleen dit is m'n andere sentiment en dat andere is m'n andere sentiment.

(INTERVIEWER) Met Wilders

(FRANK) Ja, met Wilders. Kijk wel Advocaat van de Duivel, maar jij zegt nu ook, ja hij gaf ook geen oplossingen aan.

(CHRIS) Ja, maar die andere is van een tijdje geleden. Deze van Roemer is nu in de crisis en dat is anders dan net voor de crisis. In ieder geval toen was het nog geen echte crisis. Nu

is het voor een oppositie partij makkelijk scoren, want jij hoeft niet te bezuinigen. Kijk, iedereen wordt geraakt.

(IRMA) Ik vraag me af wat hij dan wel wilt. Als hij niet wilt bezuinigen? Hoe lost hij het dan op? Daar kan hij geen antwoord op geven

(CHRIS) Zij willen, het werkt niet, dat zie je ook met de PvdA, dat wat Kok had goed moeten vastleggen in het gedrag van Maastricht.

(RIA) Geloof jij niet dat SP gaat regeren? Er moet toch een meerderheid komen.

(IRMA) Nou die komt er heus wel.

(CHRIS) Ik geloof dat de meerderheid op dit kabinet blijft liggen.

(RIA) Eerlijk gezegd hoop ik ook dat het CDA aantrekt, ten koste van die linkse partijen. Of de PVV groot genoeg wordt zodat hij kan regeren met de VVD. Dat is natuurlijk de optie. Ik weet niet of jullie gister goed opgelet hebben, maar het hele typische was, heel links roept we gaan het kabinet laten vallen, overal tegen stemmen. Behalve Pechtold. Die zit alweer te loeren op de kans om de volgende keer mee te doen. Pechtold was de enige die gister niets zei.

(RENE) Wat ik nog wil toevoegen m.b.t. het populisme. Geert Wilders wordt neergezet als populist. De speech van Roemer is in feite een speech van een populist. Alleen Geert heeft beveiliging nodig en Roemer kan gewoon een kroeg in komen.

(INTERVIEWER) Hoe zou dat komen...?

(RENE) Ik vind dat een hele goede vraag, ik denk dat jij er een scriptie aan mag wijden.

(IRMA) Ik denk dat Wilders net wat extremere uitspraken heeft dat Roemer. Ik denk dat Roemer het net iets genuanceerder zegt. Hij heeft ook zijn gezicht mee, hij wordt ook gezien als een knuffelbeer.

(RENE) Is Roemer niet gewoon bang om te zeggen wat er speelt?

(IRMA) Ook.

(FRANK) Nee, dat gaat hij ook niet doen.

(CHRIS) Hij is ook voor het knuffelen voor de allochtonen. Voor Roemer staan die problemen niet.

(IRMA) Nee, Roemer wordt ook echt gezien als een knuffelbeer, daarom kan hij rustig over straat lopen. Wilders wordt gezien als de keiharde.

(FRANK) Wilders benoemt punten.

(CHRIS) Moslims hebben zulke lange tenen, dat is over de hele wereld. Maar als ze hier oude bijbels verbrand worden, is er niemand die er iets van zegt.

(IRMA) Nou, niet zo extreem als...

(RENE) Nee, maar moet jij maar eens publiekelijk aankondigen dat jij volgende week zaterdag bijbels gaat verbranden..

(FRANK) Er zou toch ook een script aan gewijd worden? Gister of eergister zo'n script van.. hoe heten zij.. Van Koningsbrugge.

(RENE) Draadstaal

(FRANK) Ja

(WILLEM) Het is zo dat Roemer en Pechtold in hun hart weten dat Wilders gelijk heeft. Op de partijen stemmen ook allochtonen. Die partijen zijn bang als inderdaad Wilders gaat regeren dat hij alle allochtonen niet meer op hun partij stemmen. Maar in hun hart weten ze dat hij gelijk heeft, maar ze durven er niet voor uit te komen. Dat is de kern.

(CHRIS) Het probleem is gewoon, de kern is dat in de moslim wereld de gemachtigde vleugel. De overgrote meerderheid, die zich niet laten horen. Dat is het probleem. De fundamentalisten, kijk wij hebben dit ook gehad, kijk dit was in 1200 de hugenoten werden vermoord, in 1600. Wij zijn daar allang doorheen. Maar Moslims doen het nog steeds, ze vermoorden elkaar nog steeds. Omdat de ene soenniet of sjiit is. Wij doen dat gewoon niet meer, wij kijken daar gewoon anders tegen aan.

(INTERVIEWER) Dan zijn er nog kenmerken, of jullie de volgende kenmerken eerder aan Roemer zouden toekennen, aan Wilders of aan allebei? Anti elite, dus eigenlijk pleiten voor een directe democratie en volksverheerlijking

(WILLEM) Roemer

(RENE) Roemer

(RIA) In de PVV zitten mensen met geld.

(RENE) Geert komt zelf uit de VVD hoek.

(CHRIS) Ja, maar Wilders doet het ook met zijn Henk en Ingrid. Hij komt wel uit de VVD, maar hij was het uiterste linker puntje van de linkse vleugel van de VVD en dat merk je heel goed anders kom je niet met deze zeer linkse standpunten op het sociale gebied. Maar ze zijn allebei voor de verheerlijking van het volk

(FRANK) Maar de eerste die ik net hoorde, was ook gewoon tegen de elite. Dan kan ik wel nee zeggen, maar het is wel wat je net hoorde.

(CHRIS) De SP is er van oudsher sterker in, maar Roemer is er juist gematigder in. Marijnissen was natuurlijk Pietje Mao.

(INTERVIEWER) Het punt volutarisme; een complex probleem simpel zeggen op te lossen

(RIA) Wilders

(RENE) Nou of ze ze oplossen is nog maar de vraag

(CHRIS) Om te zeggen dat ze heel simpel zijn op te lossen, je kan ze simpel maken door op een gegeven moment ze simpel uit te leggen. Maar complexe...

(RENE) Wat is een complex probleem. Het gaat allemaal om de juiste keuzes maken. Je kan zeggen we geven geld voor de zorg, dus we stoppen de ontwikkelingshulp.

(WILLEM) Over vijf jaar heb je hier in Rotterdam geen ruimte meer om te lopen. Er komen er

steeds meer bij. Je hebt geen ruimte meer om te lopen. Gezinnen er komen er steeds meer bij, die gezinnen hebben wel kinderen, dan loop je voetje bij voetje

(CHRIS) Je ziet daar een kentering in, dat is niet waar. Men heeft niet meer zulke grote gezinnen. De tweede nog wel, maar de derde en vierde nog wel.

(WILLEM) Nou, als ik op de bus sta te wachten dan denk ik sjongejonge

(FRANK) Dit is leuk, ik dacht altijd dat ik super rechts was, maar als ik dit zo hoor is dat echt niet zo. Maar het is een mening, dat mag.

(RIA) Nou, die dames zijn steeds hoger opgeleid dus dat wordt steeds minder

(CHRIS) De steden zijn steeds meer multicultureel, Den Haag/ Utrecht die zijn hartstikke cultureel, als je naar de buiten steden gaat daar niet.

(RIA) Jullie moeten eens meegaan naar de Hoge School In Holland, daar zitten heel veel Marokkaanse en Turkse vrouwen. Jij zit op de Erasmus, dus jij weet dat er veel buitenlandse dames zijn.

(RENE) Dus jij weet nu al dat de 3e generatie buitenlanders minder kinderen neemt?

(CHRIS) Die cijfers zijn er al. Het is wetenschappelijk onderbouwd. De reden waarom grote gezinnen noodzakelijk waren, was de sociale zekerheid. Maar dat is nu niet meer zo.

(INTERVIEWER) Een volkse stijl. Het gebruiken van anekdotes, krachtige termen. Vindt u dit meer horen bij Emile Roemer of bij Geert Wilders?

(IRMA) Dat vind ik Wilders.

(FRANK) Ja, omdat hij jou aanspreekt. Maar als je bij de andere kant zit, dan zeggen zij Roemer

(IRMA) Het gaat nu toch om ons.

(CHRIS) maar de one liners en de voorbeelden, het kort en krachtig benoemen, dat is echt Wilders.

(RIA) Ja, duidelijk Wilders.

(INTERVIEWER) De allerlaatste, charisma

(FRANK) Nou, geen Wilders

(RIA) Dat is duidelijk Roemer, daar haalt hij de peilingen mee. Daarom zijn zijn peilingen zo goed.

(WILLEM) Nou, Wilders heeft wel charisma hoor. Wilders is in de eerste plaats een veel betere politicus dan Roemer.

(IRMA) Ik denk Roemer heeft het voor een hoop mensen wel. Het gaat om nu.

(WILLEM) Ik denk dat Jan Marijnissen het meeste charisma had.

(RIA) Ja, ome Jan had dat heel erg.

(RENE) Ik vind ze eigenlijk allebei niet zo charismatisch.

(INTERVIEWER) Heeft Marijnissen meer charisma als Wilders?

(FRANK) Ja, die zou ik wel als mijn buurman willen hebben en Geert niet.

(IRMA) Heb je wel veel beveiliging.

(RIA) Maar Geert Wilders heeft voor een hoop mensen ook wel charisma, dat is wel degelijk zo. Anders zou je het hem ook niet zo ver brengen.

(WILLEM) Andere van der Louw had veel charisma. Dat heeft Den Uijl toen fout gedaan. Hij gaf de hamer aan Kok, terwijl hij hem aan van der Louw had moeten geven. Dat heeft Andre een hoop gedaan.

(RIA) Andre van der Louw was een van de kabouters van de jaren 60.

(IRMA) Maar goed, shoot.

(CHRIS) Dat was de laatste

(INTERVIEWER) Ja, dat was de laatste, dan ga ik hem nu stop zetten.

3. Focusgroep 3 – PVV-aanhangers

(INTERVIEWER) Nou ik zal me even voorstellen eerst. Ik ben Anne-Marie de Groot en studeer de Master Media en Journalistiek aan de Erasmus. En daarvoor schrijf ik nu mijn scriptie over populisme als communicatiestijl. En ik kijk in het onderzoek welke kenmerken aan de politieke leiders Emile Roemer en Geert Wilders worden toegekend. En centraal in het onderzoek staan enkele fragmenten waarbij toespraken van beide leiders worden getoond. En in het onderzoek wordt een discussie tussen de respondenten gestimuleerd. En straks zullen er wat fragmenten te zien zijn, maar daarvoor zal ik eerst wat vragen stellen over het stemgedrag en dan zullen we de fragmenten bespreken en daarna een conclusie maken. Nu wil ik u eerst vragen om uzelf voor te stellen, dan maken we een rondje en of u daarbij uw naam, leeftijd en woonplaats zou kunnen noemen. En dan op welke partij u stemt met de landelijke politicus en welke politicus en waarom die partij en waarom die politicus.

(PETER) En is dat in het nu of in de toekomst?

(INTERVIEWER) Waar u de laatste keer op heeft gestemd.

(KAREL) Ok, Landelijk heb ik op de VVD gestemd.

(TINEKE) Je naam enzo...

(KAREL) Karel, 70 jaar en ik woon in Rotterdam. De laatste keer heb ik landelijk op de VVD gestemd en regionaal op de Leefbaar Rotterdam. En was er nou nog een deel van je vraag? Wat ik van plan ben te stemmen?

(INTERVIEWER) Nou als u het zo stelt, ben ik wel heel benieuwd. Is dat zo veranderd?

(KAREL) Nou daar heb ik mijn ernstige twijfels over. Maar in ieder geval niet SP, Groen Links of PvdA.

(INTERVIEWER) Ok

(KAREL) Maar dan heb ik het alleen over de landelijke politiek. Anders is het een simpele

zaak natuurlijk

(Interviewer) Waarom heeft u afgelopen keer op de VVD gestemd?

(KAREL) Omdat die toen het dichtste bij leefbaar Rotterdam stonden.

(INTERVIEWER) U legt de nadruk op toen... Is dat nu anders?

(KAREL) Als ik nu naar de praktijk kijk, heb ik grote bedenkingen bij de VVD, niet alleen hier in de deelgemeente want daar zijn die bedenkingen erg groot, maar landelijk is het zo dat ze toch een beetje CDA achtig karakter beginnen te tonen, een beetje links achtig, een beetje rechts achtig. Nou blijkt dat inherent te zijn aan als je bestuurt, dan moet je wel. Maar, ik vind dat ze te veel van hun principes opgeven.

(INTERVIEWER) Ok

(KAREL) En dat ze in feite aan verkapt populisme doen.

(INTERVIEWER) En wat verstaat u daaronder verkapt populisme?

(KAREL) Nou kijk Wilders, dat is overduidelijk, Die gooit stenen in de vijver en dan kijkt hij hoe ver de kringetjes komen en dan staat hij aan de kant te lachen. Rutte doet in feite hetzelfde, maar die lacht altijd. Die bedenkt iets wat heel ernstig is met een smile alsof het allemaal wel meevalt en niet zo zwaar weegt en kom op laten we erbij blijven lachen, dat is ook een vorm van populisme. Dat is namelijk schijn rust brengen.

(PETER) Kolijn

(KAREL) Alleen bij Kolijn was het jij hebt een chagrijnige smoel

(INTERVIEWER) Ok

(TINEKE) Ik ben Tineke, 44 jaar, en ik heb de vorige keer op Wilders gestemd en dat was hoofdzakelijk omdat ik de PvdA niet aan de macht wilde hebben. Maar ik twijfelde tussen de VVD en Wilders. Maar omdat de VVD toch hun stemmen wel hadden, heb ik daarom voor Wilders gekozen eigenlijk. Omdat hij toch ook wel vrij dicht bij Leefbaar ligt ook al hebben wij daar aardige verschillen in. Omdat hij toch wel veel meer links is, dan Leefbaar dat is en

daarom zat ik te twijfelen aan de VVD. Maar juist doordat anders de PvdA misschien in de meerderheid zou komen, als je je stem bij de VVD onderbrengt, dus daarom besloot ik het bij Wilders te doen, vandaar.

(BEN) Ben, 50 jaar, ik heb landelijk VVD gestemd en ik heb de VVD gestemd omdat ik in principe al heel mijn leven, zolang ik mag stemmen, op de VVD stem. Ik ben, ik was ondernemer en de VVD deed altijd het meest voor ondernemers. Ik ben een keer vreemd gegaan en dat is PVV geweest. En voor de rest heb ik altijd VVD gestemd omdat dat die deed voor mij het meeste.

(INTERVIEWER) Waar kwam die ene keer PVV gedaan?

(BEN) Ja.. waarom heb ik die ene keer PVV gestemd. Hij sprak me wel aan, toen. Hij sprak me toen wel aan, omdat hij hoe hij het vertelde, ik dacht zo kan het ook, duidelijk, maar toen ik me er wat meer in ging verdiepen was het een misstapje en toen is het weer VVD geworden.

(PETER) Ik ben Peter, 51, ik heb voor de gemeente op Leefbaar gestemd, dat is duidelijk. Landelijk heb ik niet gestemd omdat ik me in geen enkele partij in voldoende mate kon vinden. Ik ben op zoek naar een partij wat leefbaar wel is, stevig is, stevig in de aanpak. mensen vertelt wat ze moeten doen, maar tegelijkertijd ook een vernieuwing in de maatschappij wil of in het land of in de stad. En die is er eigenlijk niet aan de kant. Dat is voor meer geld in het onderwijs, waarvan ik denk dat het heel belangrijk is en ook meer gebeurt. Je merkt het nu dat drie jaar na de laatste verkiezingen, of wat is het twee jaar. Dat al die punten die toen hadden moeten spelen als structurele vernieuwingen, van waar gaan we met Nederland naar toe dat die nu opeens een punt zijn. Dat speelde een rol, er was niet echt een partij waar ik achter stond, dus ik heb niet gestemd.

(INTERVIEWER) Welke partij zou er het dichtst bij liggen?

(PETER) Nou ik ben heel benieuwd wat er uit Hero Brinkman gaat komen, als hij met een partij gaat komen. dan enk ik dat dat een hele grote zou kunnen zijn, precies die dingen die ik tegen de partij heb. Het monopolistische, een man die leiding geeft, het niet democratische, de transparantie wat betreft de financiering, waarvan ik denk dat het voor een heel groot gedeelte uit lobby gelden komt. Want dat staat mij per definitie tegen. Ik ben een democraat en ben voor openheid en niet voor achterkamertjes. En daarbij het bevalt me ook niet helemaal wat er zit aan kandidaten, dat spreekt me ook niet echt aan.

(INTERVIEWER) Dan zal ik het eerste fragment starten en dan zou ik graag daarna horen wat u heeft gezien en wat de sterke en wat de zwakke kanten zijn in dit fragment.

Fragment 1 Wilders wordt getoond

(KAREL) Dat is een oud stuk klopt dat?

(INTERVIEWER) Ja, 2009.

(INTERVIEWER) Kunt u aangeven wat u heeft gezien en wat u sterk en zwak vond?

(BEN) De sterke kant is dat hij naar de meeste mensen toe, hij pakt ze op wat zwakkere punten, wat de meesten tekort komen, denken te kort te komen en dan de schuld te geven aan de mensen die hij niet naar binnen wilt halen zeg maar. Hij probeert je op je ziel te pakken. Hij probeert zo stemmen te winnen van de zwakkeren in de samenleving denk ik.

(PETER) Ik vind het waanzinnig knap zo'n speech en ik weet ook dat dit soort speechen dat geef je en dat zeg je. Want als je het weerlegt, blijkt het allemaal niet waar te zijn. Je speelt in op een algemeen onvrede dat mensen hebben en dat gooi je allemaal op een hoop, buitenlanders, belastingen. kabinet, Rutte, PvdA. En dat alles is de schuld van de onvrede van de mensen. En je benoemt alle onvrede van de mensen, ja dat heb ik ook. Ik betaal ook te veel belasting, ja. En dat is een hele geraffineerde stijlfiguur om populisme, of populisme zoals jij dat wilt noemen en het is een stijlfiguur, net als hyperfolie moet je dat zien. Het is heel knap, een goed stuk tekst.

(KAREL) Laten we beginnen met het sterke, dat is het begin van het betoog. Daar pakt hij eigenlijk wat de meerderheid van de Nederlanders al voelden, waar Pim Fortuyn als eerste aan appelleerde. Want hij kopieert, want ik heb het wel eens naast elkaar gelegd, een stuk van Pim Fortuyn, dat kopieert hij vervolgens komt de echte Wilders. Dan komt hij met een rekensom van miljard, die hij niet onderbouwd. Die achteraf ook onwaar blijkt te zijn en dan komt hij met iets, dat ik zeg dat kun je niet serieus nemen, met allemaal stoppen op je 65e, allemaal een zeilboot. Dan neigt hij, hoewel ik het niet met het nationaal socialisme wil vergelijken, iedereen krijgt een auto dat heet Volkswagen. Dat is een stuk tekst van Rummels. De meest geraffineerde tekstschrijver van politici die er ooit is geweest. Dat is ook de reden dat zijn boeken nog steeds niet mogen worden verkocht. Dit zit zo knap in elkaar wat Rummels voor elkaar heeft gekregen. Het begint hier ook goed met een appel, dan heeft

hij de mensen te pakken, die zijn dan al verdoofd en dan hooit hij de stenen in de vijver die nergens op gebaseerd zijn en die ook helemaal niet kunnen. Want als iedereen op zijn vijftigste stopt en je dan zou uitrekenen want die mensen daarvoor moeten verdienen, dat kan gewoon niet. Maar dan staan die mensen open, is hun zeef weg, filteren dus niet meer wat hij zegt. Dan zeggen ze ja ja nou dat kennen we van alle dictators.

(INTERVIEWER) Is dat laatste dan wat hij doet, zorgt dat ervoor dat mensen wel of niet op hem stemmen?

(KAREL) Een gedeelte zal nooit op hem stemmen en een ander gedeelte zal voor hem door het vuur gaan. Hij trekt in feite mensen uit elkaar. En omdat dat op twee velden speelt. Het eerste is het veld waar met name Leefbaar Rotterdam op zit en dat andere veld is vooral populisme, allemaal een zeilboot geven en al die dingen. Dat is het hele punt en ik erger me hoe langer, hoe meer aan Wilders. Want je ziet hoe vaak ze proberen om met Pim geassocieerd te willen worden, zoals ze voor een beeld van Pim Fortuyn te staan. ze proberen namelijk, sinds een jaar probeert hij namelijk ook uitspraken van Pim Fortuyn te gebruiken. Daar moet hij met zijn tengels van afblijven, dan wordt ik giftig. Want hij kan nog niet in de schaduw van Pim Fortuyn, qua intellect.

(PETER) Ja. Iedereen leest ook de koppen, niemand leest de rectificatie op pagina . Maar iedereen heeft de koppen gezien.

(INTERVIEWER) We gaan dan nu naar een ander stuk kijken.

Fragment 2 Wilders wordt getoond.

(PETER) Het is een sterk verhaal

(TINEKE) IJzersterk verhaal

(PETER) Het verhaal zit gewoon verschrikkelijk goed in elkaar. En natuurlijk willen de mensen dat de ouderen het beter krijgen en natuurlijk vinden de mensen de gevangenis en de luxe. Koppel het en je krijgt er een issue van en geef het de schuld aan iedereen, het hele rijtje. En met name dat laatste stukje, daar roept hij echt op tot een dictator. De oppositie het bos in en dan nemen we het wel over.

(KAREL) Ja, in de auto en de sleutel erop gooien. Maar ja het verhaal van de ziekenhuizen,

verzorgingstehuizen, verpleeghuizen dat staat letterlijk in de puinhopen van paars

(TINEKE) En in onze verkiezingen.

(KAREL) Ja, maar wij zijn ook de erfgenamen. En wij hebben het hier ook gewoon tien jaar lang, zonder enige inhoudelijke interne discussie kunnen houden. Als je dat vergelijkt met de anderen, daar hoor je nooit iemand anders. De consistentie binnen een partij, als je een uitspraak, niet van hem, maar van gevestigde partijen, neem de VVD, hoe die zwalkt in tien jaar. En dan zie je Leefbaar Rotterdam, of dat nou op de Coolsingel is of op de deelgemeente, rechte lijn innemen in hun standpunten. Daarom hebben ze ook gloeiend de pest aan ons, ze kunnen ons nooit pakken van vorig jaar zei je dat. Nee, dit is wat we zeggen, daar staan we voor, dat is onderbouwd. Dat wordt alleen maar opgerookt door tien jaar ervaring die dit besturen, want je pikt steeds dingen op, je toetst ze steeds. En daardoor worden we in feite steeds sterker. En ik zie wat dat betreft de toekomst heel zonnig tegemoet. Want als wij landelijk zouden gaan, er is een poging geweest en die is mislukt, maar als we landelijk zouden gaan en we zouden zijn verhaal tegen die van hem zetten denk ik dat we minstens 50 % van zijn stemmen weghalen, landelijk.

(INTERVIEWER) En waar komt dat dan door?

(KAREL) Nou, dat is een discussie daar kan ik nog uren lang over vertellen

(TINEKE) Niet te lang hoor!

(PETER) Als je het bij Leefbaar meemaakt, het zijn allemaal mensen die een hart hebben voor de stad, het gaat ze ook om de stad. En ook omdat het om de stad gaat, kunnen ze de passie laten zien en hij draagt een stuk voor waarop hij voor de spiegel vier keer heb staan oefenen. Dat is een ander verhaal. Kijk nou is dit een algemeen beschouwingen of zo, dan gebruikt hij wel andere technieken. Dan is hij wel wat sterker hoor, hij is natuurlijk wel een vakman. Hij weet wel dondersgoed wat hij doet en hoe hij mensen voor hem moet winnen. In dat opzicht een harde domper voor Nederland om te kraken. Maar wat hij hier zegt over de verzorging, over twee weken is hij daarmee akkoord. Dat is ook, ja

(BEN) Pensioenleeftijd, was hij ook twee dagen na de verkiezingen om. Het gaat hem niet om de inhoud, maar om de positie en macht die hij creëert.

(TINEKE) Ik vind wel dat hij de inhoud heel scherp zegt, met de coalitie zijn er altijd dingen

die je moet inleveren.

(PETER) Ja, er zijn altijd dingen. Dat is wel heel duidelijk. Maar ik ben heel benieuwd wat er uitkomt, dat er wat moet veranderen is duidelijk. Maar ik ben wel heel benieuwd of dat wat te maken heeft met structurele hervormingen. Neem bijvoorbeeld de hypotheekaf trek, wat al jaren een taboe is, maar wat eigenlijk een heel raar systeem is, zeker waardoor in Nederland bijna allemaal een hypotheek schuld hebben die hoger is dan de waarde van het huis, waardoor je heel kwetsbaar wordt en dat is een gevolg van de hypotheek rente aftrek. En op het moment dat je een hoger salaris verdient, dan mag je een hoger bedrag aftrekken. Dus ik heb al vijftien jaar geleden gezegd dat als je nou je hypotheek rente aftrek niet over de top van je salaris aftrekt maar van daaronder, dan heeft iedereen hetzelfde bedrag en dan heb je mensen die duurdere huizen hebben, dan kom je ook in andere schalen terecht. Dat is veel reeeler en eerlijker. En als je het op die manier brengt dan denk ik dat heel Nederland denkt daar heb ik niet zo'n moeite mee. Het is natuurlijk jaren een soort taboe geweest en dat is heel vreemd. Je ziet nu dat dat de laatste zes maanden opeens begint te veranderen. Dat er nu wat donkere wolken beginnen aan te komen en dat zie je met economen. Er zitten veel te veel economen in het bestuur. Dat zie je als je naar de wereld draait door kijkt, met vier economen aan tafel. Dat is net alsof je naar Voetbal International zit te kijken. we hebben het mooiste voetbal gespeeld. Dus het is geen wetenschap, het is wel een wetenschap, maar je moet ook de factoren wat meer herkennen in de economie. En dat het op het moment wanneer iedereen begint te roepen dat het allemaal slecht gaat, allemaal besluiten het geld in hun zak te houden en dan denken misschien wordt het volgend jaar nog minder, dan heb ik een zakcentje, En zo werkt het. Dat is het grote verschil met Duitsland, dat gaat niet dat daar zo veel meer productie is, maar dat de mensen positiever zijn. Nederland wordt vaak de put in gepraat en als je allemaal maar geld weg gaat halen. Als je geen geld aan wegen uitgeeft, dan heb je ook geen wegenbouwers die belasting betalen en nu in de WW zitten. Je trekt allemaal verschijnselen aan die je makkelijk kunt omdraaien. Dus in die zin, wat ik ook zei, er was twee drie jaar geleden niet echt een partij die die kant opging. En daarnaast vind ik ook dat als je in Nederland woont, mensen ook de kans moeten hebben om mee te doen.

(PETER) En zeker ook als je in Rotterdam woont en iedereen moet aanspreken en dat doe ik ook, overal waar ik kom, dat iedereen met de hakken uit het zand moet. En dat je blij mag zijn dat je er mag wonen, dat je trots mag zijn. En overal waar ik kom dat duidelijk probeer te maken. En ik moet eerlijk zeggen dat ook bij allochtone jongeren die ik vrij veel spreek of zie er dezelfde mentaliteit begint te heersen dan acht jaar geleden. Het is even slecht gegaan, maar het gaat nu zo veel beter. Want wat hij zegt met veel verpleegsters aan het bed. Het meerendeel van de verpleegsters is van allochtoonse afkomst. Dus hij kan wel zeggen

iedereen het land uit, maar dan is er niemand meer om in het verpleeghuis te werken.

(KAREL) Zo is ook die bus die naar het Westland is gegaan.

(BEN) Ja, die Luxe touringcar. echt erg

(KAREL) Daar heb ik drie met een hoofddoekje gezien en tien van ja dat zouden wel eens Afrikanen of Turken te zijn en de rest was het allemaal Hollanders.

(BEN) En dat zijn allemaal langdurig werkelozen. Daar heb ik niets op tegen, maar dan in zo'n luxe touringcar. Of het ze misschien wat lijkt. Zou dat wat voor u zijn mevrouw tomaten plukken?

(KAREL) Ik heb ook iemand horen zeggen dat het wel erg is voor die Oost Europeanen die zo hun werk kwijt raken.

(TINEKE) Ja, dat is natuurlijk zo. hihi

(INTERVIEWER) Wilders had het ook in zijn tekst over het volk voelt zich belazerd, de mensen zijn niet gek.

(TINEKE) Ja, kijk je mag eens in de vier jaar een kruisje zetten en dat is heel de rol in de democratie. En het is altijd zo dat een partij niet 100% aan je eisen voldoet dus dat betekent automatisch dat je stemt voor dingen waar je niet mee eens bent. En ik zie ook niet dat het in referenda beter zou gaan, maar democratie is natuurlijk de minst slechte vorm, maar in feite. Kijk wat je nu ziet, met zn zessen zitten ze in een hok te vergaderen. Maar wat je ook ziet dat er allemaal unieke manieren zijn, zoals de IJslandse manier waarop de grondwet is vastgesteld. Crowdsourcing idee, ik denk dat er in Nederland heel veel ideeën leven om het beter te maken en die nergens kwijt kunnen. Het is totaal de oude politiek. Dit is wat er nu gebeurt. Duidelijk zo de oude politiek.

(KAREL) Ja.

(INTERVIEWER) En wat zou dan die nieuwe politiek moeten zijn?

(PETER) Nou, hoe ze het in IJsland gedaan hebben. Mensen die ze in vergadering hebben gezet, die hebben de grondwet gemaakt. Ideeën werden gegeven en die werden dat weer

uitgezet en weer uitgezet en wat je daar van vindt. Daar is wat breiwerk van ontstaan.

(KAREL) Net zoals in Frankrijk. Frankrijk is ontzettend democratisch, al heeft de respondent meer macht dan de respondent van de Verenigde Staten. Dat kan alleen maar door die balans die daar zit. Want de president van een departement die is in feite voor procent oppermachtig. Hij komt alleen maar in Parijs als hij zijn begroting niet dicht krijgt. Het is daar het heel lokaal bestuur. Hier heb je een partij oprichting, krijg je van die mailtjes. Als je ziet hoor het hier gaat, ik ken die mensen, maar die heeft hier ook in regio Zuid Holland, die proberen weer een handeltje op poten te zetten.

(TINEKE) Lokaal niet

(KAREL) Echt lokaal bestuur kun je goed vinden in Frankrijk, waarbij de basis is de stad of een landstreek. Die kent zn eigen omstandigheden het beste en komt in een soort ja, crowdsourcing tot een oplossing en met die oplossing gaan ze naar aansluitende gebieden en dat is dan een departement. Er zijn departementen die niet groter zijn dan Rotterdam. Maar er zijn departementen die heel groot zijn, neem Parijs, 10 miljoen mensen.

(PETER) Als ik aan Europa denk dan denk ik, te vergelijken met zo'n departement, dat Rotterdam en Antwerpen bij elkaar horen bijvoorbeeld. Maar dat grenzengevoel, in feite ben ik echt heel erg voor Europa en voor Rotterdam en tegen Nederland. Dat is ook echt zo, ik voel me Rotterdammer en Europeaan, veel meer dan dat ik me Nederlander voel. Ik heb ook niks met delen van Staphorst, de Achterhoek en Twente, maar ik vind het ook prima als dat hun eigen regio vormt. Dan mogen ze daar bepalen of ze euthanasie en abortus willen. Dan bemoeien ze zich niet met ons daarheen. Als wij 's zondags de winkels open willen, hoeven zij dat niet.

(TINEKE) Dan gaan ze gewoon weer daarheen.

(PETER) Maar snap je, dat heeft meer met een belang te maken. Dan kun je Rotterdam ook, ik heb het laatste voor de gein geroepen, Rotterdam uit de Euro en dan eigen obligaties. Ik denk dat daar vanuit China heel veel belang voor is, misschien nog wel meer dan voor Nederland. Kijk dan geven we onze eigen obligaties uit, maar dan wel met Antwerpen en dan misschien wel met Schiphol. Maar je hebt gezamenlijke belangen. En aan de andere kant, Maastricht, Luik, Aken is ook een zone, maar ligt in drie landen, maar ligt in een gebied. En dat vind ik altijd zo grappig als je bij Google Maps kijkt, dan zijn de grenzen weg.

(TINEKE) Hij kijkt dan wel steeds op Google maps, naar de plaatjes zonder grenzen. Fijn dat je je paspoort niet meer hoeft te laten zien he.

(KAREL) Nou als Frankrijk zijn zin krijgt, komen er gewoon weer paspoorten.

(TINEKE) Lijkt me slim. Daar ben ik ook voor.

(KAREL) Ze doen het al, neem nou die tol wegeen die liggen aan de rand van de stad meestal zo'n kilometer voor en achter en wat gebeurt er nou overal staan er camera's met agenten erachter en die kijken niet of jij je riem niet om hebt, nee wat zit er in die auto, wat voor soort mensen zitten er in die auto. Dan kom je bij de payage, oftewel zo'n tolpoortje en dan worden er bepaalde auto's uitgehaald en die worden echt helemaal leeg geraapt wat er allemaal inzit. En dat is hoofdzakelijk drug, waar ze achteraan zitten. Maar, in feite hebben ze die slagbomen bij de grens, maar die hebben ze elektronisch gemaakt. Je hoeft niet meer in een rijtje te staan dat je je paspoort laat zien en een man knikt dat je mag doorrijden. Nee, het ze pikken er heel selectief mensen uit. Ze hebben ook lijsten, want ik heb natuurlijk toen er ongeluk was gebeurd, in die tijd met een agent staan praten. Ze hebben lijsten van kentekens. Nederland voert de lijst aan, met kentekens van mensen waarvan ze zware verdenkingen hebben dat dat drugsdealers zijn. Wat ze naar Marokko vanuit Rotterdam brengen.

(PETER) Ja, laten we eerlijk zijn het is gewoon een export product.

(KAREL) Ja, handel is handel.

(BEN) Het is natuurlijk raar dat we een gedogen beleid hadden

(TINEKE) Dat zijn gewoon dingen die moet je vrij geven, moet je dan eens zie hoe goed dat is voor de belastingen.

(BEN) Je houdt zo de handel in stand om het illegaal te houden. Gewoon open gooien. In een openbaar perk, kan iedereen zo veel nemen wat hij wilt en is gelijk de handel weg.

(TINEKE) Wel dat er een leeftijdsgrens blijft. Ja, maar wel dat je voorkomt dat je het uit de achterdeuren haalt en dan is gelijk het begrotingstekort opgelost.

(PETER) De coffyshops betalen wel elke drie maanden hun belasting

(TINEKE) Ja, maar je weet niet waarover.

(PETER) Ja, wat ze inkopen, ja dat weet de staat niet. Maar de belastingdienst heeft geen moraal.

(KAREL) Stel je eens voor dat dit pakje sigaretten dat dit ook marihuana bevat en daar zou accijns opkomen, dan zou ik dat gewoon in de staatskas vloeien. Je was opeens van de hele criminaliteit af.

(TINEKE) Alleen de criminaliteit omtrent de harddrugs die hou je dan

(BEN) Je kunt het wel beter nagaan. De coffeeshops weten wat ze mogen verkopen, als ze dan toch coke bijvoorbeeld verkopen, dan moet je daar hard op ingrijpen. Dan heb je ook gelijk een middel, waar het gebeurt, wie het doet en waar het vandaan komt.

(PETER) Wat hij inkoopt, mag hij het niet aftrekken. Maar als hij dat wel mag, dan koopt hij het echt niet meer zwart van een vreemde.

(TINEKE) Nou, klaar het begrotingstekort opgelost

(PETER) Dit is natuurlijk een jaren lange discussie en laat de domheid zien en simpelheid in gedachten.

(KAREL) Sørenson heeft een paar jaar daar geleden een vlammend betoog over gehouden.

(TINEKE) Wij hebben dat voorgesteld, dat we gewoon een proeftuintje maken. Voor de apotheker is het al verkrijgbaar, maar breidt het gewoon uit. We hebben zat kwekerijen daar bij het Kralingse bos. Maar ook gewoon voor die tuinders gewoon in het Westland is dat een mooie handel.

(KAREL) Voor de B Driehoek, maar dat wil onze wethouder nooit meer.

(INTERVIEWER) Dan gaan we naar het fragment, het heet ook een ander Nederland. Een fragment van Emile Roemer.

Fragment 3 Roemer wordt gestart en direct daarna Fragment 4 van Roemer

(PETER) Ja weet je, ik ben het inhoudelijk met hem eens over het eerste stuk over het onderwijs het is alleen niet altijd per definitie het SP verhaal denk ik. Ik denk ook dat we af moeten van links rechts koppelen aan progressief, conservatief. Die verhoudingen zijn er helemaal niet meer. Ook hij wil vasthouden aan een maatschappij zoals die was met verborgen rechten. Ik kan het me ook heel goed voorstellen dat hij de ouderen generatie mee aanspreekt. Want dat jobhoppen, voor de jeugd is het heel normaal dat ze voor hun dertigste drie of vier banen hebben gehad, dat is helemaal niet zo gek. Er zijn geen banen meer voor het leven, maar de mensen die dat wel altijd gedacht hebben, die die zal hij hier erg mee aan spreken, oude socialisten.

(KAREL) Ja eigenlijk gebruikt hij dezelfde argumenten die Drees en later ook Den Uyl ook gebruikten. Want hij haalt de jaren tachtig aan. Dat was toen Nederland praktisch failliet was en er een plan was gemaakt om Nederland er weer boven op te helpen. Maar die hield ook vast en ook zijn electoraat. En dan komt er een crisissituatie en dan moet er iemand komen die gaat ja reorganiseren zou je in een bedrijf zeggen. Maar het is in feite al, je zei het al, conservatief. daarom heeft hij succes en daarom trekt hij ook de meeste mensen van de PvdA toe, het zijn de oude PvdA geluiden die hij in een iets ander jasje stopt, maar inhoudelijk is het hetzelfde, conservatisme. Houden wat je hebt. Ze moeten met hun poten van m'n spullen afblijven, van m'n salaris hoe je het ook wil noemen.

(BEN) Ja, met de oude generatie dat zijn mensen die hadden een baan die dachten dat is voor het leven. Bij Shell was dat echt zo, dat waren mensen

(TINEKE) Of bij de gemeente

(BEN) Ja, bij de gemeente ook. Dat is een oudere generatie. De jeugd denkt niet meer dat als ze ergens gaan werken, ze daar hun pensioen halen.

(TINEKE) Ze moet er niet aan denken, haha

(INTERVIEWER) haha

(KAREL) Ja dit is ook oude vakbondstaal

(INTERVIEWER) Hij maakt ook de vergelijking met de Titanic, met de elite..

(PETER) Dat ja, dat is natuurlijk een aanval op de VVD, dat is ook wel logisch, dat is verkiezingsretoriek. Daar heeft hij ook gelijk in, dat spreekt natuurlijk aan. En dat is ook een vorm van populisme om dat te roepen. Het zijn de rijken die het kapitaal wat het, waar die natuurlijk wel gelijk in heeft. Met de er jaren is natuurlijk een andere stroming geweest, los van Lubbers, met het liberalisme waar we nu de vruchten van plukken. En ook dat is niet goed. Er is nooit na de val van het communisme in had er een discussie moeten komen van ok, de koude oorlog is gewonnen zeg maar. En nu gaan we kijken. Het is niet zo dat het ene systeem helemaal slecht is en het andere systeem dus helemaal gelijk is, zo werkt het niet. Op de vrije markt economie moeten komen en zeker in de regulering, is dat totaal vrijgegeven waardoor we opeens 30 miljard in een bank moeten steken, dan moet het opeens wel.

(KAREL) Bij Buitenhof was pas een hoogleraar en die had een geweldige oneliner, die zei De Nederlandse banken zouden een bedrijf dat net zo gefinancierd was als de banken, nooit krediet even.

(BEN) Dat is een hele goede

(KAREL) Het eigen vermogen, het spaargeld van mensen beschouwen ze als eigen vermogen en als het fout gaat, dan kloppen ze aan bij de minister van Financien. Van ja, ik kom een paar miljard, of we komen tientallen miljarden tekort.

(TINEKE) Ja

(KAREL) Maar ja, dat is een ander onderwerp. Het gaat om Roemer en Wilders

(INTERVIEWER) Dan wil ik enkele kenmerken benoemen en in hoeverre u deze Roemer en in hoeverre u deze aan Wilders zou toekennen? Als eerste anti elite, waaronder ook directe democratie en het verheerlijken van het volk.

(PETER) Ik denk dat ze allebei anti elite zijn in een bepaald opzicht. Maar dat Wilders er deel van uitmaakt en Roemer niet.

(TINEKE) Momenteel wel, misschien volgende week niet meer. dat stempel heeft hij wel in ieder geval.

(KAREL) Het feit is ik vind ze erg op elkaar lijken. Dat komt omdat ze allebei in het sociale traject hetzelfde verhaal vertellen en ja, het is gewoon proberen om in die vijver een grote hoeveelheid vissen te vangen die je kunt appelleren met een bepaald verhaal, dat doen ze allebei inhoudelijk praktisch hetzelfde. Dat is ook de reden dat ik nooit bang ben dat ze samen gaan regeren.

(INTERVIEWER) Hoe bedoelt u dat met hetzelfde?

(KAREL) Nou het behoudende waar we het straks over hadden, van houden wat er was, niet wat er is, maar wat er was. Dus met de oude verhalen van tientallen jaren, de oude PvdA verhalen die vertellen ze nu alle twee. Wilders doet precies hetzelfde als het gaat over het sociale terrein.

(PETER) Ze spelen allebei op dezelfde angst gevoelens in die leven onder de bevolking. En dat zijn met name angstgevoelens om te veranderen.

(INTERVIEWER) En het verheerlijken van het volk? Wie verheerlijkt het volk meer? Roemer of Wilders?

(KAREL) Nou mensen die zegmaar heel sterk op het volk richten en eigenlijk op de onderste lagen van het volk, beschouwen zij zichzelf als elite. Zij zijn de roerganger die vertellen wat de mensen moeten denken. Het denkvermogen van mensen is niet rechtsevenredig aan hun banksaldo, misschien wel omgekeerd.

(INTERVIEWER) Maar toch wordt er wel eens gezegd, wij zijn het volk, wij spreken namens het volk...?

(BEN) Ja, Napoleon he.

(TINEKE) Bij Wilders ligt de nadruk natuurlijk altijd op Henk en Ingrid, die heeft natuurlijk in dat opzicht spreekt hij de mensen meer aan dan de mensen van de SP. Want dat communistische zit er toch een beetje in. Een hoop mensen zien dat niet, maar het is er wel bij de SP. Het is meer een WIJ gevoel wat daar is, bij Wilders heerst meer een IK gevoel, ieder voor zich.

(KAREL) De opbouw van de partij is bij beiden gelijk. Het is een piramide waarbij die top aap op de rots zit en bevelen naar beneden uitdeelt. De een heeft helemaal geen leden en de

ander heeft stemlozen leden. Het is echt niet zo dat er een democratische structuur in die twee partijen zit. Er is een incident met twee leden geweest bij de SP, hetzelfde als Brinkman bij nu, die begon te kraaien. Zij hebben dat daar ook gedaan, zij probeerden van binnenuit veranderingen. Dat hebben beiden geprobeerd. De een is er uit gestapt en de andere daar hoor ik niets meer van. Zij gaven aan dat het geen democratische partij is. Dat is ook een overeenkomst. Dus niet alleen het politieke programma, maar ook in de partijstructuur.

(BEN) Het partijcongres van de SP is ook totaal anders dan een congres van een CDA en VVD, waar zaken aangenomen worden. Daar is het gewoon dat de lijn al is uitgezet.

(INTERVIEWER) Complexe problemen, eenvoudig zeggen op te lossen.

(PETER) Ja, daar is Wilders een meester in. Neem het slechtste voorbeeld van verpleeghuizen en het luxe voorbeeld van gevangenen en zet het op een lijn.

(INTERVIEWER) Doet hij dat meer dan Roemer?

(PETER) Ja, ik denk dat hij dat meer doet dan Roemer. Ik denk dat bij Wilders de polarisatie veel groter is.

(KAREL) Ja, Roemer heb ik nog nooit iets over allochtonen horen roepen

(PETER) nee, hoewel de SP de eerste partij is die het immigratieprobleem aan de orde heeft gesteld, dat was nog ver voor de VVD met Bolkenstein.

(TINEKE) De SP was toen ook nog maar een heel klein partijtje. Dat sloeg om in .

(INTERVIEWER) Dan de ene laatste, volkse stijl, een simpel taalgebruik...

(BEN) Dat doen ze ook allebei, Wilders wat sterker dan Roemer

(TINEKE) Ik vind Wilders in dat gewoon een kei, in het verzinnen van een bedrijfspoedel. Hij gebruikt humor en dat zie ik bij Roemer niet zo die humor erin. Hij maakt wel eens een grapje, maar ik denk als hij iets met humor presenteert het toch langer bij de mensen blijft hangen als dat je dat op de manier doet van Roemer, op een nettere manier eigenlijk probeert. Maar bij Wilders blijft het wat langer hangen.

(PETER) Ja al is die bedrijfsvoeddel ook niet door hem zelf verzonnen, dat is gewoon van tevoren bedacht.

(INTERVIEWER) Als laatste charisma...

(KAREL) Ja, nou dat hebben ze alle twee blijkt uit de peilingen

(PETER) Ja, dat blijkt steeds belangrijker te worden dat het meer om de uitstraling gaat dan wat je zegt. En dat zie je bij allebei. Van de fractieleiders zijn zij wel het meest charismatische denk ik. Hoe je dat definieert dat weet ik niet exact.

(TINEKE) Maar je ziet wel, sinds hij de SP leidt, zie je het alleen maar omhoog gaan. Dus het heeft wel zin om zeg maar een charismatisch figuur daar neer te zetten en hij heeft de opleiding van de SP lang genoeg doorlopen.

(PETER) Ja, hand in zijn zak, losjes staan. Gewoon achter een microfoon, geen blaadje gebruiken.

(TINEKE) Ja, hij heeft dat wel. Beter dan dat Cohen dat deed

(KAREL) Maar die voorgangster van Roemer deed het ook slecht, ja Agnes Kant die deed het ook slecht.

(BEN) Die daarvoor weer wel goed, hoe heette hij ook alweer?

(INTERVIEWER) Marijnissen

(PETER) Ja Marijnissen heeft het en Agnes Kant niet en het aantal ging naar beneden en met Roemer nu weer omhoog. Dus je ziet hoe belangrijk het is. Ik denk niet dat ze allebei wat verschillends zeggen. Agnes Kant komt wat houderiger over

(TINEKE) Een stukje gebrek aan emotie was het

(PETER) Die uitstraling is heel belangrijk, het zichzelf zijn. Is heel belangrijk.

(KAREL) Maar er bestaat nog een verschil. Dat is het verschil tussen een partij die in een stad opereert en denkt en hoe die het in Den Haag doet en ook de posities. Een CDA is

gewoon een plattelandspartij want in Rotterdam stemt er praktisch niemand op is het een heel klein fractietje. Maar al die boeren en tuinders, die zijn Ministers. En dat wringt in grote steden, niet alleen maar in Rotterdam, maar ook in Amsterdam. Die discussies over in Amsterdam plaatsvinden over de verslaafden, dan zie je dat er een hele andere PvdA aan het woord is.

(TINEKE) Die komt hier al steeds meer naar voren

(PETER) Ik denk nog meer dan Amsterdam. Amsterdam is altijd wat meer verspreid geweest, dat waren wat meer oppositiepartijen. De PvdA zit hier al zo lang. Het hele ambtenarenapparaat is, zelf het stond in de Volkskrant, dat het allemaal PvdA mensen waren.

(TINEKE) Ja, dat is wel zo

(PETER) in het onderwijs, de kunst daar zitten de onderlagen van de koninkrijkes en die zijn zo belangrijk.

(TINEKE) En dat hebben ze gewoon niet door

(BEN) Daar kom je nauwelijks door

(TINEKE) met je vragen of problemen die je tegenkomt in de samenleving, dat is een hoop gedoe om daar doorheen te prikken. Ze praten niet voor niets over de derde macht.

(PETER) De verwevenheid van alles, de onderlinge relaties, kennissen van elkaar. Als je een jaar lang 5% voorkeur hebt voor mensen van een bepaalde partij dan zit je na jaar op 90%.

(INTERVIEWER) Ik ga hem stop zetten. Heel erg bedankt.

(BEN) Ok.

4. Focusgroep 1 – SP-aanhangers

(INTERVIEWER) Er zullen dus geen namen worden genoemd in het stuk, maar ik typ het uit. Vandaar dat ik het opneem. De opname loopt nu.

(INTERVIEWER) Nou ik zal mezelf eerst voorstellen. Ik heet Anne-Marie de Groot en ik studeer Media en Journalistiek aan de Erasmus Universiteit. Ik doe onderzoek naar de kenmerken die worden toegekend aan de politieke leiders Emile Roemer en Geert Wilders. En centraal in het onderzoek zullen er enkele fragmenten staan waarbij uitspraken van beide leiders worden getoond. En voorafgaand aan de fragmenten wil ik jullie enkele inleidende vragen stellen en na ieder fragment zal ik ook vragen wat u heeft gezien wat u sterk vond of juist niet sterk vond. En vervolgens zal er dan besproken worden de verschillen tussen Emile Roemer en Geert Wilders.

(FRITS) Waarom heb je gekozen voor de PVV en SP?

(INTERVIEWER) Deze partijen liggen ver van elkaar vandaan, maar niet op alle punten zo ver. Dus nu vind ik het heel interessant om te kijken in hoeverre er verschillende of juist dezelfde kenmerken aan de leiders worden toegekend. Er wordt gekeken naar populisme als communicatie stijl.

(FRITS) Nou ik heb Marijnissen ooit horen zeggen dat als je een goede invulling geeft aan het woord populisme, dat betekent dat je volks bent, voor het volk. Maar het ligt wel een beetje gevoelig als je nu met een eendagsvlieg als Wilders wordt vergeleken. Dat is geen kritiek op jou, maar in de volksmond en vooral bij opinie makers.

(KIKI) Ja, maar als de wetenschap zo'n term gaat overnemen en ook gaat plakken op een partij dan wordt het beeld natuurlijk wel bevestigd. Met taal kun je natuurlijk ook een beeld in stand houden of creëren, dus daar moet je wel voor uitkijken denk ik.

(INTERVIEWER) Ja precies. Dat is juist het doel van mijn onderzoek, wat bestaat er en wat leeft er.

(KIKI) Nou dit leeft

(INTERVIEWER) Ja, dit komt straks in mijn onderzoek. Er is ook geen foute bedoeling. Vaak kan het ook zijn dat er verrassende resultaten zijn. Bijvoorbeeld dat andere partijen Roemer

ook heel charismatisch kunnen vinden. Ik wil juist naar de overeenkomsten en naar de verschillen kijken

(KIKI) Ja, maar het is meer omdat je een bepaalde term gebruikt

(INTERVIEWER) Ja, ik kan de term er ook uitlaten. Maar ik dacht zelf, ik heb er over nagedacht, zal ik de term eruit laten of niet. Maar ik wil niet dat als jullie straks mijn scriptie zien opeens het idee hebben, van als we dat hadden geweten, dat wil ik ook niet.

(KIKI) Ja, maar ik bedoel alleen maar dat het woord niet zomaar wordt overgenomen.

(DAPHNE) Laten we beginnen

(INTERVIEWER) Ik wil jullie vragen waarom jullie op de SP hebben gestemd en wat u van Emile Roemer vindt? En daar voorafgaand wat uw naam, leeftijd en woonplaats is.

(KIKI) Ik ben Kiki en ik ben 24 jaar en ik woon in Rotterdam. Ik ben lid geworden van de SP toen het ging over het Oost Europese grondwet, over de referendum daarover. Ik wilde toen sowieso politiek actief worden en de SP spreekt mij het meeste aan omdat zij een principiële partij zijn en dat vond ik eigenlijk heel belangrijk. Dat zij sterke principes hebben en opkomen voor de zwakkere in de samenleving en dat niet zo maar laten bepalen, dat ze zomaar een wethouder ergens neerzetten zoals de PvdA dat zou doen.

(DAPHNE) Nou, ik ben Daphne, ik ben 27 jaar en ik woon in Rotterdam. Ja, hoe kan ik dat het beste omschrijven. Voor mij is de SP de beste partij, want ik heb gekozen voor de SP omdat ik ook vind dat de SP de enige partij is die opkomt voor de minder bedeelden in de samenleving en dit uiteindelijk kan zorgen dat het voor iedereen beter wordt en niet alleen voor een bepaalde groep. Er zijn wel meerdere partijen die dit aanspreken, maar die spreken vooral 1 groep aan. Ik vind dat je ernaar moet streven dat iedereen het een stukje beter voor krijgt. En je wilt weten over Emile Roemer? Wat ik van Emile Roemer vind? Ik vind het een heel amabel persoon en ik vind dat hij heel oprecht is. Ik heb hem ook wel een aantal keren mogen ontmoeten, maar in het begin twijfelde ik nog wel een beetje of hij net zo als Marijnissen of hij wel zowel de gewone man, of ja, hoe zeg ik dit. Of hij wel iedereen zou aanspreken. Maar dat denk ik wel omdat hij echt oprecht is, dat hij echt meent wat hij zegt.

(INTERVIEWER) Waardoor twijfelde je aan wat Marijnissen dat wel zou hebben en dacht je eerst Roemer niet, maar dan nu toch blijkt te hebben...?

(DAPHNE) Ja, nou in het begin, ja. Dat kun je je misschien ook wel herinneren, was het net voor de verkiezingen en kon hij wel met de korte, leuke grapjes het verwoorden. Dat sprak natuurlijk een heel hoop mensen aan, iets wat Marijnissen misschien wel minder had. Maar, ik had zoiets juist van zit er wel genoeg inhoud in, maar ja dat heeft tijd nodig ook voor hem om te kunnen laten zien. En ik vind dat hij ook wel degelijk de dingen op een duidelijke manier weet te vertellen

(ROBBERT-JAN) Mijn naam is Robbert-Jan, ik ben 20 jaar en woon in Rotterdam. En de reden dat ik lid ben van de SP. Ik sluit me in eerste instantie aan mij de dames en het gaat mij eigenlijk meer om de ideologie. Ik denk dat andere partijen meer ideologie tegenover het pragmatische stellen en ik denk dat dat helemaal niet nodig is. En als je handelt vanuit je ideologie, nou ja goed. Van de meest andere partijen, dat lijkt een beetje hetzelfde te zijn. Dat ze gewoon een willekeurig ambtenaar daar neerzetten. PvdA, CDA, VVD, nou goed, ja ik zie daar niet zo veel verschil tussen wel in de opvattingen, maar niet in de uitvoer. Maar als je ideologie kunt combineren met pragmatiek. Ja, dat doen wij door onze acties en plekken waar we meebesturen, dan denk ik dat je die partij moet hebben. Daarom ben ik SP'er.

(INTERVIEWER) Kun je een voorbeeld geven? Van daarbij combineren we de ideologie en de praktijk?

(ROBBERT-JAN) Nou goed, ja nou niet op die manier. Er zijn zat voorbeelden te geven, maar ik denk niet dat ik direct een voorbeeld kan geven. Het gaat er om het financieel houdbaar te houden en ik denk dat mensen zich daarom zorgen maken bij de SP, ik heb nu even geen voorbeeld in mijn hoofd zitten. Maar dat hoeft niet. Het zit bij ons allemaal goed in elkaar en tenslotte kunnen we het programma uitvoeren zoals wij dat graag willen doen.

(INTERVIEWER) En wat vind je van Emile Roemer?

(ROBBERT-JAN) Nou, ja Emile Roemer, ik vind het een goede vent. Iemand die geschikt is omdat hij mensen kan verbinden. Niet alleen SP'ers zijn laaiend enthousiast over hem. Als kijkt welke meningen erover hem worden gegeven. Emile Roemer komt als meest, betrouwbare politicus uit de bus. Dat vind ik wel heel goed

(INTERVIEWER) Waar komt dat denk je door?

(ROBBERT-JAN) Het vertrouwen dat hij geeft als mens. Hij lijkt een warme persoonlijkheid.

Het lijkt me goed als je een consistent verhaal combineert met een amabel persoon.

(FRITS) Frits, 55. En ik woon in Barendrecht. Ik ben lid van de SP geworden nog niet zo lang geleden. De periode daarvoor was ik wel politiek actief, maar als journalist. Dan is het niet verstandig om uitgesproken lid te zijn van een politieke partij vanwege je werk. Van origine kom ik wel vanuit een heel rood nest, dus daar is het al begonnen zou je kunnen zeggen. Mijn ouders waren allebei van de PSP, dat zou je enigszins een voorloper kunnen noemen van de SP. Niet helemaal, maar als je het moet indelen. Waarom ik bij de SP heb aangesloten, dat is omdat ik vanuit mijn journalistieke werk meer en meer er achter kwam het failliet van de meeste politieke partijen kwam. Die waren niet in staat om de grootste problemen van dit moment en de toekomst aan te pakken. En bovendien en als ze het al proberen dan doen ze het niet met en voor de mensen en de SP is daar de uitzondering op. Dat is een partij die met 2 benen in de samenleving staat en probeert samen met mensen en meestal de meest kwetsbare mensen oplossingen te vinden. Andere partijen doen dat niet.

En Roemer, daar heb ik me nog niet, in tegenstelling tot de vorige sprekers, een afgerond oordeel over. Niet omdat ik de man niet aardig zou vinden, maar ondanks zijn, hij kan er zelf niets aan doen, is het succes hem een beetje komen aanwaaien. Wat nu gaande is in de peilingen is iets wat hij ook niet had verwacht, En het moment dat mensen van andere politieke partijen gaan zeggen wat een sympathieke man is dat, dan wordt ik al een beetje argwanend. Niet naar hem toe, maar het oordeel van die anderen. En ik zou zeggen daarvoor is hij nog tekort leider van de SP. Hij moet zichzelf verder nog bewijzen, ja niet voor mij, maar ook voor zichzelf. Bijvoorbeeld straks in de strijd met Samsom bijvoorbeeld. En ja het feit dat die anderen partijen hem zien als een authentiek iemand dan daarvan zei ik net dat geeft mij een zekere mate van achterdocht, maar tegelijkertijd is het wel zo dat daarbij wordt aangegeven dat die man heel dicht bij de kiezers staat, bij het volk, om het maar dramatisch te noemen. En dat moet je wel als leider zijn, als je dat niet hebt, dan ga je vroeg of laat wel de mist in.

(INTERVIEWER) Waarin uit Roemer dat? Dat hij zo dicht bij het volk staat? Waaraan kunt u dat opmerken

(FRITS) Nou aan zijn populisme. Daarmee bedoel ik het in het positieve zin van het woord, want ik vind populisme niet altijd een vloek, een schuttingwoord. Hij is in staat om de enorme complexe problemen die wij nu hebben, de Euro en Europa, om die op een zodanige simpele wijze uit te leggen dat dat voor vrijwel iedereen te begrijpen is. Ik denk dat dat al voor een deel zijn populariteit verklaart en het gevoel wat een hoop mensen hebben, dat die man ook staat voor wat hij zegt. En daar verklaar ik zijn succes uit en daarom vind ik het een

goede politicus. Net het feit dat in de peilingen wordt gehonoreerd aan de zetelwinst voor de SP, dat moet ik allemaal nog maar zien. Dat is met een hoop partijen in het verleden zo geweest en daar blijf weinig van over. Dus dat zou hij moeten zien waar te maken. En straks, hij heeft nu geroepen dat de SP zich niet helemaal aan de kant laat zetten in een kabinetsformatie, hij zal dan een taaie strijd moeten leveren met bijvoorbeeld het CDA moeten onderhandelen over een coalitie. Nou dan ben je je leven niet zeker, dat zijn hele sluwe bij het CDA. Met Verhagen zou ik niet graag om een tafel willen zitten, nou gaat die man weg maar dus ook daarin zou Roemer zich moeten bewijzen. Het overeind houden van het SP gedachtengoed, de strijdpunten van de SP.

(INTERVIEWER tegen KIKI) Zijn er nog punten die je zou willen toevoegen aan de meningen over Emile Roemer?

(KIKI) Nou ja, ik ben dus wel mening dat hij het heel goed doet enzo, dat is heel fijn, dat het een goede vent is. Maar het frustrert mij wel een beetje dat Agnes Kant gewoon dezelfde punten had, hetzelfde gedachtengoed eigenlijk. En ik gewoon mensen hoor zeggen in mijn omgeving, toen Agnes Kant nog leider was, nee nu stem ik geen SP meer, de partij is helemaal veranderd. Dan denk ik man lees het partijprogramma eens door, dat slaat echt helemaal nergens op. Dus volgens mij heeft dat meer te maken met een veranderende samenleving dat hij het zo goed doet, dan met zo veel andere dingen.

(INTERVIEWER) En zou het aan de persoon kunnen liggen?

(KIKI) Volgens mij maakt in deze samenleving, waarbij de politiek meer draait om de persoon, dan waar de partij voor staat. Voor m'n gevoel he, ik hoor wel eens mensen die dat tegen mij zeggen, dan denk ik je hebt duidelijk niet verdiept in de partij. Je hebt dus alleen maar gestemd, Jan Marijnissen, toffe vent. En volgens mij maar dat ligt dus meer aan de veranderende samenleving dat dat belangrijker is geworden en dat het niet zo is dat hij het nu opeens heel goed doet en Agnes Kant minder was, want Agnes Kant was ook heel goed. Maar in hoe het huidige politieke spel werkt en waarin ik niet helemaal, wat ik niet helemaal positief vind, daarin overleeft hij beter.

(INTERVIEWER) Hoe bedoel je je dat? Niet helemaal positief vind?

(KIKI) Dat ik het jammer vind dat iemand zoals Job Cohen of Agnes Kant, dat als je niet gewoon af en toe er een leuk iets uitgooit of dingen lekker kan brengen, of weet ik het wat. Dat mensen daarop stemmen en niet op je partijprogramma. Ik zeg wel eens voor de grap

dat iedereen die gaat stemmen, verplicht een test moet maken of ze weten wat erin staat. Dat slaat natuurlijk nergens op. Maar ik heb wel het gevoel dat mensen zich er niet helemaal in verdiepen. Vroeger ook niet, want je stemde PvdA omdat iedereen dat deed en je stemde CDA omdat de kerk dat deed. Maar hoe het nu gaat vind ik ook geen positieve ontwikkeling. Het moet gaan om de inhoud en daar gaat het volgens mij niet om.

(INTERVIEWER) Zullen we naar het eerste fragment kijken

Fragment 1 Roemer wordt gestart

(INTERVIEWER) Nu kunnen jullie met elkaar discussieren, als jullie het ergens niet over eens zijn met elkaar. Zou u kunnen aangeven wat u in dit fragment heeft gezien en wat was sterk en wat minder sterk..

(DAPHNE) Ik denk dat ik het sterk vind dat hij iedereen probeert aan te spreken, want hij praat niet over. Hij spreekt wel voor bepaalde doelgroepen, maar het spreekt niet alleen die doelgroep aan, maar iedereen van ja dat willen we niet. Want dat vind ik wel sterk. Minder sterk misschien dat hij niet echt benoemt van wat de gevolgen daarvan zijn

(FRITS) In dit fragment?

(DAPHNE) Ja, maar daar gaat het nu om, dit fragment

(FRITS) Ik bedoel het niet lullig, maar voor hetzelfde geldt, voor wij erin kwamen heeft hij wel dit gezegd. Want je ziet niet het helemaal.

(INTERVIEWER) In dit fragment is dit niet zo, het begint puur met welkom

(ROBBERT-JAN) Maar, hij staat ook voor een zaal met GroenLinks en PvdA'ers. dat merk je aan de speech.

(KIKI) Ja, anders had hij wel gezegd wij willen dit en dit en dit. En wij gaan het zo en zo aanpakken. We kunnen het socialer dan ook laten zien, maar iedereen die daar is, weet dat het kan.

(FRITS) Nou ik denk dat de boodschap wel in een hele simpele, doeltreffende bewoording is overgebracht. Dus voor een ieder begrijpelijk. Zonder veel politieke jargon erin, terwijl met

ook een hoop clichés vind ik zelf. Maar je kunt niet in iedere toespraak het wiel uitvinden en dan met nieuwe termen komen, taalgebruik. Maar, het is vaak bij een hoop politici als het gaat om eerlijk bezuinigen dat hoor je altijd clichés, de sterkste schouders, de zwaarste lasten. Dat roept Roemer, dat roept Samsom, maar dan let ik misschien te veel op taal.

(ROBBERT-JAN) Ja, maar aan de sterke schouders, hoe clichématig het wordt, ja het is volgens mij wel een goed gebruik om als je een catcher hebt, een pakkende manier om iets te vertellen, dat iedereen weet dat je de beschrijving geeft. Dat is dan hoe je het ziet, hoe je het verwoord. Dan onthouden mensen het ook. Tenzij je je iedere keer bespreekt, maar daar is vaak te tijd niet voor.

(FRITS) Maar zo'n term waarbij de sterkste schouders en de zwaarste lasten, dat gebruikte Joos den Uyl in 77 al. En dat is een nadeel van wat ouder zijn, dan heb je dat al voor de zoveelste keer gehoord. Ik heb natuurlijk al zo veel naar dat soort mensen moeten luisteren, ook vanuit mijn werk. Dat ik denk van daar gaan we weer, dat hebben mensen die een avondje naar een politieke partij komen minder. Maar ik vind wel dat sommige van die politieke formuleringen daar zit de sleet op. Ik denk dat een hoop mensen, ook al heb je niet in de politieke journalistiek gezeten, maar dat volg je regelmatig op tv. Dat je denkt daar hebben we hem weer.

(ROBBERT-JAN) Ja, sommige zullen dat hebben, anderen weer minder

(FRITS) maar het is lastig. Ik denk wat mensen zien in Roemer is dat het gewoon voor de buis weggaat en dat is gewoon een tactiek.

(EVERT) Sorry, kan ik nog binnen komen. Ik ben Evert.

(FRITS) Dus dat vind ik wel sterk

(INTERVIEWER) Ik zal het tweede fragment starten

(FRITS) Meende ik nou dat hij aan het einde Cohen bedankt..

(INTERVIEWER) Ja

(FRITS) je zou als vergelijkend warenonderzoek eens naast een fragment van Cohen moeten zetten. Ook in het overbrengen van een boodschap, omdat Cohen natuurlijk net als

Roemer te boek stond als integer, maar ik bedoel dan blijkt dat integer zijn en het overbrengen van het gehoor, dat zijn twee verschillende dingen. Cohen is het dan mis gegaan en Roemer kan dat wel. Hij kan duidelijk spreken

(KIKI) Dat komt door de veranderende maatschappij. Niet zo zeer aan de politici

(INTERVIEWER) Hoe bedoel je dat?

(KIKI) Blijkbaar vinden wij dat nu belangrijk dat je er zo iets uitgooit. Ik vond het helaas niet zo dat Cohen het zo slecht deed, maar als je even hapert en het wordt 38 keer uitgezonden, dan wordt je gewoon kapot gemaakt door de media, net als Agnes Kant.

(DAPHNE) Daar ben ik het niet helemaal mee eens, hij is niet alleen maar afgemaakt omdat hij niet heel goed was, maar vaak een slappe hap.

(KIKI) Dat komt ook omdat hij in de oppositie. Ja, het is niet alleen maar de media, maar ik vind dat hij niet helemaal een eerlijke kans heeft gekregen.

Fragment 2 Roemer wordt gestart.

(INTERVIEWER) Nu dus weer wat heeft u in het fragment gezien en wat is sterk is van Roemer in dit fragment en wat minder sterk is

(FRITS) Nou het sterke vindt ik dat hij twee dingen verbindt en daardoor in historisch perspectief zet, wat er gebeurt is in de jaren 80 en dat van wat wij nu meemaken een herhaling is. Een soort structuur. Dat is ook politiek niet alleen maar van zeggen we zitten nu in de shit met z'n allen maar duidelijk aangeven met z'n allen dat dat al eerder is gebeurd. En we er niet alleen mee omgaan ten koste van een aantal andere mensen. Het is een kamer debat. En dat vind ik dat wel sterk. En hij het weer als zodanig verwoord zodat de meeste mensen dit wel kunnen volgen en er iets op kunnen steken. Iets minder sterk vind ik, hij is wel origineel, de vergelijking met de Titanic. Maar ik weet niet of zoveel mensen van het bovendien het hebben kunnen navertellen destijds. Ik had zelf voor een andere vergelijking gekozen.

(INTERVIEWER) Hoe vindt u die vergelijking die hij maakt? Hij verwijst naar de elite

(FRITS) Wat ik net al zei, hij verwijst naar wat er in de jaren 80 is gebeurd. Ik herinner me

nog wat er met de WAO gebeurde en daar werd gezegd dat als jij in de bijstand zit en je hebt een eigen huis, dan ga je eerst dat eigen huis maar opeten. Dat soort dingen dat het op elkaar stapelt en ook als argument we moeten toch wat. Maar ook toen viel wat op dat de genen die het beste voor zichzelf konden zorgen, dat ze het niet zelf deden maar dat daar voor werd gezorgd door de mensen die het het beste hadden om de dans te ontspringen.

(DAPHNE) Ik vind dit wel inhoudelijker en een interessanter fragment dan het vorige fragment. Maar je ziet wel dat hij dezelfde taal gebruikt. Hij spreekt op dezelfde manier, dat vind ik wel heel goed. Dat je een wat ingewikkelder verhaal dat je dat ook helder kunt verwoorden.

(FRITS) Daar heb ik nog een dingetje aan toe te voegen, wat mij heel erg aansprak, dat is maar een flard, maar dat is zo'n zinnetje dat Nederland een land is waarnaar het fijn is terug te gaan als je van vakantie thuis komt. Dat is voor een heleboel mensen heel herkenbaar. En dat komt misschien nog veel directer binnen zo'n opmerking, gevoelsmatig, dan dat je er allemaal volzinnen uitflapt over de democratie in de rechtsstaat. Dat is het verband wat mensen hebben met het land in de maatschappij, dat is in zijn toespraak wel heel belangrijk.

(KIKI) En hij zegt waar het op staat, dat er misbruik wordt gemaakt van de economische crisis ten koste van de verzorgingsstaat. dat zegt hij op best wel harde wijze, van er wordt misbruik van gemaakt.. maar dat is wel de manier waarop hij het ziet en hij zegt het ook gewoon zo, dat vind ik wel knap.

(EVERT) De redenen zijn, hij laat de grote lijn zien. Al de kleine dingetjes, zijn niks. Hij laat zien wat steeds weer gebeurt. Mag ik ook een wedervraag stellen? Het viel me op dat jij de term elite introduceert, terwijl hij dat niet over had..?

(INTERVIEWER) Ik wilde kijken hoe er werd gereageerd op deze term. Hoe de invulling daaraan wordt gegeven? Ik denk ik gooi hem erin en kijk of hij wordt opgepakt. Maar nu valt op dat zelfs al gooi ik de term elite erin, wordt hij niet opgepakt.

(EVERT) Hij heeft het daar niet over. Maar ik begrijp dat het gaat over Wilders en Roemer en dat viel me meteen op, dat zei hij niet. Dat is wel een heel belangrijk verschil. Wij zijn ook wel kritisch op hoe het beleid wordt vormgegeven en daar is wel een bepaalde verschil in in vermogen, gemiddeld genomen. Ik zou zeggen, ik heb toevallig zelf wel eens een stuk geschreven, links pleit voor elites, het punt is wij zijn niet anti-elitair. Maar wij zijn voor een beleid waarbij gezorgd moet worden voor de mensen die niet voor zichzelf kunnen zorgen.

En niet voor de mensen die zichzelf kunnen redden.

(INTERVIEWER) We gaan nu verder met de fragmenten van Geert Wilders. Ik doe ze gelijk achter elkaar zodat we ze kunnen behandelen.

(FRITS) Ja, we kunnen er kort over zijn.

Fragment 1 Wilders wordt gestart.

(FRITS) Het fragment is van voordat hij gedogen partner was. Ik dacht als hij dit, wat hij zegt, nou eens tegen het huidige kabinet zou zeggen!

(KIKI) Ja, dat typeert het hele Wilders. Hij kletst hier van de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten. Maar, sociaal. Dus hij komt over alsof hij zich voor die groep in wil zetten, maar als puntje bij paaltje komt, is het vooral een one issue partij.

(ROBBERT-JAN) Hij heeft het over sociaal, ik ben dan wel politiek gekleurd, maar ik hoor in wat hij zegt niet zeggen wat er moet verbeteren. Hij zegt het moet socialer, daar ben ik het wel mee eens, maar wat is dan volgens hem socialer. Want harder straffen dat is zijn stokpaardje. En hij heeft natuurlijk verschillende namen voor verschillende typering in de samenleving. Misschien wil hij wel een socialer Nederland als al die groeperingen eruit zijn en in dat geval kun je heel sociaal zijn, maar inderdaad welke manier dat dan is. Je kunt dan wel sociaal zijn, maar dan al die andere mensen niet als Nederlander te erkennen, wat zei hij, Pina colada Maffia, dit is trouwens echt voor het eerst dat ik dit zie, spreekt hij zichzelf eigenlijk daadwerkelijk tegen. Dan kom je heel snel bij de conclusie dat die man een oplichter is.

(INTERVIEWER) Dan laat ik nu snel nog het andere fragment van Wilders zien.

(EVERT) Het is echt alleen maar wat hij zegt en niet wat hij doet. Emile Roemer heeft het over sociaal en die weet waar hij het over heeft en loopt al zo lang mee. En hij gaat persoonlijk fietsenrekken aan de kant van de straat gezet. Er is zo'n verschil in wat erachter zit.

(FRITS) Maar als je het fragment ziet, kun je je de vraag stellen hoe inconsequent wil je het hebben. Voor het fragment van Roemer daarvoor had je in de plaats kunnen zetten een fragment van Marijnissen. Of achter elkaar, Marijnissen van een paar jaar geleden in

dezelfde rol, dan zie je dat dat dezelfde lijn is. Ik noem bewust die twee om in de tijd twee momenten aan te duiden. Roemer nu en Marijnissen in de aanloop tot het parlementaire leven van de SP. In beide speechen zou je een soort rode draad vinden. Bij deze man, dit is van de vorige kabinetsperiode, hij staat zich op zijn manier druk te maken voor de gewone man. En hij houdt, tot op dit moment nog, een kabinet in het zadel wat er alleen maar op uit is om de gewone man, met allemaal monsterlijke bezuinigingen het leven zo duur mogelijk te maken. Dus die is al met zichzelf in tegenspraak, twee jaar nadat hij dit zegt.

(EVERT) En vier jaar voordat hij dat zegt ook, want toen zat hij nog in de VVD fractie.

(FRITS) Daarmee wil ik dus het verschil onderstrepen dat je kunt van alles van de SP beweren, maar daar zit een logica en ideologie in en dit, dit is nou echt populisme in het slechtste zin van het woord, dit is gebral.

(ROBBERT-JAN) En het is heel duidelijk, hij spreekt maar 1 groep aan. Ik vind dat van Roemer zo goed, hij heeft kritiek op iets, maar niet op de persoon, wel op een stelsel. Hij spreekt iedereen aan te spreken om te zeggen dat is niet goed, want... En Wilders doet dat niet. Dat kan ook een voordeel zijn, omdat de groep die zich moet aangesproken voelen, zich wel heel aangesproken voelt.

Fragment 2 Wilders wordt getoond

(EVERT) Die vergelijking is ook heel vaak gebruikt en meestal is dat om het leven in de gevangenissen te verslechteren in plaats van het leven in verzorgingshuizen te verbeteren. Al hoewel hij nu wel geld voor de zorg heeft vrij gelegd. Maar, dat is een populair punt wat hij van ons heeft gejat en dat moet hij meer doen zeg maar. Maar dan om te zien wat er mee gedaan wordt, dat is een beetje het zure. Op het moment dat hij uit de VVD stapte was hij voor het afschaffen van bepaalde lonen en nu zegt hij opeens weer dit. Wat wij als SP'ers, of laat ik voor mezelf spreken, hij heel veel populaire standpunten op het moment zegt, het gaat om populaire standpunten om stemmen te winnen. En bij ons komen die standpunten, die toevallig populair zijn, we hebben ook standpunten die niet populair zijn. Maar die komen voort uit wat net als is gezegd, een ideologie. Als je dan kijkt wat er uiteindelijk meegedaan is, met de onderhandelingen kunnen wij niet anders stemmen dan wij nu beweren. Dat is een belangrijk verschil.

(INTERVIEWER) Dan zal ik nu kenmerken opnoemen en dan de vraag aan wie zou u dit meer toekennen of aan allebei of geen van beiden. Anti-elite en volksverheerlijking?

(FRITS) Geen van beiden

(DAPHNE) Nee, geen

(INTERVIEWER) Een simpel taalgebruik

(ROBBERT-JAN) Roemer

(DAPHNE) Ja, maar Wilders ook wel.

(ROBBERT-JAN) Ja, Wilders ook wel, maar dat is meer dat hij gewoon erg ver gaat. Als hij kut kon zeggen, had hij Kut gezegd. Maar Roemer legt het wel simpel uit

(EVERT) Het ligt eraan wat je onder volks verstaat, maar Marijnissen deed dat wel weer. Simpel of eenvoudig? Simpeler Eenvoudig uitleggen met simpele korte zinnen, sorry nu zeg ik ook simpel, eenvoudige zinnen. Wilders neemt veel meer de toon over van wat hij inschat dat dat de toon is die hij moet gebruiken, anti elite en noem maar op

(FRITS) Dat viel me net op in het fragment Wilders als je terugkijkt, als je hoort in mijn Nederland. De manier waarop hij het zegt, dat heeft iets, bijna engs.

(DAPHNE) ik, ik, ik

(FRITS) Ja, terwijl Roemer ook zegt, ik weet niet of dat volks is, ja, ik weet nu even geen woord voor hem, maar je moet het eens terugdraaien. Wilders is heel agressief, verbaal agressief. En Roemer kan scherp zijn, maar zo, even los van woordkeuze, de toonhoogte, als je het hebt over de communicatie, is dat bij Wilders op het agressieve af. En als je dan ook nog kijkt naar zijn woordkeuze, kopvoddentax ofzo, een heel gevaarlijke man. Maar dat is mijn persoonlijke mening, geen SP punt ofzo.

(INTERVIEWER) Dan complexe problemen, aangeven deze eenvoudig te kunnen oplossen.

(KIKI) Dus eigenlijk makkelijkere oplossingen aandragen die er zijn? Wilders.

(DAPHNE) Dacht je dat we Roemer gingen zeggen ofzo hihi

(ROBBERT-JAN) ook al noemde hij net geen oplossingen, het geeft wel aan hoe hij het ziet.

(FRITS) Ja, Wilders doet dat wel. je kunt het ook volksverlakkerij noemen, beweren dat je de wijsheid in pacht hebben, maar dat je gewoon uit je nek staat te lullen, plat Rotterdams gezegd.

(INTERVIEWER) En tot slot.. charisma..

(KIKI) Oja, wat is de definitie van Weber ook alweer, dat denk ik nu gelijk.

(INTERVIEWER) Heeft Roemer

(DAPHNE) ja, dat denk ik wel

(EVERT) Nou, ik vind Emile niet zo

(KIKI) ik vind ze allebei niet zo charismatisch

(FRITS) ik vind Roemer benaderbaar charismatisch, Wilders heeft acht bodyguards nodig dus die zal wel charismatisch zijn.

(INTERVIEWER) Ok, ik vind het een mooie afsluiter. Ik zal de opname stopzetten.

5. Focusgroep 2 - SP-aanhangers

(INTERVIEWER) Nou, ik zal eerst mezelf voorstellen. Ik ben Anne-Marie de Groot en ik studeer Media & Journalistiek aan de Erasmus. En ik doe onderzoek naar de kenmerken die aan de politieke leiders Emile Roemer en Geert Wilders worden toegekend. Ik kijk daarbij wat er in de literatuur staat, maar ook wat er leeft onder de leden van de SP en leden van Leefbaar Rotterdam en of dat overeenkomt of verschilt. En centraal in mijn onderzoek staan enkele fragmenten waarbij toespraken van beide leiders worden getoond. Nou in dit onderzoek zou het fijn zijn, als jullie iets vinden dat jullie gewoon sterk voor jullie mening uitkomen. En voorafgaand aan de fragmenten worden enkele inleidende vragen gesteld. En het onderzoek wordt, zoals ik net zei, op band opgenomen en uitgetypt, maar er zullen andere namen aan jullie gegeven worden. Dan zou ik nu eerst een rondje willen maken en of je daarbij je naam kunt noemen, je leeftijd, woonplaats en dan vervolgens waarom je op de SP stemt en wat je van Emile Roemer vindt?

(MAAIKE) Maaïke, 20 en ik woon in Rotterdam. Waarom stem ik op de SP? Omdat ik het een sociale partij vind en vooral de rechtvaardigheid in de partij spreekt me aan en dat ze opkomen voor de zwakkere in de maatschappij, dat vind ik het belangrijkste in de maatschappij. En wat vind ik van Emile Roemer? Hij is ja tjee... Ja hij heeft een hele sociale en toegankelijke uitstraling waardoor ik me kan voorstellen dat hij aanspreekt in het publiek waardoor hij ook betrouwbaar lijkt.

(INTERVIEWER) Spreekt hij jou ook aan?

(MAAIKE) Ja, misschien wel. Ik weet het niet zo heel goed. Ik moet meestal iemand eerst echt kennen voordat ik iemand heel sterk leuk of minder leuk vind. Maar ik vind hem wel een leuke gast zeg maar.

(INTERVIEWER) Ok

(MAAIKE) Ja

(INTERVIEWER) En als je het vergelijkt met andere politici?

(MAAIKE) Ja, dan komt hij wel hoog aan mijn lijstje te staan. Want van Rutte zeggen ze bijvoorbeeld dat hij een hele leuke lach heeft en daar ben ik het helemaal niet mee eens. Dan zou ik voor Emile Roemer gaan. Maar misschien is dat ook een vooroordeel, ik weet het niet. Ja, en vergeleken bij Wilders bijvoorbeeld vind ik hem wel het totaal andere uiterste. Ja, qua uitstraling, qua oogopslag, daar let ik zelf heel erg op. Of mensen een betrouwbare oogopslag hebben en dat vind ik van Emile Roemer wel en van Wilders niet. Dus dat is mijn antwoord

(INTERVIEWER) Ok

(HANNA) Ik ben Hanna, ik ben 21 jaar. Ik stem op de SP omdat ik dierenrechten heel erg belangrijk vind en dat is ook een van de redenen waarom ik bij de SP ben gegaan en het sociale gezicht spreekt me heel erg aan. Bij Emile Roemer ben ik, in het begin leek het alsof hij zijn stem alleen maar won met grapjes, en dat was ook de kritiek, dat hij een clown was. Dus ik ben heel erg blij dat hij is dat hij ook heeft laten zien dat hij inhoudelijk sterk heeft en weet waar hij over praat en niet alleen maar met grapjes stemmen wint.

(INTERVIEWER) Ok en als je hem vergelijkt met andere politici?

(HANNA) Ja, dan spreekt het me vooral heel erg aan dat hij vooral heel erg uit zijn hart spreekt en niet vanuit pragmatisme en echt van ideologie, waar hij voor staat.

(INTERVIEWER) Zullen we maar gelijk doorgaan?

(BRAM) Ja, mijn naam is Bram, 25 jaar en ik kom ook uit Rotterdam. En dan waarom ik op de SP stem, dat is omdat ik vind dat niet het belangrijkste in de maatschappij geld is, maar het geluk van de mensen zelf. En ik vind dat de SP daarin constructief voorstellen doet die niet alleen op korte termijn gewin geven maar ook op langere termijn. (Ondertussen komt Bas binnen)

(INTERVIEWER) Kun je daar eens een voorbeeld van geven?

(BRAM) Bijvoorbeeld de hele privatisering van de zorg dat op korte termijn heel veel geld oplevert, door het maar af te stoten, maar op langere termijn dat de zorg slechter wordt en kwalitatief. En dat je daarmee uiteindelijk financieel slechter uit bent.

(INTERVIEWER) Ok

(BRAM) Dus ik denk ook dat je qua preventie structuur, en dat is heel inpopulair omdat je daar geen geld mee verdient, maar op de lange termijn wel.

(INTERVIEWER) En Emile Roemer?

(BRAM) Emile Roemer, Ja. Wat ik goed vind, want Emile Roemer doet zijn vak heel goed. En in de huidige politiek is dat vooral dat je goed voor moet komen in de media en zeker populisme over je moet hebben. wat hij heel goed doet en wat ik eigenlijk heel jammer vind in de politiek, dat die die dingen heel belangrijk worden gevonden en dat in de publieke opinie je standpunten, maar veel meer hoe je overkomt, en dat is ook de reden waarom Agnes Kant het niet gered heeft.

(INTERVIEWER) Weet je een beetje waar het over gaat?

(BAS) Vaag

(INTERVIEWER) Nou ik studeer Media & Journalistiek en ik doe nu onderzoek naar de kenmerken die aan Emile Roemer en Geert Wilders worden toegekend. En we zullen zo wat fragmenten bekijken en dan zullen we bespreken wat jullie daarvan vinden. Daaraan voorafgaand zou ik je willen vragen je naam, woonplaats, leeftijd te noemen. Ondertussen loopt de band, maar ik zal je naam anders noemen. En dan wil ik je ook vragen waarom je op de SP stemt en wat je van Emile Roemer vindt.

(BAS) Nou ik ben Bas, 23 jaar en ik woon in Rotterdam. Waarom ik op de SP stem? Omdat de SP voor mij de enige partij is die de gelukmaatstaf in de samenleving niet afmeet aan de economie maar aan de mens zelf. En ik vind ook dat de SP de enige partij in Nederland is die structureel de marktwerking afwijst en dat is voor mij erg belangrijk. Emile Roemer he? Emile Roemer.. ja..

(MAAIKE): Zelfde als ik, zo zat ik ook

(BAS) Emile Roemer, volgens mij, een goed politicus denk ik.

(INTERVIEWER) Wat vind je er goed aan?

(BAS) Ik denk dat hij de goede combinatie weet te vinden tussen charisma en inhoudelijk. Dus dat hij een grapjes maakt en niet zo veel.

(INTERVIEWER) En als je hem vergelijkt met andere politici?

(BAS) Nou zoals bijvoorbeeld iemand als Alexander Pechtold, die maakt alleen maar leuke grapjes. En ander politici, ik denk dat Roemer meer de taal van het volk spreekt zonder al te erg over te gaan op het goedkoop populisme, zoals Wilders dat doet.

(INTERVIEWER) En wat versta je onder dat populisme?

(BAS) Bijvoorbeeld het polen meldpunt.

(INTERVIEWER) Ok, dan stel ik voor dat we naar het eerste fragment gaan kijken. Ik zal hem zo zetten dat jullie het allemaal kunnen zien. We stappen na ruim een minuutje in en ik zet hem straks weer halverwege stop.

Fragment 1 Roemer wordt gestart

(INTERVIEWER) Wat vinden jullie hiervan wat jullie hebben gezien?

(BAS) Nou het is eigenlijk precies zo zoals we net aangaven. De kern van een samenleving moet volgens mij het geluk van de samenleving zijn en niet het financieel gewin ervan.

(INTERVIEWER) En hoe brengt hij dat over?

(BRAM) Nou, dat is een beetje op zijn Barack Obama, een beetje op een luidere toon met tussen pozen zodat er af en toe geapplaudisseerd kan worden. Ja, ik vind het, het is wel een overtuigende manier van je boodschap overbrengen.

(BAS) Ik wil me daarbij aansluiten. Ik zelf, ja..., hij brengt het op een manier, zoals andere politici dat doen, en dat ja, zo gaat dat nou eenmaal, maar ik kan me, net zoals iedere andere politicus, wel eens ergeren aan dat wachten op applaus. Het is niet zo dat omdat het de SP voorman is, dat ik dan denk maar hij doet het allemaal wel perfect.

(INTERVIEWER) Ok. Wil je daarmee zeggen dat je naar hem even kritisch kijkt dan naar een ander?

(BAS) Nee, natuurlijk niet. Hihi. Ik ben het met Emile Roemer eens, het gaat meer om de manier van presenteren. Maar, ik denk dat dat een structureel probleem is binnen de politiek. Niet alleen binnen Nederland maar overal en ik begrijp aan de ene kant wel waarom je daaraan mee doet, want je moet stemmen en zetels hebben en zo krijg je dat, maar ik vind nog steeds dat dat in principe wel anders zou kunnen.

(INTERVIEWER) Meer inhoudelijker? meer..?

(BAS) Meer ook inpopulaire dingen zeggen. Hij zegt natuurlijk de dingen waarvoor hij een applaus krijgt en dat weet hij zelf goed en dat doet hij ook heel goed.

(HANNA) Maar, hier had hij waarschijnlijk voor alles applaus gekregen.

(BRAM) Ja, maar het is natuurlijk wel een algehele trend dat je nog steeds populaire opmerkingen maakt om maar je zin te krijgen. Je moet een populaire boodschap hebben tegenwoordig, anders krijg je het niet aan de man. Als je een heel genuanceerd beeld brengt, dat hapt men niet.

(MAAIKE) Maar op lange termijn happen mensen misschien wel meer van zo'n boodschap omdat het toch meer inhoud heeft. Omdat wat ik in deze boodschap mis, is dat hij wel zegt hoe we het niet moeten doen, maar niet zegt hoe we het wel moeten doen. Hij geeft geen alternatief en ik ben het helemaal met hem eens met wat we niet moeten doen. Maar wat ik belangrijk vind is dat we mensen duidelijk moeten maken dat het ook om lange termijn gaat en niet alleen om korte termijn, dat mis ik meestal wel in speeches van de meeste politici, ook van Roemer. dat het steeds toch om de korte termijn gaat en niet om de lange termijn en dan zegt hij wat we niet moeten doen op de korte termijn, maar hij laat niet merken wat dat voor de lange termijn is en dat vind ik wel jammer omdat je daar ook mensen mee verliest die denken wat wil je dan?

(HANNA) Maar zou je dan willen dat hij een heel lang verhaal zou houden over het socialisme en dat soort dingen?

(BRAM) Zo is het natuurlijk geweest dat mensen bij een politiek zuil zaten en dachten dat er op een langere termijn goed was voor de maatschappij. Maar zo zit de maatschappij niet meer in elkaar. Die is bezig met een toekomstvisie van een jaar, misschien twee jaar en dat is het dan wel

(HANNA) Maar denk je dat het dan misschien een keuze is, van een socialistische hel-staat te kiezen.

(MAAIKE) Maar ik bedoel dat het vooral om specifieke dingen, dat bijvoorbeeld wanneer het over de zorgstaat en je hebt hoge rekeningen. Als er dan een jaar is bezuinigd, bijvoorbeeld 10 miljoen, maar dat je uiteindelijk meer problemen krijgt. Je zou de problemen moeten besparen

(HANA) Zo hoorde ik, wat is nou het punt van 65... Dan denk ik nou nou nou wat hoor ik nu. Je haalt mensen alleen maar langer in de bijstand. Het is een leuke regeling, maar daar heb je niks aan.

Respondent 5: Michel komt binnen.

(INTERVIEWER tegen Michel) Hoi, ik ben Anne-Marie. Fijn dat je er bent.

(BRAM) het is ook maar hoe je kijkt naar politiek. Als je zegt wij moeten de mensen vertellen

hoe ze moeten leven en aan de lange termijn moeten denken, maar eigenlijk is politiek ook niet meer dan volksvertegenwoordiging en dat is vaak dat je afhankelijk bent van je achterban.

(MAAIKE) Maar ik denk niet dat het gaat om dat je mensen vertelt hoe ze moeten denken maar dat je mensen vertelt wat de consequenties zijn van de daden en dat doen je al op middelbare scholen met bepaalde lessen en waarom zou je dat dan niet politiek kunnen doen en dat je bepaalde keuzes maakt.

(BAS) Omdat je op de basisschool minder hebt te verliezen dan iemand in de politiek. Kijk wat jij zei. ik vond dat je dat heel goed verwoordde, dat mensen niet meer kunnen behappen. Aan de ene kant vind ik het jammer dat mensen het niet kunnen behappen, dat is het denk ik.

(BRAM) Ik vind het überhaupt jammer dat de hele Nederlandse maatschappij zo korte termijn is ingesteld en daar is de politiek meer het gevolg van dan de oorzaak. Die sluiten gewoon aan bij de korte termijn visie van heel veel mensen en dat is jammer dat politici die dat niet doen, die worden aan de kant geschoven.

(MAAIKE) Ik denk dat het het probleem is dat de economie vrij korte termijn werk is, omdat stilstand achteruitgang betekent dus je moet elk jaar wel vooruitgaan, want anders ga je achteruit. En dat wordt natuurlijk wel flink ingepeperd bij de mensen van he jongens we moeten wel verder gaan met geld verdienen en de economie en dan krijg je mensen die op korte termijn gaan denken.

(BRAM) maar aan de andere kant, ik heb het idee dat ondernemers en bedrijven, maar ook binnen overheidsinstellingen dat er heel economische gedacht wordt en ongezonde delen uit bedrijven of overheidsinstellingen eruit worden gesneden, omdat het financieel niet genoeg oplevert. Ik denk dat de hele maatschappij op die manier denkt.

(MAAIKE) Daar ben ik het mee eens

(INTERVIEWER tegen Michel) Ik zal even uitleggen. Wil je nog meedoen? Zo ja, of je je naam wilt noemen, leeftijd, woonplaats

(MICHEL) ik ben 19 jaar en ik woon in Hoogvliet.

(INTERVIEWER) De banden lopen, hij neemt het op, maar ik zal je naam bij het uittypen anders maken. En ik schrijf mijn scriptie nu en ik kijk naar de kenmerken die Emile Roemer en Geert Wilders worden toegekend en dan kijk ik naar wat er in de literatuur staat en wat er bij SP leden en bij Leefbaar Rotterdam leden welke kenmerken zij die leiders toekennen. En dat doen we aan de hand van fragmenten, we hebben net het eerste fragment gehad

(MICHEL) Dus ik heb nog niet zoveel gemist?

(INTERVIEWER) Ik zal het tweede fragment starten.

Fragment 2 Roemer wordt gestart.

(INTERVIEWER) Wat vinden jullie ervan?

(BRAM) Nou ik vind dat hij hier wel een lange termijn verkiezingen schept hoe hij vindt dat de maatschappij eruit moet komen te zien. Ik vind dat hij het heel mooi neerzet. Dus wat dat betreft zie je wel met het vorige fragment dat dat veel populairder was. Ik vind dit, ja dit is een beetje de lange termijn visie van de SP zoals ik dat ook zie.

(INTERVIEWER) Ok

(BAS) Ik kan me daarbij aansluiten. Ik weet niet hoe in detail je wilt.

(INTERVIEWER) Welk detail is het dan dat je opvalt? Daar ben ik dan wel heel benieuwd naar.

(BAS) Zijn allereerste aanname dat Nederland een zorgende staat is. Dat vind ik in principe wel een beetje discutabel aangezien wij betalen allemaal veel belasting, gedwongen, voor de zorg. Maar als je kijkt hoe ze in Zuid Europa met hun ouderen omgaan, daar kunnen wij nog wel wat van leren. Dus die aanname zou dan willen zeggen dat heel het land een traditie heeft om voor de mensen te zorgen.

(HANNA) Maar hij zei een verzorgende staat.

(BAS) Dat is zo

(HANNA) Want een verzorgende staat dat is wel wat anders. Dat is een systeem in Nederland dat wij belasting betalen.

(BRAM) Maar wij hebben geen verzorgende bevolking, maar wel een verzorgende staat

(HANNA) Ja, dat wilde ik eigenlijk zeggen, maar dat vond ik zo lullig.

(BAS) Ja, daar hebben jullie gelijk in, maar voor de rest hier sta ik helemaal achter...

(INTERVIEWER) Meer dan...

(BAS) Ja deze manier van iets brengen daar sta ik wel veel meer achter.

(MAAIKE) Ja, wat opvalt is dat hij voor een publiek staat die meer afweet

Respondent 6: Phoebe komt binnen en sluit zich aan bij de focusgroep

(INTERVIEWER tegen Phoebe) Wil je ook deelnemen?

(PHOEBE) Ja, oke dat is goed

(INTERVIEWER) Dan wil ik je nog even vragen je naam te noemen, leeftijd en woonplaats en ik neem dit op band, maar ik verander je naam wanneer ik het uittyp.

(PHOEBE) Ik heet Phoebe, ik ben 19 jaar en ik woon in Rhoon.

(INTERVIEWER) Ok. We hebben net een fragment gezien en dat zijn we nu aan het bespreken. We hebben twee fragmenten gezien van Roemer. En zo meteen gaan we twee fragmenten van Wilders bekijken

(BRAM) Je valt op het leukste moment in

(MAAIKE) (vervolgt...) Hij is ook wat serieuzer Roemer nu, je ziet dat hij wat dieper gaat. En dat een politicus wat dieper gaat en niet alleen we moeten dit doen, we gaan dit doen. Verder dan je denkt wat ga je nou echt doen. Dus ja, dus dit spreekt mij wel wat meer aan.

(MICHEL) Ik vind dat hij eerlijk gezegd op een goede wijze in de tweede kamer zijn verhaal doet, maar ook dat de mensen die het debat zien, het ook kunnen volgen. En ik denk dat dat belangrijk is, om rekening te houden met de burger, want die hebben de mensen in de tweede kamer gekozen. Dat die weten waar het over gaat en daar ook mee over kunnen nadenken, is het waar of is het niet waar. Dus ik denk dat dit een hele goede manier van een verhaal brengen in de Tweede Kamer is.

(BAS) Je merkt natuurlijk wel dat hij zoals in het eerste fragment. Hij zoekt toch wat toenadering. En dat vind ik wel goed.

(Interviewer) Dan gaan we nu naar het eerste fragment van Wilders kijken.

Fragment 1 Wilders wordt gestart.

(BRAM) we hadden het er net over dat we het jammer vinden dat een visie ontbreekt bij politici, een lange termijn visie een beeld waar je naartoe wilt, een ideaal. Maar hier spreekt natuurlijk geen enkele visie uit, hier spreekt alleen maar onvrede uit over de huidige situatie. Het is alleen maar ja, zeuren op alles wat er in zijn ogen verkeerd is en dat heeft natuurlijk niets met politiek te maken, maar alles met publieke opinie en het halen van stemmen. En dat is wat ik populisme vind.

(INTERVIEWER) Het halen van stemmen en beïnvloeden..

(BRAM) Ja, als het je ontbreekt aan een visie en toekomstbeeld en dat je enige bestaansrecht is benoemen dingen die fout gaan en daar conservatief aan willen verbeteren dan bereik je geen politiek

(MICHEL) Ik vind het ook al brengt hij het mooi, als hij het zo maar wilt zeggen, dan is er geen toevoegingen aan de Nederlandse cultuur en aan Nederland in het algemeen. Het gaat namelijk niet om Nederland, maar om zijn Nederland. Hij zegt het ook aan het begin, dan hoor je hem ook duidelijk zeggen. Mijn Nederland. En als we dan net naar Roemer kijken, Roemer zegt ONS Nederland, het is het Nederland van de Nederlanders en van de mensen die in Nederland wonen. En ik vind dat Wilders vooral vast houdt van zijn eigen standpunt, ik ik ik en wat andere mensen doen, dat vind ik allemaal leuk, maar ik wil het toch het liefst op mijn manier vinden. Daar kan ik me een beetje aan storen laat ik het zo zeggen.

(MAAIKE) Ik vind dat veel politici wel vasthouden aan hun mening, maar wat mij stoort aan Wilders is dat hij heel erg inspeelt op het publiek waardoor hij, hij gooit bijvoorbeeld met cijfertjes enzo en als iemand die een wetenschappelijke studie doet, ben ik dan wel benieuwd van geef mij maar het onderzoek van want jij aanhaalt. Want mijn moeder studeert pedagogiek en zij haalt toch echt hele andere cijfers aan die compleet tegenspreken wat Wilders zegt. En wat zijn toekomstvisie is voor Nederland. Dus ja, dat stoort mij het meeste dat hij inspeelt op het publiek terwijl wat hij zegt niet eens waar is, feitelijk.

(PHOEBE) Hij spreekt ook over twee Nederlanden, terwijl er maar 1 Nederland is. Hij zorgt ervoor dat mensen tegenover elkaar komen te staan, zo van je kiest mijn Nederland of niet.

(MAAIKE) Ja, hij realiseert dat eigenlijk

(BAS) Dat stoort me toch wel het meest, ik hang tussen walging en lachen in. Hij is in principe grappig op een bepaalde manier. Als hij ergens in het theater zou staan, zou ik denken wat een grappige man. Maar nu ik zie en weet dat hij het in de Tweede Kamer zegt, dat plaatst het in een hele ander, gevaarlijke context. Want wat zei hij, met dat geld hadden we een ander land kunnen kopen, welke politicus zegt nou zoiets.

(BRAM) alsof dat een doel is...

(MAAIKE) Maar daarbij speelt hij dus ook heel erg in op het publiek.

(MICHEL) Ik weet nog wel over die Euro discussie dat een tweede kamerlid van de SP had gezegd je kunt dat niet vragen van het normale Nederlandse volk. En daar had diegene die de brief had ingestuurd, geïnterpreteerd als het NL volk is daar te dom voor. Als je dan naar dit kijkt, hij krijgt veel mensen mee, omdat zij ideeën hebben over bepaalde dingen en daarbuiten zij niet kijken en er wel beperkingen zijn. Want daarom ben ik nu zo bang, hij begint wel wat af te zakken, maar hij was wel een van de grotere partijen binnen Nederland. Daar was ik een beetje bang voor, door dus gewoon heel kort te kijken, kun je wel de meeste mensen meekrijgen. En ik ben dus bang dat dat uiteindelijk de verkeerde kant opgaat in dit land, dat je een tweede kamer krijgt met mensen hebt die dezelfde korte termijn kijken. Dat je een Tweede Kamer krijgt, als we nu de belasting verhogen, maar niet kijken naar wat je nog moet uitgeven, dan maak je totaal niets erbij. Dus dan moet je ook niet gaan nadenken over belastingverhoging. Je moet verder kunnen kijken. Er wordt dus gekeken naar korte termijn en dan is er op lange termijn is groter probleem. Ik denk zelf als je kijkt naar wat de mensen zelf willen en dat je daarbij een politiek standpunt inneemt, ik denk dat je daar veel

verder mee komt dan dat je alleen kijkt wat vind ik en hoe kan ik daar veel kiezers mee krijgen en daar vervolgens mee verder gaat werken. Ik denk dat dat opzicht niet het beste werkt.

(INTERVIEWER) Ok

(BAS) Je ziet natuurlijk dat hij heel goed weet wat de behoefte van het volk is. Er is een betere zorg nodig, dat ben ik met hem eens, maar om dan te zeggen dat de multiculturele samenleving ervoor gezorgd heeft dat er nu niet genoeg verplegers zijn, dat is gewoon onzin. Naar mijn inzien is dat gewoon een marktwerking, waar zijn oude partij, waar hij bij zat toen het werd ingevoerd. Dus ja.

(MICHEL) Het is inderdaad. Hij ziet in principe dezelfde problemen die wij in de SP zien. De SP als tweede kamer partij, hij ziet dezelfde problemen. Hij ziet ook dat voor de mensen die het zelf niet kunnen betalen, het niet kunnen betalen. Maar hij zegt dat dit komt door de mensen van de Islam, dat zij het gedaan hebben dus zij moeten ervoor worden gepakt, dan kunnen wij meer geld hebben. Maar zo werkt het niet, je moet naar het geheel kijken, naar het hele land, waar zit het probleem. En niet alleen naar een groep mensen. Ik bedoel dat kan je niet doen als politicus, je moet nooit kijken naar een bepaald iets, je moet altijd breed blijven vind ik.

(PHOEBE) het is ook het schaapgedrag van mensen, want toen jij zei hij begon wat af te zwakken, maar in de periode dat hij in was, die zei ""Ja, iedereen om mij heen stemt op Wilders. Ik stem ook op Wilders". En in die tijd was er niemand die er tegen in ging, nu heb je de SP. Het is niet voor niets dat de SP nu de tweede van Nederland is.

(MICHEL) Ja, dat is zo. Dat mensen eigenlijk te weinig met politiek doen. Als zij iets van de politiek meekrijgen zijn dat dingen die echt op hun paadje liggen. Als ze een hele hoge rekening van de zorg krijgen, ik noem een willekeurig iets, hey ze gaan bezorgen op de zorg. Dat vind ik vervelend nu ik meer moet betalen. Wat mij het beste lijkt is dat er gekeken moet worden van hoe kunnen we het zo open mogelijk houden en dat de burgers in Nederland kunnen meedenken zodat zij bewust worden van wat er zich binnen de politiek speelt zodat ze daar ook een standpunt in kunnen krijgen, terwijl ze denken geen idee wat de mensen in de tweede kamer doen, ik stem die (natte vinder werk). Dat is zo belangrijk in een maatschappij die democratisch is, want als je niet weet wat je stemt, kan het zijn dat je stemt op de verkeerde

(MAAIKE) Maar ik denk dat schaapsgedrag is er wel, maar ik denk niet dat dat het enige is. Ik denk dat Wilders wel een probleem aanwijst dat bij veel mensen in de bevolking speelt, namelijk allochtonen en problemen met allochtonen, maar zijn oplossing slaat nergens op.

(BRAM) Hij noemt geen oplossing, maar een probleem

(MAAIKE) Maar dat spreekt aan bij de Nederlanders. Een Nederlander die leeft in een probleemwijk, natuurlijk spreekt Wilders aan, want hij zit diep in de shit. Wilders komt niet met oplossingen en dat hebben de mensen niet door, door zijn mooie woorden: We besparen 100 miljard

(BAS) ik denk dat hij sowieso heel sterk staat door bedragen te noemen, niets is duidelijk voor de burger zeg maar dan een bedrag noemen. En zeg zelf 100 miljard, is veel klinkt veel, is echt een bak met geld.

(BAS) Wat ik zo eng aan Wilders vind, is dat hij de tweedeling waar we zo, hij streeft naar een tweedeling om zijn eigen punt kracht bij te zetten. Het lijkt wel of hij het wil creëren, aanwakkeren. Als ik een 16 jarige Marokkaanse jongen was en ik word een straatterrorist genoemd, dan steek ik maar een vuilnisbak in de brand. Zo werkt het en dat weet hij ook.

(PHOEBE) Wat zo grappig is, hij spreekt over Moslims, maar hij zegt heel vaak Straatterroristen, maar niet alle Marokkanen zijn moslims. Maar er is binnen de PVV ook iemand uit Iran, ik weet niet hoe hij heet, maar als hij op straat zou lopen, andere PVV'ers zouden hem als moslim beschouwen omdat hij er niet Nederlands uitziet. Het is een xenofobe partij die zegt tegen moslims te zijn, ze zijn anti alles wat niet Nederland is.

(BRAM) Er is een mooie discrepantie tussen enerzijds een mooi dromerig beeld dat Roemer schetst en aan de andere kant een nachtmerrie die Wilders noemt.

(MICHEL) Ja, dat is voor in de toekomst. Mensen denken toch eerst nu oplossen en daarna pas naar de toekomst kijken. Daar zit het grote verschil tussen Roemer en Wilders. Roemer durft naar de toekomst te kijken. Maar dat de meeste kiezers denken we zitten toch nu met een probleem dan moeten we nu toch betalen, dan moeten we toch eerst een oplossing zien te vinden voordat we gaan kijken wat we in de toekomst gaan bereiken. Dat is toch de zwakte van waar we nu inzitten, deze maatschappij.

(INTERVIEWER) Ik zal nu het tweede fragment van Wilders tonen.

Fragment 2 Wilders wordt gestart

(BAS) Ja, kijk het eerste deel voordat hij begon, maar de criminelen, daar ben ik het mee eens. Het zou, Emile Roemer zou dat ook kunnen zeggen...

(INTERVIEWER) Hij maakt nog de vergelijking tussen gevangenen en verzorgingshuizen

(BAS) Ja, dat vind ik, dat is echt Wilders. Het is gewoon, hij heeft het eigenlijk vooral over de hardwerkende Nederlanders die Nederland opgebouwd hebben. Maar hij zegt het alsof, hij zegt eigenlijk alsof het een het andere veroorzaakt, maar dat is gewoon niet zo. Ik vind ik ook dat gevangenen een uur naar buiten mogen, daar is helemaal niets mis mee, vind ik.

(MICHEL) Ik denk zelf dat Wilders op zich, als je kijkt naar wat zijn standpunten zijn dan zie je echt heel pro Amerikaanse dingen. Amerika is begonnen met de War of Terror, en dat was eigenlijk voor de olie daar weg te halen en dat is uiteindelijk ook gedaan voor de Islam, dat was dan "de reden", de Al Quaida die moesten we te pakken krijgen.. Wilders gaat ook daarin mee. Als je kijkt en de Nederlandse gevangenis vergelijkt met de Amerikaanse. Daar zit een giga verschil tussen. In Amerika hebben ze twee stapelbedden staan, een wasbakje en misschien een wc en dat was het, in een hokje. In Nederland als je kijkt dan heb je inderdaad, een gevangenen heeft op zich een hele grote hoeveelheid luxe. Ik zou het zelf niet eens heel raar vinden als daklozen zouden zeggen ik vermoord er een stuk of 3 dan hebben we de komende jaren onderdak, en niet te zuinig ook. Het is, ik begrijp zijn punt wel, maar ik vind niet dat het aansluit op de zorg. Ik ben het wel heel erg eens met de standpunten op de zorg en ik weet niet wat hij verder wilt met de criminaliteit, wilt hij dat zo houden. Dat weet ik niet zelf. In de zorg daar heeft hij gelijk in, mensen die in de zorg werken dat zijn de hele belangrijke schakel dat zijn de mensen die zorgen dat de mensen, om niet lullig te zijn, geen functie meer vervullen toch nog een goed leven hebben. daar moet niet op worden bezuinigd, die hebben ervoor gezorgd dat Nederland is zoals het is. Ook al zeggen ze nu in de crisis we moeten dat doen. Die mensen hebben er voor gezorgd dat er nu randsteden zijn, waarvan wij in Rotterdam met de grootste havenstad een van zijn. Heel Nederland is gemaakt door de mensen die op dit moment zorg nodig hebben of nooit gekregen hebben en er nu niet meer zijn, het niet meer mee hebben kunnen maken. De zorg daar moet je niet op bezuinigen, dat ben ik heel erg met hem eens.

(MAAIKE) Ik denk dat hij hier weer heel erg inspeelt op het publiek, want ik ben het inderdaad heel erg eens met het zorggedeelte. Op het eerste gezicht zou hij ook op veel

Nederlanders inspelen op hoe goed gevangenen het wel niet hebben, maar als je dieper gaat kijken dan kun je bedenken dat überhaupt gevangen zijn, gebonden zijn, psychologisch gezien, veel meer effect op je heeft dan even een uurtje kunnen luchten of wat dan ook. Dus hij speelt weer heel erg in op een groot publiek dat alleen maar woorden aanneemt en er verder niet heel diep over nadenkt.

(PHOEBE) Hij speelt ook heel erg in op wij zijn verlaten op de maatschappij

(HANNA) Maar veel mensen voelen zich ook zo

(MAAIKE) Ja, daarom slaat het aan

(BRAM) Maar wat hij hier schetst is allemaal een treurige boodschap, terwijl ik wel vind dat het tweede gedeelte van verhaal een optimistisch deel zou moeten zijn, hoe je het kan hebben. En niet dat er nog meer delen in de maatschappij zijn waar het ook niet goed gaat en dat met elkaar proberen te linken en dat op een rare manier. Je stelt aan de kaak wat er fout is en vervolgens stel je hoe jij het wilt hebben, wat jouw visie is, maar dat ontbreekt bij Wilders.

(HANNA) Nou, iedereen weg

(MAAIKE) Ja, behalve hij

(BAS) Hij heeft dezelfde manier van regeren als van ja, iedereen krijgt TBS. Maar mensen weten helemaal niet dat je daar van de rest van je leven kan blijven. Die misvatting maakt het grootste gedeelte van de bevolking.

(INTERVIEWER) Ik noem nu vier kenmerken op en dan vraag ik jullie of jullie deze aan Roemer, of aan Wilders, of aan allebei of aan geen van beiden zouden toekennen.

(INTERVIEWER) Het zijn tegen de elite, en daarbij pleiten voor een directe democratie?

(MAAIKE) Ik vind het anti-elite bij allebei passen. Maar ik vind het pleiten voor democratie niet bij allebei passen, voor mij zit daar verschil

(INTERVIEWER) En wat is dat verschil?

(MAAIKE) Anti-elite versta ik toch vooral anti-adel. En daarmee versta ik gewoon dat er een aantal miljonaars in een land zijn en de rest burgervolk zeg maar. En ik denk dat Wilders en Roemer allebei wel daar in ieder geval zeggen daar tegen te zijn, maar ik vind Wilders absoluut niet democratisch, omdat hij een hele bevolkingsgroep, of een aantal bevolkingsgroepen wilt uitsluiten.

(MICHEL) Kijk naar het hele Hero Brinkman verhaal. Dat is waar, ik vind het eerste kenmerk iets meer bij Roemer passen omdat hij meer vasthoudt aan de principes van de SP, omdat dat wel de PVV dat een beetje doet. Die doet het ook wel, maar in mindere mate. Maar als je daarnaar kijkt zou je in principe kunnen zeggen, dat ze dat allebei hebben, allebei tegen de elite zijn. Maar democratie hoort echt bij Roemer.

(BRAM) Ik denk dat ze het allebei niet hebben. De SP is juist een brede volkspartij die over de hele linie een toekomstbeeld probeert te schetsen ook voor Rijk Nederland.

(BAS) Ja, daar heb je gelijk in. Ok.

(BRAM) En hoe ze vervolgens de belangen verdeelt, dat is een ander verhaal. Maar dat is niet anti, we zijn niet tegen mensen, we zijn voor iedereen. En Wilders is tegen een hoop mensen, die is anti een hoop, maar niet zozeer anti elite, heb ik het idee

(HANNA) Ik vind ook wel hoor.

(BAS) Voor Wilders is de elite de PvdA.

(BRAM) Maar hij is tegen de elite, maar probeert er wel onderdeel van uit te maken

(BAS) Maar vervolgens niet

(BRAM) Nee, vervolgens weer niet

(INTERVIEWER) Complexe problemen zeggen simpel te kunnen op te lossen

(BRAM) Dat vind ik alleen bij Roemer passen, want ik vind dat Wilders geen oplossingen noemt.

(MICHEL) Ben ik het mee eens

(BRAM) Het lukt hem wel om complexe zaken simpel uit te leggen, de meesten lukt dat niet. Maar hij biedt geen oplossingen.

(MICHEL) En als het zo is, dan is het met gigantische oogkleppen op. Islam eruit, dat is een van de weinige oplossingen, maar daarin kan ik me niet vinden. Maar Romer is echt, op de lange termijn. Op de lange termijn zou het kunnen werken.

(MAAIKE) Maar op de lange termijn oplossingen bieden, is toch nooit simpel?

(MICHEL) Maar hij kan het wel brengen op een maniertje waarop mensen denken dat het kan werken.

(MAAIKE) Maar is de oplossing simpel?

(MICHEL) ik denk dat de oplossing nooit simpel kan zijn

(MAAIKE) Maar brengt hij het alsof de oplossing simpel is

(MICHEL) Nee

(BAS) Nee, dat niet.

(MAAIKE) Maar Wilders doet dat wel, want Wilders zegt, ja het probleem zijn de allochtonen, de allochtonen gaan de grens over. Klaar, het probleem is weg. Ik ben het er niet mee eens, maar dat zegt hij wel.

(BAS) Maar de SP heeft daar misschien ook wel een handje van hoor. Die posters, laat de banken de crisis betalen, daar ben ik het helemaal mee eens, maar dat is ook wel heel erg de dingen versimpelen. Laat het ze maar betalen, maar makkelijk wordt het niet

(INTERVIEWER) Een volkse stijl, simpel taalgebruik, het gebruiken van anekdotes...

(BAS) Zoals multicul, dat vind ik meer bij Wilders maar ook wel bij Roemer

(BRAM) Ja

(INTERVIEWER) En dan de laatste: charisma

(MAAIKE) Ik zou voor Roemer gaan

(MICHEL) Ik zelf ook maar dat is gewoon omdat ik zelf, Wilders vind ik echt een misselijk mannetje, dat is mijn persoonlijke mening. Hij doet zo ontzettend zijn best om zijn eigen zinnetje door te drijven. Dat is gewoon, hetzelfde als in je onderbroek de dam op te rennen. Je probeert op te vallen en de aandacht te trekken.

(BAS) Ik denk dat het wel Charisma is, hij spreekt veel mensen aan.

(BRAM) Is dat nou echt charisma of is dat alleen maar de boodschap die aanslaat op een semi komische wijze zou ik maar zeggen, want echt charisma zie ik meer, bij iemand daar geloof ik in, die wil ik volgen zou ik maar zeggen, dat is charisma, dat gevoel heb ik bij Wilders niet echt. En ik heb ook niet echt het idee dat andere mensen dat wel hebben, die in hem geloven.

(MAAIKE) Volgens de officiële psychologische, is charisma met een van de kenmerken dat hij zichzelf bereid is op te offeren voor de groep die achter hem staat.

(MICHEL) Dat zie je bij Roemer

(BAS) Maar ook bij Wilders

(MAAIKE) Hoe dan? Hij offert een bevolkingsgroep op, niet zichzelf.

(BAS) Zo komt hij wel over op mensen, zeker vroeger, hij kon geen debat voeren zonder zes keer te benoemen dat hij een heel leger van beveiliging nodig had, anders was zijn hoofd eraf.

(MAAIKE) Ja dat gedeelte klopt

(BAS) Dus ik denk dat je niet kunt zeggen dat die man helemaal geen charisma heeft als zoveel mensen hem volgen. Ik denk dat charisma ook iets persoonlijks kan zijn.

(Interviewer) Dat vind ik een mooie afsluiter. Ik zet de opname stop.

6. Focusgroep 3 – SP-aanhangers

(INTERVIEWER) Nou hij loopt. Ik zal eerst mezelf even voorstellen, ik ben dus Anne-Marie de Groot en ik schrijf mijn scriptie voor de master Media & Journalistiek aan de Erasmus. En ik kijk daarbij welke kenmerken aan de politieke leiders Emile Roemer en Geert Wilders worden toegekend. Ik kijk daarbij naar de literatuur, maar ook wat er leeft. Daarvoor houd ik focusgroepen. Dit is de derde keer van de SP. In dit onderzoek staan enkele fragmenten centraal met toespraken van beide leiders. En tijdens deze focusgroep zou het heel fijn zijn als zeg maar iedereen echt voor z'n eigen mening uitkomt, dus er mag best wel gediscussieerd worden. Het onderzoek wordt dus op band opgenomen, maar ik zal daarna de namen aanpassen Alvast heel fijn dat jullie mee willen doen.

(INTERVIEWER) Nu zou ik eerst willen vragen of iedereen een rondje voorstellen kan doen, en dan eerst naam, leeftijd en woonplaats noemen en daarna waarop u op de SP stemt en wat u van Emile Roemer vindt.

(FRANS) Ja, dat is moeilijk he, kom hup

(JEANNE) Nee, nee even nadenken

(FRANS) Dan beginnen we toch daar?

(STEPHAN) Ik ben Stephan

(JEANNE) Hoe oud ben je

(STEPHAN) Ik ben nog 38 en ik woon in Rotterdam, Delfshaven. Waarom stem ik SP? Ik ben lid van de SP omdat dit de enige partij is die opkomt voor de mensen die het hard nodig hebben, dus sociale rechtvaardigheid, maar ook andere thema's zoals cultuur, huisvesting, milieu... Wat ik van Emile Roemer vind, dat hij mensen op de juiste manier kan aanspreken. Dat hij zichzelf is en dat dat, ja, een duidelijk signatuur en iemand die goed kan verkopen. Net zo goed voor iemand minder dossierkennis. Het gaat om de manier waarop en ik vind dat Emile Roemer echt een volks persoon is, die zeker met humor, niet gemaakte humor, maar echte humor.

(INTERVIEWER) En in vergelijking met zijn voorgangers? Brengt Roemer dan de boodschap goed over door humor?

(STEPHAN) Ik vind het persoonlijk heel belangrijk, het gaat toch om persoonlijk?

(INTERVIEWER) Ja, zeker

(FRANS) Ja het is zo

(SANDER) Het is ook niet eens mijn manier van humor, maar ik vind dat hij het heel natuurlijk brengt. Geen gemaakte grapjes of toon voert. Het is een hele belangrijke manier van communiceren denk ik. Omdat het natuurlijk nogal zware stof is. Kijk het is niet zo dat wij er voor de lol zitten het gaat natuurlijk over gigantische problemen. En Socialisten staan erom bekend dat zij het hele lot van de wereld meesjouwen. En als je de oplossingen en de problemen op een luchtige manier kunt brengen en toch de argumenten meeneemt. Dan vind ik het erg knap en ik vind dat Emile Roemer dat erg goed doet.

(JEANNE) Ik ben Jeanne, 29, woon in Rotterdam. En ik ben lid geworden van de SP, omdat voor mij de partij was die het meest, bij alles wat ik las, he zo denk ik er ook over, zo sta ik er ook in. Nu ook, omdat het een partij is die wel dingen durft te doen of te zeggen of standpunten in te nemen die misschien net wat feller gaan, of het net anders verwoorden dan andere partijen. Dat ze wat principieler durven te zijn. En Emile Roemer vind ik, ik vind het knap hoe hij van relatief onbekend kamerlid in een paar maanden tijd toch wel is uitgegroeid, rond de verkiezingen, dat iedereen hem kende en iedereen wist waar hij voor stond. En ik vind het mooie van Emile, dat hij, dat mensen zich kunnen identificeren met hem. Dat hij dicht bij de mensen staat, gevoelsmatig. Het is me vaak opgevallen dat als we ergens met Emile zijn, mensen niet de drempel zien van he dat is de fractievoorzitter, maar dat is gewoon Emile Roemer, die kun je aanspreken, daar kun je vragen aan stellen die kun je net als ieder ander, op afstappen. En ik vind het mooi dat hij zon uitstraling heeft en zon open houding en dat is ook wel iets waar ik trots op ben, zo moet de partij, waar ik lid van ben, ook zijn

(INTERVIEWER) Je zei dat de SP anders is dan andere partijen, zeker nu, dat ze wat principieler zijn... kun je daar een voorbeeld van geven?

(JEANNE) Principieler en anders daar bedoel ik mee dat de SP een echt actie partij is, dat staat, dat spreekt mij heel erg aan. Maar ook van in het debat dat je merkt dat er wat minder om de hete brei wordt gepraat, maar noem het beestje bij zijn naampje, maar dat kan dan voor sommige mensen misschien... Dat maakt het ook dat het voor mensen wat begrijpelijker

is en soms ook dingen durven te zeggen die iedereen, op die manier, ik weet niet hoe je dat precies moet uitleggen.. Het is meer een gevoel, dat het minder is van erom heen babbelen, maar gewoon letterlijk benoemen wat het probleem is, wat de situatie is. En 1,2,3 een voorbeeld noemen dat vind ik heel lastig nu.

(INTERVIEWER) Het is zo duidelijk hoor

(FRANS) Ik ben Frans, 53 jaar, woon in Rotterdam. En ik heb ooit in 2003, eigenlijk nog niet zo lang geleden gekeken naar mij leeftijd, lid geworden van de SP. Omdat ik toen tot de conclusie kwam, om het maar met van Uil te noemen, dat de SP nog steeds de enige partij is die een eerlijke verdeling op macht, kennis en inkomen en dan niet alleen in Rotterdam, niet alleen in Nederland maar over de hele wereld. Dat is toch een beetje een samenvatting van mij. Er is geen enkele andere partij in dit land, waar ik me ook bij thuis voel. Daarom ben ik daar lid van, actief en stem ik erop, op de SP. En als je het dan hebt over Emile. Emile doet het goed als fractievoorzitter en partijleider met de SP. Prima zelfs, dat blijkt ook wel uit zijn populariteit, niet alleen maar binnen de SP, maar ook daarbuiten.

(INTERVIEWER) Waardoor komt dat denkt u die populariteit?

(FRANS) Wat ik er over wil zeggen, wat ik heel belangrijk vind in een partij is en dat geldt in zeker mate ook voor mij eigen partij, de SP, dat je je nooit afhankelijk maakt van een gezicht. Dat werd wel eens gezegd, toen het rond 2006 heel goed ging met de SP dat dat allemaal te danken was aan de uitstraling was van Jan Marijnissen. En dat op het moment dat Jan weg zou vallen, de SP onder zou gaan. We hebben dat wel gezien met andere partijen die heel snel opkwamen, een piek hadden en daarna niets meer. Maar ik vind zeker voor een partij als de SP dat je stabiliteit moet hebben en je niet alleen maar moet ophangen aan een leider. En dat gebeurt gelukkig ook niet. De overgang van Jan Marijnissen naar Emile, geeft aan dat de SP veel breder geworteld is in de samenleving als alleen maar een gezicht. Dat betekent natuurlijk niet dat je als partij er moeite voor doet, dat je gezichten, woordvoerders naar voren moet schuiven dat zij de taak aankunnen. De taak van de fractievoorzitter is, dat je probeert vanuit links ook echt de oppositieleider moet zijn, dat lukt Emile, zeker. Dat heeft ook te maken met de zwakte van de andere linkse partijen. Maar het lukt Emile wel door de goede accenten te leggen, kritieken in te brengen en dat ook goed te verkopen in de media naar het publiek toe. Dat kan hij. Dat moet je ook kunnen. Nou ja, het is niet voor niets dat hij bij de laatste verkiezingen ook gekozen is tot lijsttrekker. Dat de SP hem daarvoor de goede persoon vonden op de juiste plek.

(INTERVIEWER) Ja.

(SANDER) Ik ben er ook van overtuigd dat de SP nog veel meer mensen in huis heeft die op alle mogelijke plekken ook de partij kunnen vertegenwoordigen. Dat is ook het goede aan de SP dat er altijd de filosofie is dat je de mensen op de goede plek moet hebben. Maar dat is ook iemand bijvoorbeeld die in een wijk in Rotterdam daar de trekker van is van alle activiteiten op straat, die opzet. Die geschikt zijn om dat te doen, die zijn eigenlijk net zo belangrijk als degene die vaak op het NOS journaal of bij Pauw en Witteman aan tafel zitten.

(INTERVIEWER) Ook belangrijk?

(SANDER) Net zo belangrijk, zonder al die mensen zou de SP niet zijn wat ze is. En zonder die partij, je gaat straks een vergelijking trekken tussen de PVV Wilders en de SP. Wilders is de PVV en dat is absoluut het grootste verschil. Als je het hebt over het type partij, wij zijn een partij en PVV is Wilders.

(JEANNE) Wij draaien ook door zonder Emile, om het maar even zo te zeggen

(STEPHAN) Wij draaien ook zonder Tweede Kamer, hebben dat zelfs gedaan.

(INTERVIEWER) Ja, de PVV heeft geen leden, dus het is zo dat ik daarom ook naar Leefbaar ben gegaan.

(JEANNE) En daar is niet eens iedereen voor de PVV

(INTERVIEWER) Ik ga nu het eerste fragment starten en als u dan kunt aangeven wat u sterk vindt en eventueel zwak.

Fragment 1 Roemer begint.

(STEPHAN) Hij heeft gelijk!

(INTERVIEWER) In wat dan? Wat zijn de sterke en zwakke kanten die Roemer laat zien? Wat is goed aan zijn verhaal?

(STEPHAN) Wat ik in ieder geval goed in zijn verhaal vind, is dat hij erin slaagt dat hij mensen, in een kort tijdbestek in gebruikelijke taal mensen kan aangeven wat er mis is met

het huidige kabinet op de belangrijkste punten, zorg, cultuur, onderwijs, inkomen, sociale zekerheid. De boodschap is volstrekt duidelijk en we willen het niet en we vinden dat er een links alternatief voor moet komen. Dat is ook de setting waar het verteld wordt, op die bijeenkomst in Nijmegen volgens mij. Dat is er goed aan. Ik weet niet of dit het einde van het verhaal was. Je vertelt natuurlijk altijd een verhaal voor de plek, dat doet hij ook. Bij dit verhaal is waar het bij blijft, is wat er allemaal mis is. Het is een reactie op het kabinetsbeleid, maar waar hij in dit verhaal niet aan toekomt, en waarvan ik vind dat we er misschien te weinig aan toekomen.

(JEANNE) Wat er wel

(SANDER) Ja, wat er wel moet gebeuren.

(JEANNE) Wat ik wel weer goed vond aan het optreden is dat dit geen SP podium was, het was natuurlijk georganiseerd door de PvdA. Wat ik wel weer sterk vind van Emile dat hij weer de uitnodiging doet voor de samenwerking, het belang van de samenwerking. En niet zo zeer met de linkse partijen, maar de samenwerking met alle groepen in Nederland, die op een sociale wijze het land uit deze crisis zouden halen. Het hoeven niet zo zeer alleen maar politieke partijen te zijn, dat maak ik op uit zijn woorden, dat het gaat om alle groepen die daarbij kunnen horen.

(STEPHAN) Dat hij uitstraalt de grote verzoener. En niet dat hij altijd maar water bij de wijn doet, maar wel de grote verzoener op de punten. Maar toch dat je er gezamenlijk iets moet doen, ik denk dat dat de insteek is van de SP, maar je moet het ook naar voren durven te brengen zonder dat je wordt gezien die met alle winden meewaait, maar die iedereen bij elkaar brengt. Dat doet hij hier heel goed. Maar wat ik minder vind, wat hij hier ook naar voren brengt, dat hij de mensen die eerst rechts stemden naar ons wil halen. Als ze overtuigd zijn wel, maar anders niet. Ik vind dat je daar wel mee moet opletten.

(INTERVIEWER) Dat je niet alleen voor de stemmen moet gaan, maar mensen overtuigd moeten zijn?

(STEPHAN) Ja, dat zegt hij ook. Maar het zou over kunnen komen dat, dat is dan ook een stukje dat ik niet goed vind, dat is dan ook een automatische, we gaan de mensen van de rechter kant, de rechtse stemmers naar ons toe halen. Omdat ze het anders bekijken. Maar verder is het de grote verzoener die iedereen

(JEANNE) Bruggenbouwer?

(INTERVIEWER) Bruggenbouwer voor links of iedereen?

(JEANNE) In zijn algemeenheid.

(INTERVIEWER) Dan gaan we naar het tweede fragment.

Het tweede fragment Roemer wordt gestart.

(FRANS) Het is wat Jeanne al zei, het beestje bij de naam noemen. Dat vind ik mooi.

(JEANNE) Je hoort ook aan de manier waarop hij praat dat hij voor een ander publiek staat dan net.

(STEPHAN) Jawel, maar televisie zendt het ook uit.

(JEANNE) Ja, maar het is wel in begrijpelijke taal dat hij praat, alleen is Emile op dat betreft, dat vind ik wel weer knap, dat hij wel weer weet te schakelen naar het publiek. Hij houdt het begrijpelijk, maar hij zal misschien deze toon, deze woordkeuze niet gebruiken wanneer hij bij een bijeenkomst is.

(INTERVIEWER) Als je het vergelijkt met het vorige fragment?

(JEANNE) Je hoort wel enigszins een andere...

(FRANS) Ik vind het tekstueel niet eens zo heel anders

(JEANNE) Nee, misschien dat hij op zo'n bijeenkomst nog meer, Emile doet toch veel aan beeldspraak, maar nog begrijpelijker probeert uit te leggen dan hier al. Je hoort dat wel enigszins.

(FRANS) Als ik het verhaal hoor en ik ken dit verhaal wel. Het is wel heel duidelijk zo. Maarja, dat de mensen eerste klas varen en daar wel de boeien en reddingsbootjes aanwezig waren en beneden.

(STEPHAN) Dat is op een cruise schip nu nog steeds zo..

(JEANNE) Nou, we gaan weer terug naar toen.

(FRANS) Nou het is wel zo. In het begin denk ik jeetje wat een simpele beeldspraak, maar het is wel precies, precies waar het om gaat. En dat vind ik goed. Maar hij moet er wel mee uitkijken vind ik, met dat soort, te moet het niet te veel gaan versimpelen. Ik ben nogal erg voor simpel en makkelijk, maar dit vind ik te.

(SANDER) Wat ik vind, zoals ik het zie, dit was bij de Algemene beschouwingen, dat het wel heel verbazingwekkend is dat de SP en Emile zo goed scoort dat in die zin, hij en dat geldt eigenlijk voor de hele SP. Dat is nou precies waar de hele politiek mee in de media komt, door dingen te roepen en te lanceren. En gewoon dingen te doen. Wat mij opvalt aan dit verhaal, maar dat was in de afgelopen jaren zo. Dat geldt niet voor Emiel, niet voor de SP. Wij hebben zo'n saai verhaal, in die zin. Zo weinig verrassend verhaal

(FRANS) Ja

(SANDER) Het verhaal van Emile is geen andere verhaal dan dat van Agnes Kant

(JEANNE) Of van dat van Jan

(SANDER) Het is geen ander verhaal, het betekent ook, dat is ook echt de praktijk, dat het nooit zo is, dat als er algemene beschouwingen zijn er groot scheldende koppen in de krant staan van wat Emile of de SP nou weer hebben voorgesteld. Want journalisten die zien dat, die denken dat is de SP, dat weten we al. Dat is geen nieuws. Maar juist daarom is het zo verbazingwekkend dat het verhaal zo opgepikt wordt. Maar misschien is het wel zo dat we in ieder geval een deel van de hele analyse dat politiek zo ontzettend hype gericht werkt daarmee afgestraft wordt, want blijktbaar is het dat niet alleen.

(JEANNE) Maar nu in deze tijd, wat ik net een beetje over dat principiële, dat bedoel ik hier ook wel weer een beetje mee. De SP die staat gewoon echt waarvoor ze voor staan. En laten zich inderdaad niet verleiden tot.

(SANDER) In media technische zin is het een saai verhaal.

(JEANNE) Het enige waarmee je je imago en profiel kunt veranderen is terug te gaan wat je echt vindt, dat is eigen je imago. Bij de SP, het profiel is zo duidelijk. Het imago is zo duidelijk

omdat de inhoud nooit is veranderd. Het gaat met de tijd mee.

(SANDER) Wat ik meer bedoel als je echt de persmusket bent, jij wordt dat misschien straks als je afgestudeerd bent, ik weet in de praktijk en dat geldt in Rotterdam ook, dat je heel vaak dan heb je een mailing, inbreng en voorstellen en dat is het heel moeilijk om die ook naar journalisten aan het voetlicht te krijgen omdat die zoiets hebben dat wisten we allang.

(FRANS) Dat is natuurlijk belangrijk, dat zie je aan Emile, hoe je dat brengt. Dat is de basis van de inhoud.

(SANDER) Dat is de keuze die de SP gemaakt heeft. Wij hebben een strategie die niet afhankelijk is van alleen maar media strategieën, maar dat wij een leden partij zijn en veel leden hebben die op straat zijn. Maar die ook op een eigen manier proberen mensen te bereiken en te overtuigen van hun verhaal.

(INTERVIEWER) Zou het als tegenreactie misschien kunnen zijn, door zoals iemand met Wilders? Dat mensen terug willen naar de kern?

(SANDER) Misschien, zit daar wel iets in. Maar een van de dingen die wel volstrekt duidelijk zijn, is dat de SP geen tegenreactie is op Wilders.

(INTERVIEWER) Nee, ok

(SANDER) Wij bestaan in de eerste plaats veel langer, en wij hadden de grootste verkiezingsoverwinning van 25 zetels en Geert Wilders had op dat moment, in de kranten ging het vooral over de opkomst van de PVV.

(STEPHAN) Als je het dan toch over de vergelijking hebt. Ja, toen de SP 25 zetels haalden, zei iedereen ja ja leuk, die actiepartij is veel gegroeid. En nu heeft Wilders 24 stemmen, minder dus. Nu zegt iedereen je kunt niet zonder de PVV want die zijn zo groot. Je kunt niet zonder.

(JEANNE) Ja, daar kun je niet meer omheen

(INTERVIEWER) Waardoor zou dat komen?

(FRANS) Ik denk dat het komt omdat Geert Wilders veel dichterbij de macht zit met zijn

programma. Hij heeft een aantal dingen die hij doorbroken heeft, die hij eigenlijk een beetje na 9-11 en na Pim Fortuyn kon oppakken.

(SANDER) Ik weet niet eens of dat allemaal op het integratie kan worden gegooid.

(FRANS) Ja, daar gooit hij het op. Maar verder is het gewoon een Haags mannetje, een establishment politicus. Dat is hij altijd geweest. Dat hij zo makkelijk bij zijn eerste verkiezingsoverwinning kan aanschuiven bij een gedogen-rol bij een kabinet

(STEPHAN) Ik verdenk hem.

(FRANS) Dat was hetzelfde bij de LPF. Het was een revolutie. Maar als je naar de uitgangspunten van het programma kijkt, zit het heel dicht bij waar Nederland na de tweede wereldoorlog altijd op heeft gezeten, op een bepaald soort van politiek en compromis. Dat geldt voor de PVV ook. Voor de SP is het heel moeilijk, omdat wij echt wat anders willen, is het heel moeilijk om de overstap te maken naar regeringsverantwoordelijkheid. Want wij kunnen dat alleen doen als we ook in staat zijn om echt structureel iets te veranderen in het land. Dat is voor ons nodig, dat is onze doelstelling. Dat is voor de PVV nooit geweest. Op het moment dat er wat minder moslims het land binnen komen.

(JEANNE) Dan is de doelstelling van de PVV gehaald.

(STEPHAN) Wat ik ook wel zeg, we willen macht voor de status en niet macht voor de invloed. Kijk zoals hier in Rotterdam, partijen kunnen meeregeren, dan zijn we bestuurders. Maar met bijna geen invloed durf ik wel te zeggen, die hebben gewoon geen invloed, maar hebben wel de status. De SP zal alleen maar meeregeren als we invloed kunnen hebben.

(SANDER) Maar zelfs in Rotterdam geldt dat, als je kijkt bij Leefbaar, dat is toch het dichtst bij wat je bij de PVV zou kunnen zeggen en de SP. Dan zie je Leefbaar Rotterdam dat is de grote tegenhanger van de Partij van de Arbeid, dat zijn de twee grootste partijen van de stad. Maar qua inhoud, zit het zo ontzettend dicht bij elkaar.

(STEPHAN) Maar dat geldt toch eigenlijk ook voor heel veel andere partijen. Maar ons grote probleem is dan ook dat wij echt iets anders willen. En het typische is dan ook dat je, ik geloof dat Emile dat ook vertelde toen hij bij Buitenhof zat. Toen werd hem weer eens voor de voeten geworpen, waarom is de SP zo conservatief. Dat we het willen houden hoe alles is, dat beeld dat zweeft vaak een beetje erboven.

(FRANS) Maar op het moment dat je verkiezingsprogramma's van de SP zou uitvoeren, zou het heel anders worden, dan bij uitvoer van welk verkiezingsprogramma ook. En dat noemde ze dan geen hervorming

(JEANNE) Omdat we de goede dingen willen behouden, dat zien ze misschien wel als het behoudende. Maar wat we niet goed vinden werken, dat willen we veranderen. Maar aan de consequenties van de bezuinigingen die willen we ook, die nog moeten worden ingezet, dat willen we ook. Als dat constructief is.

(SANDER) Het is ook dat er al jaren lang, dat het werkt met een aantal frames en dat zijn progressief en vernieuwing. Dat lijkt wel een beetje wasmiddelen reclame en dat zijn eigenlijk, die ons niet zo liggen.

(INTERVIEWER) Een protestpartij?

(SANDER) Het is niet voor niets dat wij tijdens de provinciale verkiezingen niet voor niets de leus gebruikte van protest partij.

(JEANNE) pro-test.

(FRANS) Kijk het punt is dat wij toen neer wilden zetten.

(JEANNE) Het was dus pro- test, pro een test. Ik denk leg het nog een keer uit.

(INTERVIEWER) Oh zoo.

(SANDER) Het laat zien dat jij hem niet hebt bedacht

(JEANNE) Je bent niet de eerste waar ik hem aan moet uitleggen

(SANDER) Het is wel zo dat heel veel mensen van ons meedoen aan protesten, acties enzovoort. En we doen daar als SP alles voor omdat van de grond te krijgen, daarom zijn we ook een protestpartij.

(JEANNE) Ja, dat parlementaire doen we er een beetje bij.

(SANDER) En tegelijkertijd is het ook onze visie, als je analyseert dat we te maken hebben met het meest rampzalige kabinet sinds de tweede wereldoorlog, het meest rechtse kabinet en je bent zelf een linkse partij, en wel in de oppositie, dan kun je ook niets anders doen om daar tegen te protesteren.

(INTERVIEWER) Kan de PVV worden gezien als de protestpartij?

(FRANS) Met de PVV is het een beetje dubbel

(JEANNE) Ik denk meer een one-issue partij dan een protestpartij

(STEPHAN) Ik denk dat het protest vooral op beeld is. Dat hij binnen de VVD niet zo ver kon komen en dat het niet uit ideologie is, maar vooral voor zijn eigen carrière. Het is een ego partij. Ik denk dat er veel minder ideologie achter zit dan wordt gedacht.

(FRANS) Er zitten wel een aantal dubbele dingen in, een paar spagaten ook. Als je kijkt, ik heb dat boek gelezen over de elite. Ja, daar zie je ook heel duidelijk, het beschrijft ook gewoon heel duidelijk de opkomst van de PVV. Hij was fractie assistent van de tweede kamer en hoe het allemaal ging. Het is met een xenofobe sausje om het beeld neer te zetten dat zij een anti-elite partij zijn.

(STEPHAN) Dat wordt ook in Amerika gedaan

(JEANNE) En in Frankrijk

(FRANS) Het is een trucje

(SANDER) Nou niet alleen een trucje, het laat zien dat het werkt. En dat vind ik zelf echt wel iets waar je goed over na moeten denken, omdat het nogal shocking is feitelijk dat het gebeurt in een linkse partij maar overal. In een periode waarin het zo voor de hand is dat links die rol op zich neemt en niet zichzelf moet neerzetten als de belangrijkste politieke partij die tegen de elite is. Het feit dat de beweging van Wilders erin slagen om dat beeld neer te zetten, is het ook een nederlaag voor links.

Respondent 5: Paula komt binnen

(JEANNE) Het laat zien hoe sterk de macht buiten de regering is. En dat wij dat niet kunnen

doen, zie het door de financieringsvermogen. Kijk, de mensen achter de PVV, dat zijn de mensen met het geld, die hem steunen.

(SANDER) Vastgoedmaffia

(STEPHAN) Maffia hoef je niet eens te zeggen, bij vastgoed denk je al maffia. Door die steun, ik denk dat je dat ook niet moet onderschatten. Het is niet alleen links tegen rechts, maar ook het kapitaal waar je tegen bokst. Het ligt ook aan de media dat mensen denken waarom zou ik nou links stemmen, dat de VVD de grootste partij wordt terwijl de VDD een van de grondleggers van de privatisering is die banken de macht geven.

(INTERVIEWER) We gaan dan nog naar Wilders kijken, we hebben twee fragmenten en die zal ik achter elkaar afdraaien, zodat we deze fragmenten in een keer kunnen bespreken.

(PAULA) Nou wat hij heel goed kan een soort oorzaak, gevolg creëren die er niet zijn. Hij weet het zo te brengen dat het logische stappen lijken, het zijn geen logische stappen.

(JEANNE) Nou hij signaleert, hij benoemt ook echt wel problemen die we bij de SP ook wel vinden, zoals bijvoorbeeld een tekort aan mensen in de zorg. Alleen dat hij de schuld dan neerlegt bij de mensen in een gevangenis, alsof dat tweederangsburgers zijn, dan denk ik, als je het hebt over verschillen, dan is dat wat.

(STEPHAN) Hij heeft het over twee Nederlanden en de oplossingen waar hij dan mee komt, dan, ja ik heb op menig familiefest gezeten en in de kroeg, het zijn precies die termen. Echt op die manier, niet dat het klopt, maar dat horen mensen graag, want dat schreeuwen ze vaak ook naar elkaar in de kroeg. Dat pakt hij en geeft hem daarbij nog een pak en een stropdas, wat heb ik gezegd het is waar, want die man met het pak en de stropdas zegt het ook.

(FRANS) Wat kijk wat ook wel opvallend is, als je het gaat hebben over. Wanneer iemand van de SP een verhaal verteld en daarin bloot wil leggen wat het probleem is. Maar hij legt wel de verbinding met de elite, dat zie je SP'ers ook doen, maar vervolgens gaat het lijnrecht over naar de elite is degene die helpt voor de multicult onzin, dat is iets wat je bij de SP niet tegen zal komen. Als je gaat kijken naar de 1 miljoen niet westerse allochtonen als je het zo zou zeggen, dan kun je moeilijk zeggen dat dat de elite is, dat is veel meer de onderkant van de samenleving die juist in slechtere posities zitten. Terwijl hij juist de elite en ook de onderkant die groot is, moeiteloos met elkaar verbindt.

(SANDER) Terwijl het wel waar is. Je schopt tegen de elite, maar dat doe je door de mensen, die aan de onderkant zitten, de grond in te trappen.

(JEANNE) En er zitten vaak veel menen in hetzelfde schuitje.

(INTERVIEWER) Hoe bedoel je dat?

(JEANNE) Als je kijkt naar huisvesting, een laag inkomen, sociale voorzieningen. Heel veel mensen uit de kroeg in de volksbuurten hebben er net zo last van als de allochtonen. Die hebben nu ook met dezelfde drastische bezuinigingen te maken. De PVV heeft dat bij het regeringsakkoord laten vallen.

(FRANS) En het is en beetje een taboe hier in Nederland. Het is zoiets als don't mention the war. Maar het is natuurlijk niets nieuws, laat ik het zo zeggen. Wat Wilders doet is toch een beetje samen te vatten, fascisme van de middengroepen. Dat hebben we in de jaren 30 ook gezien. En ook toen in de crisis hadden we het dubbele verhaal. Aan de ene kant het verhaal van de elite en een sociaal programma tegen het intellectualisme, bankiers, joodse bankiers waren dat. Maar waar Wilders gebruik van maakt, dat is heel erg vergelijkbaar. En het sentiment, namelijk de middengroepen, als je niet een verhaal hebt, die je heel makkelijk naar beneden kunt trappen. Snap je wat ik bedoel? Iemand die zich in zijn eigen bestaan bedreigd wordt, omdat er een aantal problemen zijn, zoals met de ouderen, maar die eigenlijk ook niet precies weten hoe dit allemaal komt en perspectiefloos zijn. Daar heb je heel snel de neiging van om naar beneden te trappen. En wat zit daar omheen? Voor een groot gedeelte zitten daar de allochtonen.

(PAULA) Wat je wel ziet en natuurlijk in de publiek opinie ziet is dat er financiële ellende over ons heen wordt geschoven. Dat het voor hem een moeilijk punt wordt, want niemand gelooft het niet meer. Want zeker hier in Rotterdam, zie je dat je Turkse buurman het even moeilijk heeft als jij.

(JEANNE) Dus stappen ze over op de moenlanders.

(PAULA) Ja, de moenlanders die de banen inpikken. Moenlander, midden en oost Europeanen.

(INTERVIEWER) Dan nog even tot slot, ik noem kenmerken op en of u deze dan aan

Wilders zou toekennen, aan Roemer of aan allebei. Of aan geen van beiden, dat kan ook.

(INTERVIEWER) anti-elite

(SANDER) Daar hebben we het net over gehad.

(INTERVIEWER) En wie het meest?

(SANDER) Roemer

(JEANNE) Ja

(FRANS) Ja

(INTERVIEWER) Pleiten voor een directe democratie

(JEANNE) Dat is Roemer

(FRANS) Je kunt het aan de partij van Wilders als zien 1 lid.

(SANDER) Dat is echt een democratie.. haha

(INTERVIEWER) Complexe problemen zeggen simpel te kunnen oplossen?

(SANDER) Zeggen te kunnen oplossen?

(STEPHAN) Dat kun je ook Wilders toekennen, maar als je zegt: complexe problemen simpel te kunnen overbrengen is het Roemer

(JEANNE) Maar dat zegt ze niet, dus zeg ik zeker Wilders

(PAULA) Ik zou zeggen 70% Roemer, 30% Wilders

(SANDER) Maar die vraag gaat al van een bepaald probleem uit. Binnen de politiek is het vaak zo, dat een groot gedeelte van politiek die vaak proberen eenvoudige oplossingen complex op te lossen.

(PAULA) Ik krijg als politicus vaak het verwijt, u ziet het te simpel mevrouw.

(FRANS) Dat ze het anders te ingewikkeld en moeilijk maken, er gebeurt niets mee.

(JEANNE) Ik zeg Wilders, want zeggen simpel te kunnen oplossen. Als je nou had gezegd: simpel te kunnen oplossen, had die anders geweest. Maar door dat zeggen, zeg ik Wilders.

(PAULA) Dat is het verhaal geef de mensen in de gevangenis maar 1 keer per week te eten, dan hebben de bejaarden het beter. Zou ik maar zeggen. Dat is een beetje een van zijn simpele oplossingen.

(JEANNE) Je krijgt hier lange antwoorden he, langer dan bij leefbaar zeker.

(INTERVIEWER) Nou, het volgende kenmerk dan maar. Een volkse stijl, simpel taalgebruik en het gebruiken van anekdotes.

(SANDER) Dat hebben ze allebei, of moeten we kiezen?

(INTERVIEWER) Nee, dat hoeft niet

(JEANNE) Een volkse stijl... Ik vind dat ze allebei wel begrijpbare taal gebruiken, maar een volkse taal en...

(INTERVIEWER) Een volkse stijl, eenvoudig taalgebruik en anekdotes

(STEPHAN) Anekdotes, dat doet Roemer meer.

(PAULA) Ze doen het allebei

(JEANNE) Ja, heel veel anekdotes, maar wel met totaal verschillende.

(INTERVIEWER) Het gaat er niet om of je het eens bent met de anekdotes

(FRANS) Het is wel echt zo dat iedereen het tegenwoordig doet, met uitzondering van de SGP.

(PAULA) Het is wel een serieus punt dat zowel Roemer als Wilders de kunst beheersen, om

voor heel veel mensen, waarachtig over te laten komen. Als ik een persoon, pak weg van PdvA een anekdote verteld, dan zie je heel veel mensen nouja....

(FRANS) Dat was ook met Job Cohen, die probeerde dat ook. Maar iedereen zag dat dat niet werkte.

(PAULA) Dat heeft ook te maken met de partij inrichting. Bij de SP spreken we met mensen, daar haalt Roemer de anekdotes vandaan. Wilders heeft er gewoon maling aan, die denkt te weten hoe het eraan toe gaat.

(STEPHAN) Hij weet het van vroeger, daar haalt hij het vandaan.

(PAULA) Nou doe ik toch mee

(INTERVIEWER) Kunt u dan nog even uw naam, leeftijd en woonplaats noemen.

(PAULA) Paula, 47 jaar en ik woon in Rotterdam.

(INTERVIEWER) En waarom bent u lid van de SP?

(PAULA) Omdat ik heel erg geloof in solidariteit.

(INTERVIEWER) En wat vindt u van Emile Roemer?

(PAULA) Dat vind ik zo'n peer?

(INTERVIEWER) Een...?

(PAULA) Dat vind ik een hele goede vent.

(SANDER) Zo'n beer... haha

(PAULA) Emile Roemer kan ik je vertellen, ik ben een ontzettend kritisch mens. Daarom ben ik lid geworden van de SP, naast dat ik geloof in solidariteit. Maar ik geloof niet zomaar iets en Emile Roemer die ik inmiddels heb leren kennen en die is echt. En dat kwam voor mij als een schok zegmaar, toen ik hem voor het eerst live ontmoette. Dat hij echt was.

(JEANNE) Hij speelt het echt niet

(PAULA) Dat is heel bijzonder, dat had ik nog nooit eerder meegemaakt met politici

(JEANNE) Ze is echt heel kritisch hoor.

(INTERVIEWER) De laatste charisma

(FRANS) Allebei

(JEANNE) Allebei

(SANDER) Voor wat het waard is he, want het is heel persoonlijk

(STEPHAN) Dan moet ik even, ik vind dat Wilders weinig charisma heeft en Roemer perse ook niet veel. Ik vond dat Jan Marijnissen veel meer charisma had.

(INTERVIEWER) En Agnes Kant?

(STEPHAN) Dat is weer iets wat iedereen zegt, ze zou goed zijn als minister van Volksgezondheid, maar ik vind niet dat zij charisma heeft

(JEANNE) Dat ben ik niet met je eens. Ik vond dat Agnes weinig charisma had wanneer ze in de Tweede Kamer stond, maar als je Agnes tegenkwam, dan had Agnes Kant charisma.

(PAULA) Ik denk ook dat je populair en charisma uit elkaar moet halen. Wilders heeft charisma. Als je hem hoort praten, ga je er naar luisteren. Je moet er toch naar kijken. Of je hem op straat tegenkomt of op televisie ziet. Dat heeft Roemer ook. Wat Roemer denk ik meer heeft dan Wilders is ook een soort persoonlijkheid met een uitstraling waardoor vrijwel iedereen hem aardig vindt.

(SANDER) Laten we nou eens kijken naar Jan Peter Balkenende. Toen hij de nieuwe leider werd van CDA, had iedereen zoiets wie is dat nou.

(STEPHAN) Dat heb ik acht jaar lang gevonden

(SANDER) Ja, ik ook. Ik heb nooit iets van hem gevonden.

(JEANNE) Ja, je hoorde vaak, hij doet het zo goed in het buitenland.

(SANDER) Ik heb verschillende artikelen gelezen waarin staat dat Jan Peter Balkenende charisma had.

(STEPHAN) Dat vind ik vreemd

(JEANNE) Hij kwam wel leuk over dan, maar charisma.

(FRANS) Leuk over?

(JEANNE) Dan maakte hij een ingestudeerd grapje dat dan blijkbaar goed viel

(STEPHAN) Ik denk wel dat in de loop van de jaren zo'n Balkenende, dat iemand sowieso een vertrouwd gezicht wordt. Ik vind Den Uyl, Marijnissen, Van Mierlo, die vind ik charisma hebben.

(JEANNE) Maar wat vindt jij charisma?

(STEPHAN) Dat als je een foto ziet, je toch nog even blijft kijken. Dat als je hem hoort praten, je toch nog even wilt luisteren. Even op de tv of radio, je wilt luisteren. Dat is charisma

(JEANNE) Voor jou dan

(STEPHAN) Blijkbaar voor heel veel mensen, want dat zijn de bekende namen. Je ziet nog steeds Jan Marijnissen aanschuiven in allerlei praatprogramma's. Ik zie Balkenende niet terug hoor.

(SANDER) Maar die verdient ergens anders zijn geld

(STEPHAN) Natuurlijk, maar het gaat ook om gevraagd worden.

(JEANNE) Maar charisma kan ook likeable zijn.

(STEPHAN) Amabel, ja dat is zo.

(JEANNE) Dus in dat opzicht vind ik ook Wilders en Roemer charisma hebben. Want Wilders die, als ik hem af en toe bezig zie en ik ben echt totaal niet eens met wat hij zegt, maar dan de manier waarop hij het brengt, kan wel voorstellen dat mensen hem charismatisch vinden

(SANDER) Misschien een beetje negatief, maar je kan het misschien beter negatief invullen. Want wie wel of geen charisma heeft, hangt ook af van het beeld wat ze hebben.

(STEPHAN) Sommige hebben het gewoon

(SANDER) Je hebt heel veel politici die komen en dan denk je die hebben het

(JEANNE) Of omgekeerd

(SANDER) Dat je achteraf ziet, dat heeft nou geen charisma. Bijvoorbeeld, Hans Dijkstal.

(FRANS) Wilders bouwt het natuurlijk zelf op, net als Fortuyn. de eerste jaren was dat niet, maar daarna met het mooie huis, de hondjes, die heeft een model van zichzelf gemaakt. Niet dat ik het eens was met zijn denkpatroon, maar ik dacht wel he daar heb je die gek weer, even luisteren.

(JEANNE) Maar als je het over charisma hebt op televisie, dat is een maaksel van de media. Want Job Cohen werd binnen gehaald als de charismatische leider van de PvdA. Hij was zo charismatisch en die is mede door de media, net als Agnes Kant, naar beneden gedonderd.

(SANDER) Ik bedoel ook niet op amabel, maar puur gemaakt door de media. Ik vind dat Wilders dat dan meer heeft.

(STEPHAN) Daar ben ik het niet mee eens.

(JEANNE) Nee, ik ook niet. Allebei even veel, maar ieder op zijn eigen manier.

(SANDER) Wilders is in de technieken, dat zie je ook aan al zijn redevoeringen in de Tweede Kamer, is echt, dat hangt er misschien van af dat hij al honderd jaar meeloopt, hij heeft lang kunnen oefenen. Hij is qua techniek echt ongevenaard.

(STEPHAN) De blinde muur techniek, door niet mee te doen.

(JEANNE) Hij is heel ad rem

(SANDER) Dat is gewoon zo, dat is heel sterk. Wat hij ook heel sterk heeft in dat is dat hij heel snel opponenten weg kan zeggen en de overhand kan krijgen. Dat is een van de grote problemen van Cohen geweest. Ik heb wel eens van die dingen gezien dat Cohen probeerde daar oppositie te voeren, maar die werd echt meteen in een hoek gezet.

(JEANNE) Daarom is Emile wel gewaagd aan Wilders.

(STEPHAN) Emile doet het wat dat betreft slim om niet gewoon, dat heeft namelijk ook geen zin ook inhoudelijk niet, om tegenover Wilders te gaan staan. Dat wil Wilders graag, dat je tegenover hem gaat staan, want dan staat hij in het middelpunt en daar is Cohen ingetrapt en vervolgens kun je weggezet worden. En dat doet Emile niet, die weet dat het niet om Wilders gaat. Het gaat helemaal niet om Wilders. In de oppositie die hij voert, wij de SP voeren, is dat het niet om Wilders gaat, maar veel meer om het kabinet, om de VDD, om Rutte. En als je oppositie wilt voeren, dat moet je je peilen vooral daar op richten.

(INTERVIEWER) Ok. Ik ga nu de opname stopzetten.